

Tervise Arengu Instituut
National Institute for Health Development

**Katrin Aasvee, Karin Streimann,
Kati Karelson, Leila Oja, Aire Trummal**

EESTI KOOLIÕPILASTE TERVISEKÄITUMINE

2005/2006. õppeaasta uuringu raport

Tervise Arengu Instituut
National Institute for Health Development

Katrin Aasvee, Karin Streimann, Kati Karelson, Leila Oja, Aire Trummal

EESTI KOOLIÕPILASTE TERVISEKÄITUMINE

2005/2006. õppeaasta uuringu raport

Tallinn 2009

Peatükkide autorid:

Katrin Aasvee (ptk 2, 3, 6.1 - 6.4, 7.1, 7.3-7.4)

Karin Streimann (ptk 4 ja 7.2)

Kati Karelson (ptk 1 ja 5)

Leila Oja (ptk 6.5-6.6)

Aire Trummal „Kokkuvõte“

Toimetanud Aire Trummal

Autoriõigus: Tervise Arengu Instituut ja Katrin Aasvee, Karin Streimann, Kati Karelson, Leila Oja, Aire Trummal, 2009

Igasugune autoriõigusega kaitstud materjali ebaseaduslik reprodutseerimine ja levitamine toob kaasa seaduses ettenähtud vastutuse.

ISBN: 978-9949-9009-3-0

Trükkinud: Ecoprint AS

Tiraaž: 100

SISUKORD

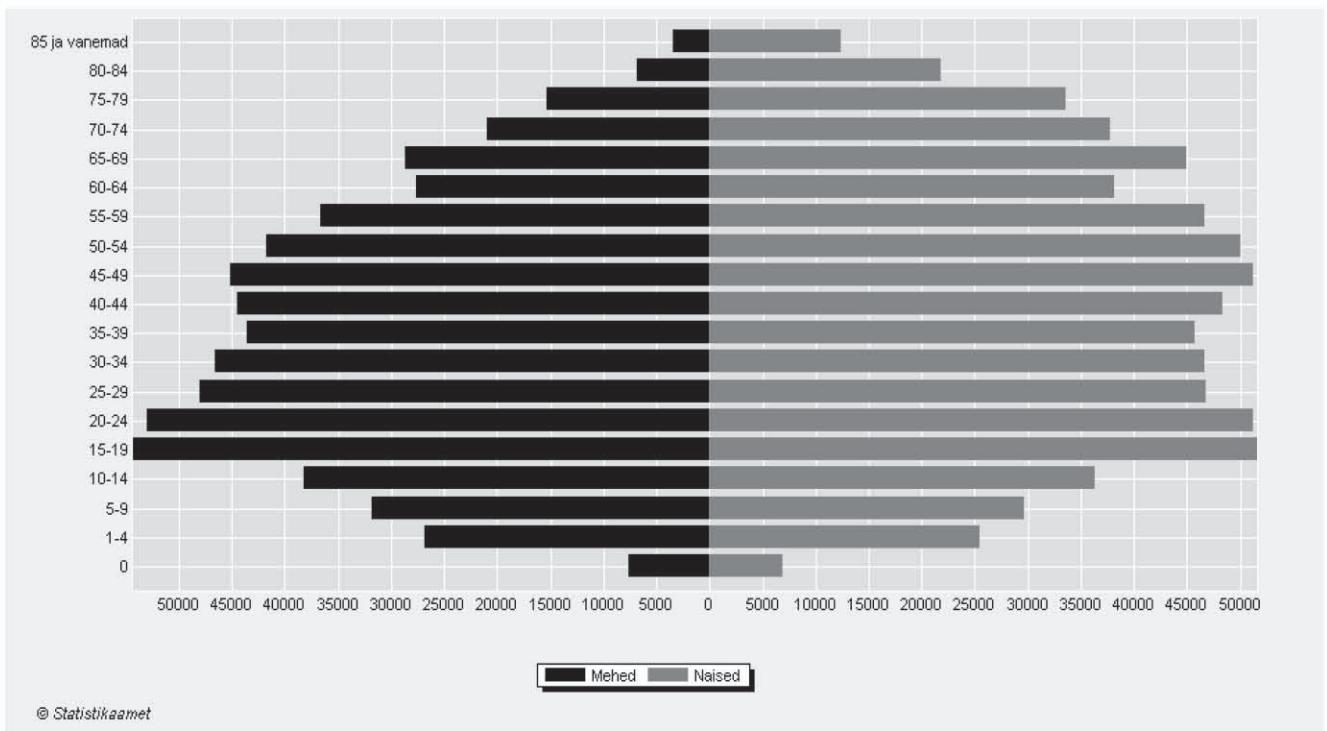
1. SISSEJUHATUS TEEMASSE	5
2. UURINGU TUTVUSTUS	6
3. ÜLEVAADE ANDMETE KOGUMISEST JA ANALÜÜSIST	8
3.1. Valim ja vastamismäär	8
3.2. Küsitluse läbiviimine.....	8
3.3. Andmete analüüs	9
4. MAJANDUSLIK TAUST JA SOTSIAALNE KESKKOND	10
4.1. Perekond.....	10
4.2. Sõbrad.....	14
4.3. Koolielu.....	16
4.4. Kokkuvõtte peatükist.....	11
5. TERVISESEISUND.....	21
5.1. Hinnang oma tervisele ja eluga rahulolu.....	21
5.3. Vigastuste esinemine.....	23
5.4. Kehamassiindeks ja hinnang oma kehale.....	24
5.5. Vaimne tervis	26
5.6. Kokkuvõtte peatükist.....	27
6. TERVISEKÄITUMINE.....	27
6.1. Söögikordade regulaarsus	27
6.2. Erinevate toitude söömine.....	29
6.3. Kehakaalu kontrollimine	34
6.4. Suuõhne hügieen	35
6.5. Kehaline aktiivsus	36
6.6. Istuv eluviis	38
6.7. Kokkuvõtte peatükist.....	40
7. RISKIKÄITUMINE.....	40
7.1. Suitsetamine	40
7.2. Alkoholi tarvitamine	43
7.3. Kanepi tarvitamine	46
7.4. Seksuaalkäitumine.....	48
7.5. Kokkuvõtte peatükist.....	49
KOKKUVÕTE.....	50

LISAD	57
Lisa 1: Perekonna tüüp uuringus osalenud maade järgi	57
Lisa 2: Kooliskäimise meelepärasus uuringus osalenud maade ja soo järgi	58
Lisa 3: Viimase paari kuu jooksul koolikiusamist kogenud õpilased uuringus osalenud maade ja soo järgi.....	59
Lisa 4: Oma tervisele rahuldava või väga halva hinnangu andnud õpilased osalenud maade ja soo järgi	60
Lisa 5: Õpilased, kes andsid oma eluga rahulolule 6 või enam punkti, uuringus osalenud maade ja soo järgi.....	61
Lisa 6: Arstiabi vajanud vigastuste esinemine viimasel 12 kuul uuringus osalenud maade ja soo järgi	62
Lisa 7: Iga päev puuvilju söövate õpilaste jaotus uuringus osalenud maade ja soo järgi	63
Lisa 8: Iga päev kõögivilju söövate õpilaste jaotus uuringus osalenud maade ja soo järgi	64
Lisa 9: Iga päev suhkrut sisaldavaid jooke tarvitavate õpilaste jaotus uuringus osalenud maade ja soo järgi	65
Lisa 10: Õpilased, kes tegelevad kehakaalu langetamisega, uuringus osalenud maade ja soo järgi	66
Lisa 11: Õpilased, kes pesevad hambaid mitu korda päevas, uuringus osalenud maade ja soo järgi.....	67
Lisa 12: Õpilased, kes on vabal ajal vähemalt 2 tundi kehaliselt aktiivsed, osalenud maade ja soo järgi.....	68
Lisa 13: Koolipäevadel 2 või rohkem tundi televiisorit vaadanute jaotus uuringus osalenud maade ja soo järgi..	69
Lisa 14: Sigarette proovinud õpilased uuringus osalenud maade ja soo järgi	70
Lisa 15: Vähemalt kord nädalas sigarette suitsetavad õpilased uuringus osalenud maade ja soo järgi.....	71
Lisa 16: Vähemalt kord nädalas lahjasid alkohoolseid jooke tarvitavad õpilased osalenud maade ja soo järgi.....	72
Lisa 17: Elu jooksul kaks või enam korda purjus olnud õpilased uuringus osalenud maade ja soo järgi	73
Lisa 18: Kanepit proovinud 15-aastaste õpilaste jaotus uuringus osalenud maade ja soo järgi	74
Lisa 19: Viimase seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanud 15-aastased õpilased osalenud maade ja soo järgi	75

1. SISSEJUHATUS TEEMASSE

Eesti elanike arv 2006. aasta alguses oli 1 344 684, neist mehi 46% ning naisi 54%. Mitte-eestlaste osakaal kõigist elanikest oli 31%. Riigi rahvaarvu silmas pidades on oluline laste (näiteks kuni 15-aastaste) ja vanemaealiste (65-aastased ja vanemad) inimeste proportsioon kogurahvastikus. 2006. aasta 1. jaanuari seisuga moodustasid 0–15-aastased lapsed 16,5% ja 65-aastased ning vanemad inimesed 16,7% kõigist Eesti elanikest.

Joonisel 1.1 esitatud rahvastikupüramiid annab kiire ülevaate riigi elanikkonna jaotusest soo ja vanuse lõikes. Tavaliselt sünnib poisse umbes 4–5% rohkem kui tüdrukuid, kuid vanuserühmas 30–34 eluaastat on Eestis erinevus tasandunud ja mehi-naisi on selles vanuses juba võrdselt ning edaspidi algab kiire meeste arvu vähenemine. Nooremaealiste meeste arvu vähenemine on tingitud peamiselt riskialtimatest käitumisest ja sellega kaasnevatest tagajärgedest.

Joonis 1.1: Eesti elanike arv soo ja vanuse järgi seisuga 01.01.2006

Allikas: Statistikaamet

HBSC uuringus küsitleti 5., 7. ja 9. klassi lapsi, kes olid valdavalt vanuses 11, 13 ja 15 eluaastat. Eesti elanikest moodustasid 11–15-aastaseid noored 2006. aasta alguses kokku veidi rohkem kui 6%. Selles vanuserühmas oli noormehi 51% ja neide 49%.

Selleks, et hinnata riigi rahvastiku tervise olukorda, sealhulgas ennetustöö ning tervishoiusüsteemi tulemuslikkust, on kasutusel erinevad mõõdikud. Kaks peamist indikaatorit rahvatervises nii riigisiseste analüüside kui riikidevahelise võrdluse tegemisel on inimeste keskmine oodatav eluiga ja eeldatavalt tervena elatud eluaastad. Statistikaameti andmetel oli 2006. aastal keskmine oodatav eluiga 0 aasta vanuses 73 aastat (meestel 67 ja naistel 78) ning tervena elatakse neist 52 aastat (mehed 50 ja naised 54).

Tervena elatud eluaastate arvu mõjutab inimene oma terviseteadlikkuse ja -käitumisega. Naiste keskmine eluiga on Eestis meeste omast pikem, kuid pikema elueaga seondub ka pikem periood,

mis elatakse näiteks krooniliste haigustega. Seetõttu on naiste tervena elatud aastate osakaal oodatavast elueast meeste samast näitajast väiksem. Eeldatavasti tervena elatavad aastad moodustasid 2006. aastal sündinud poiste keskmisest elueast 74% ja tüdrukutel 68%.

Alljärgnevates peatükkides on juttu põhikoolis õppivate 11–15-aastaste Eesti noorte sotsiaalmajanduslikust keskkonnast, tervise seisundist, -teadlikkusest ja -käitumisest, mis kõik mõjutavad nende eluea ning kvaliteetselt ja tervelt elatud eluea pikkust.

2. UURINGU TUTVUSTUS

2006. aastal viidi 85 Eesti üldhariduskoolis 5., 7. ja 9. klassi õpilaste seas läbi „Kooliõpilaste tervisekäitumise uuring“, mis on igal neljandal aastal korduva rahvusvahelise uuringu osa. HBSC (*Health Behaviour in School-aged Children*) akronüümi all tuntuks saanud küsitlust korraldatakse Maailma Terviseorganisatsiooni Euroopa regionaalkomitee egiidi all. Uuringu rahvusvaheline koordinatsioonikeskus asub Šotimaal, Edinburghi Ülikooli juures. Alates 1995. aastast juhib keskust professor Candace Currie. Esimene HBSC andmekogumine toimus 1983/1984. õppeaastal ja selles osales 5 maad. Viimasest, 2005/2006. õppeaastal toimunud HBSC uuringust, võtsid osa 41 riiki/regiooni. Osalenud maade nimekiri on toodud tabelis 2.1. Eesti lülitus uuringusse 1993/1994. õppeaastal ja on küsitlust läbi viinud kokku neljal korral.

Uuringu eesmärgiks on koguda perioodiliselt üleriigilist teavet koolinoorte tervisekäitumise, tervise seisundi ja heaolu kohta ning analüüsida tulemusi seoses sotsiaalmajandusliku taustaga. Tulemused võimaldavad jälgida trende tervises ja tervisekäitumises ning suunata teaduspõhiselt tervisedenduslikku poliitikat.

Uurimuse sihtrühmaks on 5., 7. ja 9. klasside õpilased, kes on valdavalt 11-, 13- ja 15-aastased. See on murranguline iga, kus toimuvad suured kehalised ja emotsionaalsed muutused ning ka sotsiaalne küpsemine. Selles vanuses on noorukid ümbritseva keskkonna poolt tugevalt mõjutatavad, samal ajal on kujunemas ja juurdumas nende tervisekäitumuslikud harjumused.

2005/2006. õppeaasta „Kooliõpilaste tervisekäitumise uuring“ (edaspidi tekstis HBSC) viidi läbi Sotsiaalministeeriumi tellimisel Tervise Arengu Instituudi poolt (TAI, koordinaator Katrin Aasvee). Varasemad uuringud teostati Tartu Ülikooli arstiteaduskonna või Eesti Tervisekasvatuse Keskuse juhtimisel (koordineeris Mai Maser). Käesolev raport annab ülevaate Eestis toimunud uuringu peamistest tulemustest.

Tabel 2.1: Rahvusvahelises kooliõpilaste tervisekäitumise uuringus (*HBSC study*) osalevad riigid

1983/1984	1985/1986	1989/1990	1993/1994	1997/1998	2001/2002	2005/2006	Jrk.
Inglismaa	Soome	Soome	Soome	Soome	Soome	Soome	1
Soome	Norra	Norra	Norra	Norra	Norra	Norra	2
Norra	Austria	Austria	Austria	Austria	Austria	Austria	3
Austria	Belgia(Pr)	Belgia(Pr)	Belgia(Pr)	Belgia(Pr)	Belgia(Pr)	Belgia(Pr)	4
Taani	Ungari	Ungari	Ungari	Ungari	Ungari	Ungari	5
	Iisrael	Šotimaa	Iisrael	Iisrael	Iisrael	Iisrael	6
	Šotimaa	Hispaania	Šotimaa	Šotimaa	Šotimaa	Šotimaa	7
	Hispaania	Rootsi	Hispaania	Rootsi	Hispaania	Hispaania	8
	Rootsi	Šveits	Rootsi	Šveits	Rootsi	Šveits	9
	Šveits	Wales	Šveits	Wales	Šveits	Rootsi	10
	Wales	Taani	Wales	Taani	Wales	Wales	11
	Taani	Holland	Taani	Kanada	Taani	Taani	12
	Holland	Kanada	Kanada	Läti	Kanada	Kanada	13
		Läti	Läti	Põhja-Iirimaa	Läti	Läti	14
		Põhja-Iirimaa	Põhja-Iirimaa	Poola	Poola	Poola	15
		Poola	Poola	Belgia(Flaami)	Belgia(Flaami)	Belgia(Flaami)	16
			Belgia(Flaami)	Tšehhi	Tšehhi	Tšehhi	17
			Eesti	Eesti	Eesti	Eesti	18
			Tšehhi	Prantsusmaa	Prantsusmaa	Prantsusmaa	19
			Prantsusmaa	Saksamaa	Saksamaa	Saksamaa	20
			Saksamaa	Gröönimaa	Gröönimaa	Gröönimaa	21
			Gröönimaa	Leedu	Leedu	Leedu	22
			Leedu	Venemaa	Venemaa	Venemaa	23
			Venemaa	Slovakkia	Inglismaa	Slovakkia	24
			Slovakkia	Inglismaa	Kreeka	Inglismaa	25
				Kreeka	Portugal	Kreeka	26
				Portugal	Iirimaa	Portugal	27
				Iirimaa	USA	Iirimaa	28
				USA	Makedoonia	USA	29
					Holland	Makedoonia	30
					Itaalia	Holland	31
					Horvaatia	Itaalia	32
					Malta	Horvaatia	33
					Sloveenia	Malta	34
					Ukraina	Sloveenia	35
						Ukraina	36
						Bulgaaria	37
						Island	38
						Luksemburg	39
						Rumeenia	40
						Türgi	41

3. ÜLEVAADE ANDMETE KOGUMISEST JA ANALÜÜSIST

3.1. Valim ja vastamismäär

Uuring viidi läbi Eesti Vabariigi üldhariduskoolide 5., 7. ja 9. klasside õpilaste hulgas, andmed valimi koostamiseks saadi Haridusministeeriumi kaudu Eesti Hariduse Infosüsteemist. Juhulvalimit moodustades jäeti välja erivajadustega koolid, inglise õppekeele koolid ja koolid, kus mõni kuu tagasi oli toimunud üle-eestiline HIV/AIDS-i teemaatikaga seotud küsitlus. Üldkogumiks jäi seejärel 50 633 õpilast. Eesti maakonnad jagati 4 regiooniks (Harjumaa, Ida- ja Lääne-Virumaa, Lõuna-Eesti, Lääne-Eesti) ning valimimahud moodustati 12 kihi jaoks arvestades regiooni, õppekeelt (eesti ja vene) ning linnastumise taset (linn ja maa). Valimimahud on välja arvatud vastavalt 5., 7. ja 9. klassi laste arvule nendes kihtides. Et saavutada võrdne kaasamistõenäosus iga õpilase jaoks, tehti kaheastmeline valik. Esimeses etapis valiti koolid, teises etapis klassid. Vastavalt HBSC uuringuprotokollile peaks vastanute arv igas vanuserühmas olema vähemalt 1500. Eesti 2006. aasta uuringu valimi suuruseks kujunes 5707 vastavas vanuses õpilast, mis moodustas 9,4% üldkogumist. Kokku laekus 4791 ankeeti. Puudujate (15,9%), keeldujate (0,1%) või täitmata/pooleldi täidetud ankeetide (1,8%) väljalangemise tõttu sisestati andmebaasi 4708 ankeeti, millest pärast puhastamist rahvusvahelises andmepangas jäid alles 4477 õpilase andmed ehk 78,4% algvalimist. Neist 49,5% olid poeg- ja 50,5% tütarlapsed, 76,4% pärines eesti kodukeelega ja 23,6% muu kodukeelega perekondadest. Osade õpilaste väljajätmise rahvusvahelisest andmefailist (231 õpilast) põhjustas nende mittesobivus kehtestatud vanusepiiridesse.

HBSC uuringu sihtrühmaks on õpilased, kelle vanus täisaastates on 11, 13 ja 15 aastat. Olenevalt kuust, millal õppeaasta lõikes vastavas riigis uuring läbi viidi, on vastajate keskmine vanus riigiti mõnevõrra erinev. Vastavalt reeglitele ei tohi 90% andmefaili jäävate õpilaste vanusest erineda rohkem kui +/- 6 kuud vastava vanuserühma keskmisest vanusest, ülejäänud 10% aga mitte rohkem kui +/- 12 kuud. Eestis toimus uuring 2006. aasta veebruaris/märtsis ja õpilaste keskmine vanus ning vanusepiirid andmefailis on järgmised: 5. klass – 11,8 (10,8–12,5); 7. klass – 13,8 (12,8–14,5) ja 9. klass – 15,8 (14,8–16,5). Seega, HBSC uuringus käsitletavat 11-, 13- ja 15-aastaste vanuserühmad on tegelikult tinglikud, kuid enamiku küsimustikule vastanute vanus täisaastates on 11, 13 ja 15 eluaastat.

3.2. Küsitluse läbiviimine

Uuringus kasutatud ankeet sisaldas kohustuslikke küsimusi, mis esitatakse kõikides maades ühtmoodi ja mille alusel koostatakse rahvusvaheline andmefail. Lisandusid rahvusvahelised valikküsimused ja reglementeerimata rahvuslikud küsimused, mille lisamise üle iga riik ise otsustas. Küsimused annavad mitmekülgset teavet õpilaste tervise, tervisekäitumise ja elutingimuste kohta. Suur osa kohustuslikke küsimusi on jäänud muutmata alates 1993/1994. õppeaastast, millal Eesti osales HBSC uuringus esmakordselt. 2006. aastal kasutatud 13–15-aastaste küsimustikus oli 78 ja 11-aastaste ankeedis 68 küsimust. 11-aastaste ankeedis puudusid küsimused seksuaalkäitumise ja dieedipidamise kohta.¹

Küsimustikule vastamine oli anonüümne ja vabatahtlik. Väljastpoolt kooli tulnud küsitlaja selgitas õpilastele, kuidas ankeeti täita ja viibis vastamise ajal klassis. Puudujad jäid uuringust välja. Enamik õpilastest suutis küsimustikule vastata kuni 45 minuti jooksul, üksikutel kulus selleks ka

¹ Vt küsimustikku HBSC uuringu meetodika ja standardtabelite kogumiku lisa:
http://www2.tai.ee/uuringud/Rahva_tervis/Eesti_kooliopilaste_tervisekaitumise_uuring_2007.pdf

vahetund. Täidetud küsimustikud suleti õpilaste juuresolekul ümbrikutesse ja toimetati uuringu koordineerijale. Keelatud oli saata täidetud ankeete uuringu koordineerijale posti teel.

Küsimustiku ja uuringu korralduse kiitis heaks Tartu Ülikooli Inimuuringute Eetika Komitee (protokoll 142/98, 24.10.2005).

3.3. Andmete analüüs

HBSC 2005/2006. aasta uuringu valimi esinduslikkuse kontrollimiseks võrreldi vastajate jaotust soo, vanuse, õppekeele, regiooni (elukoht maakonna tasandil) ning asustuse tüübi (linn/maa) lõikes vastavas vanuses rahvastiku jaotusega. Selleks kasutati Statistikaameti andmebaasist võetud üldkogumi andmeid. Selgus, et 11-aastaste valim ei olnud esinduslik soo, õppekeele ja regiooni poolest, 13-aastaste vastajate jagunemine regiooni ja asustuse tüübi suhtes ning 15-aastaste valim õppekeele, regiooni ja asustuse tüübi osas. Seetõttu viidi läbi andmete kaalumise ning järgnevas analüüsis on valimi esinduslikkuse huvides kasutatud kaalutud andmeid.

Andmeanalüüsis jagati vastajad kolme vanuserühma: 11-, 13- ja 15-aastased õpilased. Nagu eespool märgitud, on vanuserühmade määratlus tinglik, kuid enamiku noorukite vanus täisaastates on 11, 13 ja 15 aastat.

Andmeanalüüsis on esitatud näitajate esinemissagedus protsendina vastanute koguarvust. Kõigepealt analüüsiti vastuste jagunemist soo ja vanuse järgi, seejärel vaadeldi jaotust ülejäanud taustatunnuste lõikes. Käesolevas raportis on põhiliselt kasutatud järgmisi taustatunnuseid: kodune kõnekeel, asustuse tüüp, perekonna struktuur ja majanduslik olukord. Mõnel juhul kasutati taustatunnustena veel muid näitajaid: regioon, omavahelised suhted perekonnas, sõpradega suhtlemise sagedus, erinevad riskikäitumised jms. Vastuste jaotust mingi taustatunnuse lõikes on raportis kirjeldatud siis, kui erinevus (nt poiste ja tüdrukute või vanuserühmade vahel) on osutunud statistiliselt oluliseks.

Kodus räägitava põhilise keele alusel jagati valim eesti ja mitte-eesti kõnekeelega õpilasteks. Peamine kodus räägitav keel on tunnus, mille abil saab selgitada, kes kuulub põlis- ja kes välispäritolu rahvastiku hulka juhul, kui ankeedis ei ole küsitud isiku (ja tema vanemate) sünniriiki või rahvust.

Asustuse tüüpidena eristati: Tallinn, muu linn ja maapiirkond. Elupiirkonnadena jaotati Eesti Täiskasvanud Elanikkonna Tervisekäitumise Uuringu eeskujul viieks administratiivseks regiooniks: 1) Rapla- ja Harjumaa (koos Tallinnaga); 2) Ida- ja Lääne-Virumaa; 3) Jõgeva-, Tartu-, Põlva-, Valga- ja Võrumaa ehk Lõuna-Eesti; 4) Järva-, Viljandi- ja Pärnumaa ehk Kesk-Eesti; 5) Lääne-, Hiiu- ja Saaremaa ehk Lääne-Eesti.

Perekonna struktuuri määratlemisel oli rõhuasetuseks bioloogiliste vanemate olemasolu kodus, kus õpilane elab. Jaotused olid järgmised: 1) mõlema bioloogilise vanemaga perekond; 2) ainult üks bioloogiline vanem; 3) bioloogiline vanem ja kasuvanem (või bioloogilise vanema elukaaslane). Oma suhet vanematega hindas õpilane selle kaudu, kas tal on kerge või raske nendega oma muredest rääkida. Jaotused olid: 1) väga kerge või kerge; 2) raske või väga raske.

Majandusliku olukorra hindamisel HBSC uuringus aluseks olev leppeline punktisumma arvatati järgmiste näitajate alusel: auto olemasolu ja arvatite arv peres, vastaja oma toa olemasolu, pere ühiste puhkusereiside hulk. Punktide arv varieerub vahemikus 0–9 ning alajaotused on: 1) halb majanduslik olukord – 0–3 punkti; 2) keskmine – 4–5 punkti; 3) hea – 6–9 punkti.

Lähedaste sõpradega suhtlemist puudutav näitaja arvutati selle alusel, mitu korda nädalas õpilased peale kooli või õhtuti oma sõpradega aega veetsid või nendega telefoni/interneti teel suhtlesid. Saadud tulemuse alusel jaotati sõpradega suhtlemine: 1) harv – kuni 6 punkti; 2) keskmise sagedusega – 7–12 punkti; 3) sage – üle 12 punkti.

Eesti koolinoorte näitajate võrdlemiseks teiste riikidega kasutatakse 2008. aastal avalikustatud HBSC rahvusvahelist raportit,² milles kõikide riikide tulemused on esitatud kaalumata andmete alusel. Nagu eespool öeldud, esitatakse selles raportis kaalutud andmeid, mis on laiendatavad Eesti õpilaste üldkogumile. Kuna protsentjaotuste erinevus kaalutud ja kaalumata andmete vahel jääb antud uuringus alla paari protsendipunkti ning statistilise vea piiresse, saame käesolevas kogumikus teha ka andmete riikidevahelist võrdlust.

4. MAJANDUSLIK TAUST JA SOTSIAALNE KESKKOND

4.1. Perekond

Perekond ja suhted vanematega moodustavad lapse arengu juures üliolulise tähtsusega konteksti. Eriti tähtis on vanemate roll lapse suhtlemisuskuste, hoiakute ning käitumisharjumuste kujunemisel. Vanemad on oluliseks sotsiaalse toe allikaks ka teismelisea vältel ning heade suhete tähtsust on korduvalt uurimustööde kaudu dokumenteeritud (näiteks seoses tervise ja riskikäitumisega).

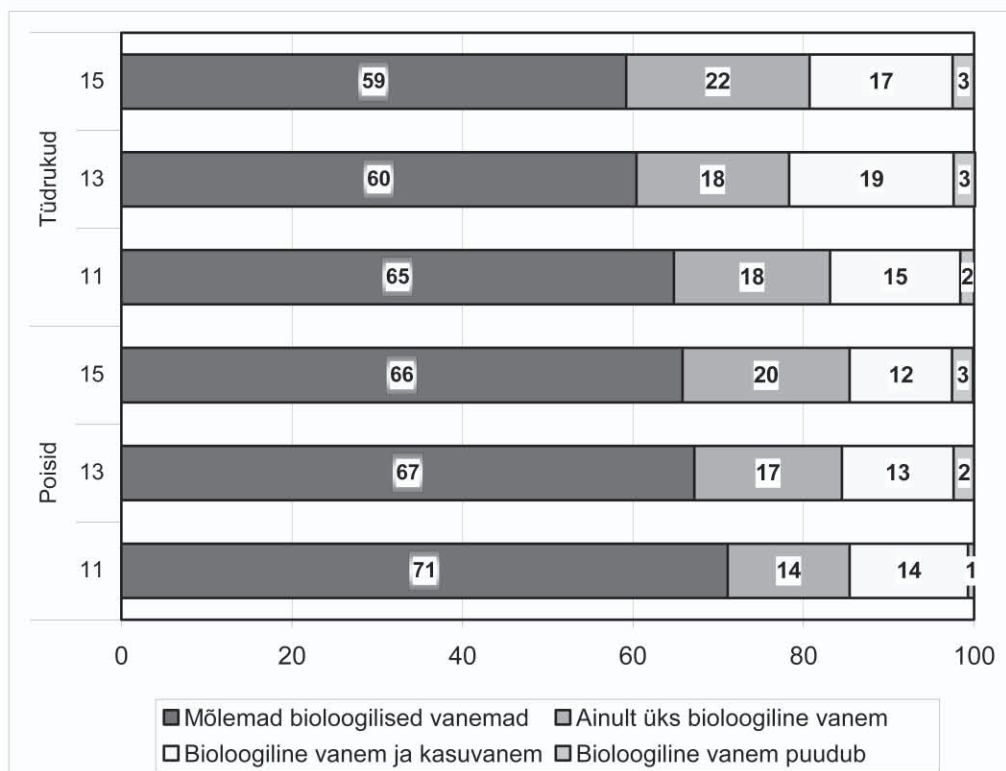
Perekonna tüüp

Õpilastelt küsiti, millised pereliikmed elavad koos nendega. Vastused on analüüsis jaotatud vastavalt sellele, kas peres on olemas mõlemad bioloogilised vanemad, üks bioloogiline vanem, bioloogiline vanem ning kasuvanem või bioloogiline vanem puudub.

Kõigist 11–15-aastastest lastest elab mõlema bioloogilise vanemaga koos 65%, ainult ühe vanemaga 18%, kasuvanema ja bioloogilise vanemaga 15% ning bioloogiline vanem puudub 2% õpilastest. *Vanusega* kasvab nende noorte osakaal, kes elavad ainult ühe bioloogilise vanemaga, olles 11-aastaste puhul 16% ning 15-aastaste puhul 21%. *Soo lõikes* andmeid vaadates ilmneb, et poiste seas on rohkem neid, kes elavad koos mõlema bioloogilise vanemaga, tüdrukute grupis aga mõnevõrra enam õpilasi, kes elavad koos bioloogilise vanema ja kasuvanemaga (vt joonis 4.1).

² HBSC uuringu rahvusvaheline raport:

http://www.euro.who.int/eprise/main/WHO/InformationSources/Publications/Catalogue/20080617_1

Joonis 4.1: Perekonna tüüp soo ja vanuse järgi (%)

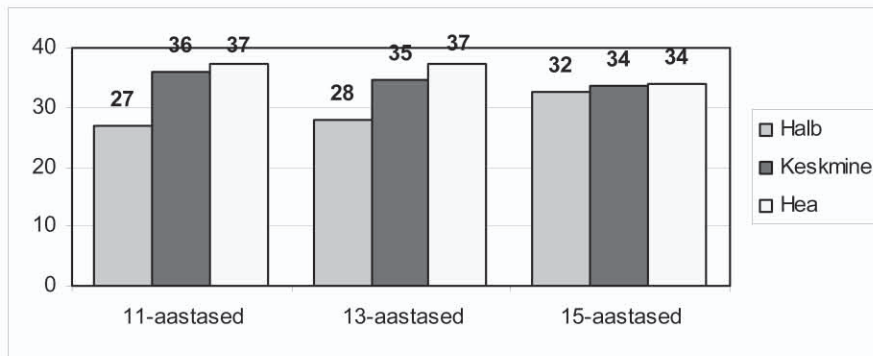
Andmeid *elukoha* (Tallinn, muu linn, maapiirkond) järgi analüüsidest ilmneb, et kõige suurem osa mõlema bioloogilise vanemaga koos elavatest õpilastest on maapiirkondades ning väikseim hulk Tallinnas. Üksikvanemaga peresid on rohkem teistes linnades ning kõige vähem maapiirkonnas.

Enamuse teiste uuringus osalenud *riikidega võrreldes* on Eestis vähem noori, kes elavad koos mõlema vanemaga (tagant viies koht 41 riigi hulgas) ning enam bioloogilise ja kasuvanemaga elavaid lapsi (esimene koht). Võrreldes Eestiga on Leedus ja Soomes rohkem mõlema bioloogilise vanemaga elavaid õpilasi ning Lätis on Eestiga sarnased tulemused. Kõige rohkem kahe vanemaga koos elavaid lapsi on Makedoonias ja Horvaatias (vt lisa 1).

Perekonna majanduslik olukord

HBSC uuringus hinnatakse perekonna majanduslikku toimetulekut erinevate küsimuste kaudu ning antud vastuste abil jaotatakse õpilased rühmadesse (*Family Affluence Scale, FAS*). Selleks küsiti õpilastelt peres arvuti, auto ja oma toa olemasolu kohta ning selle kohta, kui palju perekond reisimas käib (vt ka ptk 3.3).

Saadud tulemuste alusel on 36% Eesti 11–15-aastaste laste perekonna majanduslik olukord hea, 35% lastel keskmine ning ülejäänud 29% puhul halb. *Vanuse lõikes* võib näha, et 15-aastaste noorte perekonna majanduslik olukord on halvem kui noorematel vastajatel (vt joonis 4.2). *Soo lõikes* on halva või keskmise majandusliku olukorraga perest pärit rohkem tüdrukuid kui poisse. Pere majanduslik olukord on hea 40% poisslaste ja 32% tütarlaste puhul. Erinevuse põhjus võib olla selles, et neidudest suurem osakaal poisse elab koos mõlema bioloogilise vanemaga ja pere sissetulek on seetõttu suurem (kuna peres on ilmselt mitu töökäivat täiskasvanut).

Joonis 4.2: Perekonna majanduslik olukord vanusgrupiti (%)

Halva majandusliku olukorraga pere *elukoht* on pigem väljaspool Tallinna. Eesti *kodukeelega* peredes on majanduslik olukord parem kui mitte-eesti kodukeelega perekondades. Kõige halvem majanduslik olukord on peredes, kus laps elab ainult ühe bioloogilise vanemaga ning kõige parem mõlema bioloogilise vanemaga perekondades.

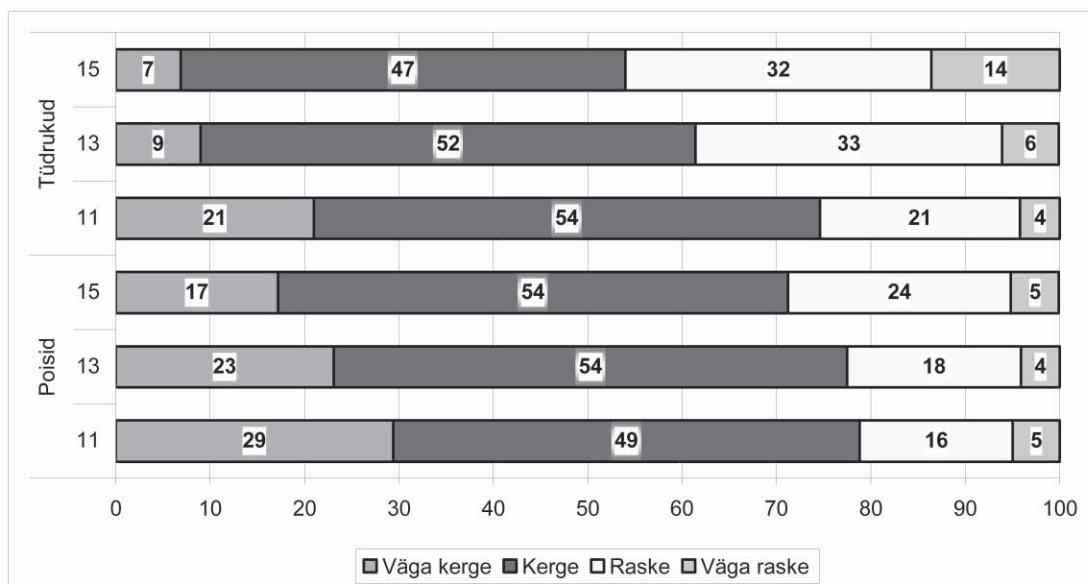
Rahvusvaheliste tulemuste võrdluses on Eesti vastavalt perekonna jõukuse tasemele 27. kohal. Läti ja Leedu paiknevad Eestist tagapool ning Põhjamaad eespool. Esikolmiku moodustavad Island, Norra ja Inglismaa. FAS skoori järgi on kõige halvem majanduslik olukord õpilastel Türgis, Gröönimaal ja Ukrainas.

Peresised suhted

Vastates küsimusele „Kui rahul oled sa üldiselt enda pere omavaheliste suhetega?“ said noored anda hinnangu skaalal nullist kümneni, millel 0 tähistas väga halbu suhteid ja suurt rahulolematust ning 10 väga häid suhteid ja suurt rahulolu. Õpilastest 86% andis peresistele suhetele üle keskmise hea hinnangu (6 või enam punkti). Vanusega suhetele hea hinnangu andnud noorte osahulk mõnevõrra väheneb.

Peresiseid suhteid hinnati täpsemalt selle kaudu, kui kerge või raske on lastel oma muredest vanematega rääkida. Enamiku Eesti laste jaoks on üsna lihtne oma muresid **bioloogilise isaga** arutada: 70% õpilaste jaoks on see kerge või väga kerge ning 30% jaoks raske või väga raske. Jooniselt 4.3 on näha, et *vanuse* kasvades muutub isaga probleemide arutamine noore jaoks keerulisemaks. *Soo lõikes* ilmneb, et poistel on isaga rääkimine kergem. Eriti tuleb see esile 13- ja 15-aastaste vanusegrupis.

Suur osa neist lastest, kes peavad isaga muredest rääkimist hõlpsaks, elab koos mõlema bioloogilise vanemaga. Vähe elab selliseid lapsi ühe bioloogilise vanemaga peredes. Ilmselt esineb emaga elavatel lastel isaga suhtlemist harvem ja suhted isaga on vähem usalduslikud. Noortel, kellel on kerge oma muredest isaga rääkida, on perekonna majanduslik olukord pigem keskmine või hea.

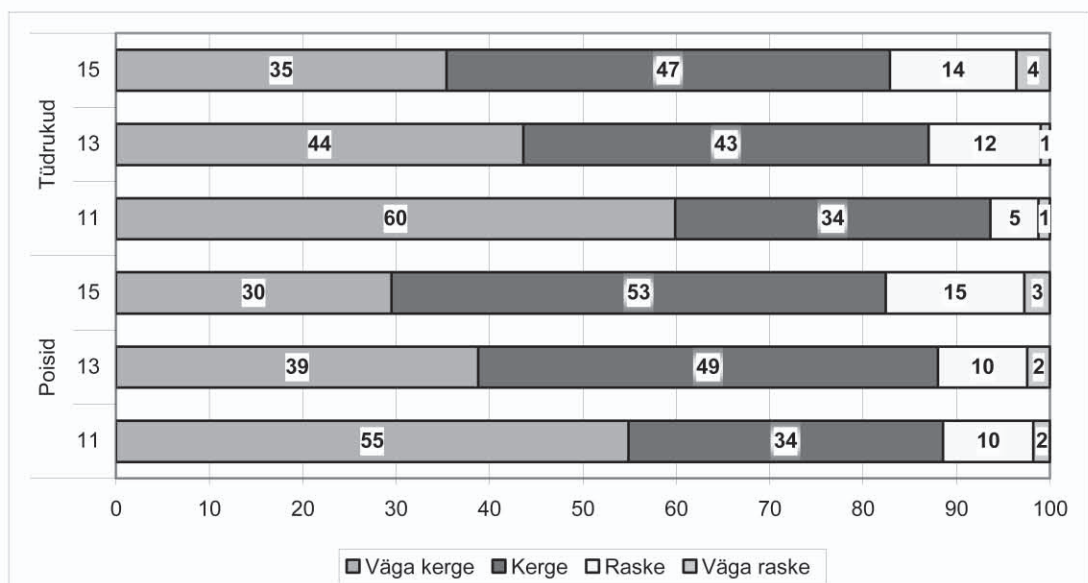

Joonis 4.3: Bioloogilise isaga muredest rääkimise kergus soo ja vanuse järgi (%)

Võõrasisa puhul ütleb oluliselt vähem lapsi (46%), et temaga on kerge/väga kerge muresid jagada ning 54% peab seda raskeks/väga raskeks. **Poiste hulgas** on eelkõige 13-aastaste grupis **võrreldes tüdrukutega** enam õpilasi, kes märgivad, et võõrasisaga on kerge või väga kerge rääkida (52% poistest ja 38% tüdrukutest).

Oma **bioloogilise emaga** on muredest väga kerge või kerge rääkida 87% ning raske või väga raske 13% lastest. Näitaja on kõrge sõltumata soost ja vanusest, kuid jooniselt 4.4 võib näha, et **vanemate** õpilaste seas on siiski vähem neid, kes peavad emaga mureteemadest kõnelemist hõlpsaks. Poiste ja tüdrukute vahel selles osas suuri erinevusi ei ole.

Parema majandusliku olukorraga peredest pärit lastel on emaga usalduslikum suhe. Nendel õpilastel, kellel on oma bioloogilise emaga kerge muresid jagada, on lihtne seda teha ka isaga.

Joonis 4.4: Bioloogilise emaga muredest rääkimise kergus soo ja vanuse järgi (%)

Ka **võõrasemaga** muredest rääkimist pidasid õpilased oluliselt raskemaks kui bioloogilise emaga vestlemist. Võõrasemaga koos elavatest lastest peavad temaga probleemide arutamist kergeks või

väga kergeks 37% ning raskeks või väga raskeks 63%. Vanuse ja soo lõikes on tulemused suhteliselt ühtlased. Kõige vähem märkisid vastusevariante „raske“ ja „väga raske“ 13-aastased tüdrukud (59%).

Rahvusvaheliste tulemuste valguses võib öelda, et Eesti lastel on üsna hõlbus oma muresid biloogilise isaga jagada. 11-aastaste vanusegrupis on Eesti 18. kohal. Vanuse kasvades Eesti positsioon tõuseb: 13-aastaste puhul 11. kohale ning 15-aastaste puhul 8. kohale. Bioloogilise emaga muredest rääkimisega seotud näitaja osas on Eesti 11-aastaste vanusegrupis 16. kohal ning 13- ja 15-aastaste puhul 9. ja 8. kohal. Teised Balti riigid paiknevad Eesti tulemustega võrreldes riikide järjekorras tagapool. Soome positsioneerub 11-aastaste osas Eestist ettepoole ning vanemates vanuserühmades tahapool. Kõige kergem on oma isa ja emaga probleeme jagada Sloveenia noortel.

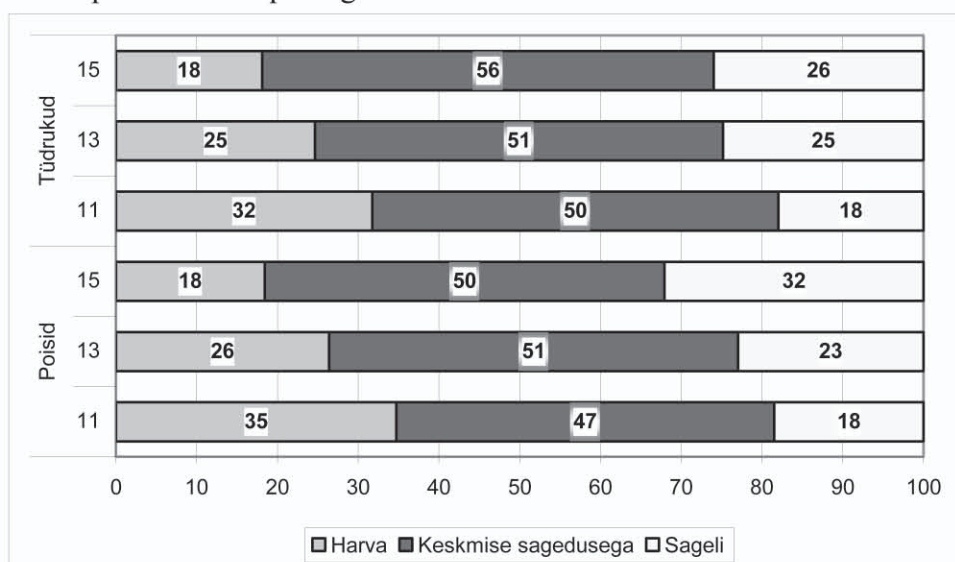
4.2. Sõbrad

Sõprussidemete kaudu leiavad rahuldamist vajadused, mis on seotud lähedaste suhete ja grupi kuulumisega. Samaealiste seltskond aitab teismelistel kujundada oma identiteeti, arendada isiksust ja sotsiaalseid oskusi. Toetuse tundmine omasugustelt on seotud kõrgema enesehinnanguga, parema toimetulekuga koolikeskkonnas ning madalama depressiivsuse tasemega. Üksildased noored on iseenda ja oma eluga vähem rahul ning võivad sagedamini kogeda kiusamist.

Lähedased sõbrad

Õpilastelt küsiti mitu head ja lähedast sõpra neil on. Enamikul 11-15-aastastest (87%) on 3 või rohkem lähedast sõpra, 1 või 2 sõpra on kokku 12% lastest (nendest 8%-l kaks sõpra). 1% noortest ei ole ühtegi head sõpra. Andmeid vanuse ja soo lõikes vaadates olulisi erinevusi välja ei tule.

Lähedaste sõpradega suhtlemise sageduse hindamise aluseks on punktisumma, mis arvutatakse vastavalt sellele, mitmel päeval nädalas õpilased oma sõpradega peale kooli ja õhtuti koos aega veedavad (vt ka ptk 3.3). Neljandik lastest suhtleb lähedaste sõpradega harva, pooled keskmise sagedusega ning neljandik sageli. Jooniselt 4.5 võib näha, et **vanuse** kasvades muutub ka suhtlemise sagedus: suureneb nende osakaal, kes käivad sõpradega sageli läbi ning väheneb harva suhtlejate hulk. **Poiste ja tüdrukute** sõpradega suhtlemise sagedus on sarnane, vaid 15-aastaste vanuserühmas käivad poisid oma sõpradega tihedamini läbi.

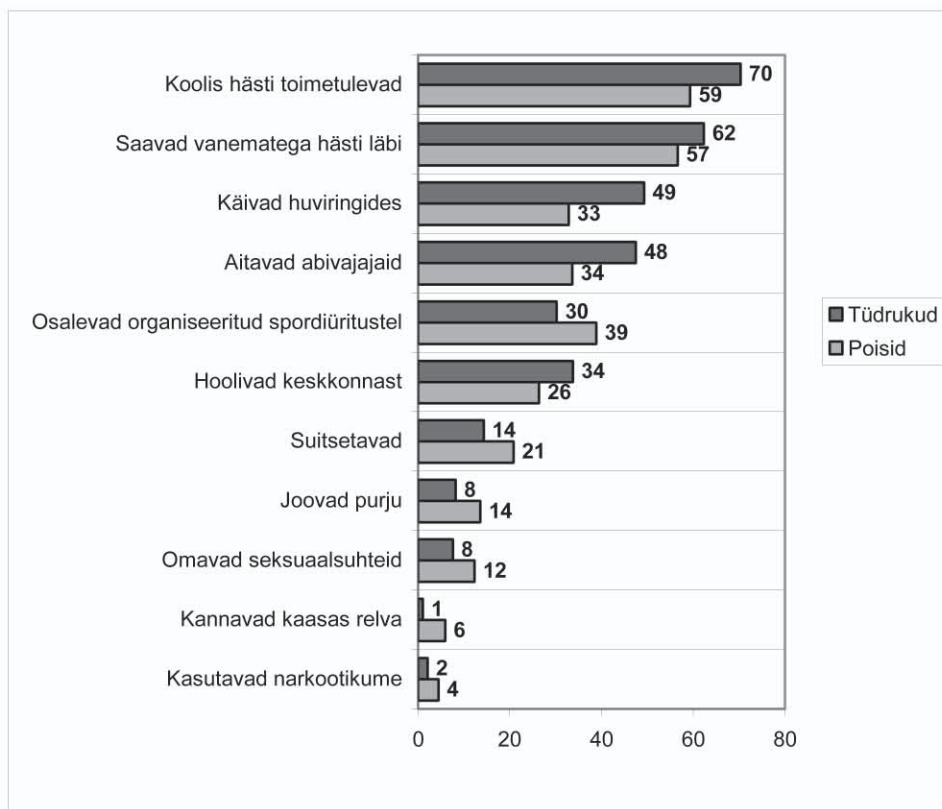
Joonis 4.5: Lähedaste sõpradega suhtlemise sagedus soo ja vanuse järgi (%)

Kõige vähem suhtlevad sõpradega Tallinnas elavad noored ning kõige tihedamini õpilased, kelle *elukohaks* on teised linnad. Sõpradega sagedamini läbi käivaid õpilasi on rohkem mitte-eesti *kodukeelega* laste seas ning peredes, kus majanduslik olukord on pigem hea.

Kaaslasi iseloomustavad väited

Joonis 4.6 kirjeldab õpilaste arvamusi oma sõprade ja kaaslaste käitumise kohta. Noortelt küsiti 11 väitega seoses, kui tihti need enamiku nende sõprade/kaaslaste suhtes kehtivad. Järgnevalt on esitatud noorte osakaal, kes valisid vastusevariandi „sageli“. Kõige suurem hulk noori leiavad, et nende sõbrad ja kaaslased saavad koolis hästi hakkama ja nende läbisaamine vanematega on hea.

Osade väidetega nõustuvad *tüdrukud poistest* enam: sõbrad tulevad koolis hästi toime, käivad huviringides, saavad vanematega hästi läbi, hoolivad keskkonnast, aitavad abivajajaid. Teatud väidete puhul nõustuvad sagedamini jällegi poisid: sõbrad suitsetavad, joovad ennast purju, kasutavad narkootikume, kannavad kaasas relva (arvatavasti on siinjuures silmas peetud külmrelva, nagu nt noa, omamist), osalevad spordiüritustel, neil on seksuaalsuhteid (vt joonis 3.7).

Joonis 4.6: Sõprade kohta käivad väited, mis iseloomustavad nende käitumist sageli, soo järgi (%)

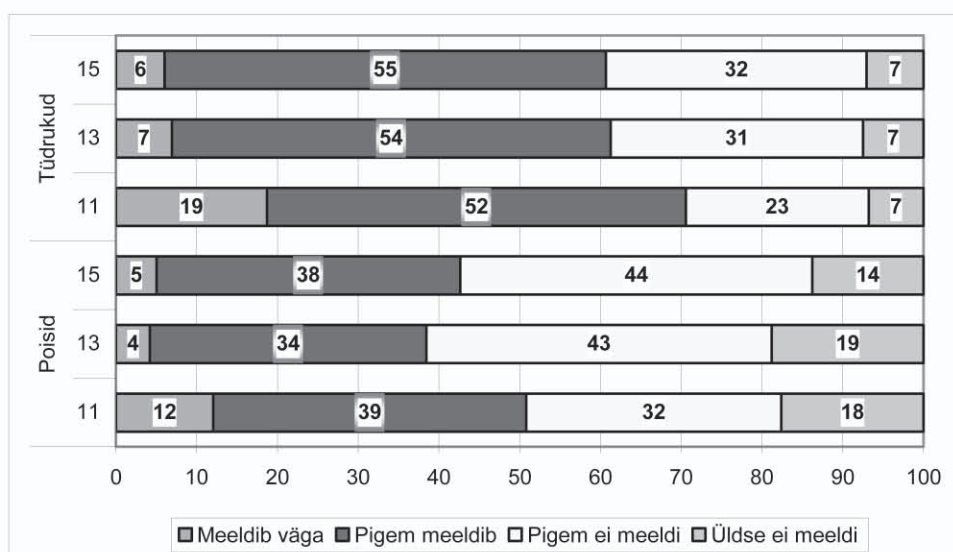
Vanusega kasvab õpilaste osakaal, kes nõustuvad, et nende kaaslased suitsetavad, joovad ennast purju, kasutavad narkootikume, omavad seksuaalsuhteid ja kannavad relva kaasas sageli. Vanuse kasvades väheneb laste arv, kes nõustuvad, et nende kaaslased osalevad tihti organiseeritud spordiüritustel, käivad huviringides, hoolivad keskkonnast ja aitavad abivajajaid. Vanusega muutub ka erinevate tegevuste järjestus. Nii on näiteks 11-aastaste poiste seas väide „suitsetavad“ 8. kohal, kuid 15-aastaste vanuserühmas 4. kohal. Väide „joovad purju“ on 11-aastastel poiste puhul 10. kohal ning 15-aastastel 7. kohal. Väide „suitsetavad“ on 11-aastastel tüdrukutel 7. kohal ja 15-aastaste tüdrukute hulgas 5. kohal.

4.3. Koolielu

Koolis käimise periood on seotud väga olulise arenguetapiga inimese elus. Koolikeskkond mõjutab enesehinnangu kujunemist, tervisekäitumist ja üldist elustiili. Kooliga rahulolu seostatakse üldisema eluga rahuloluga. Õpilastel, kellele koolikeskkond ei meeldi, on suurema tõenäosusega raskusi õppetöös ning suurem risk jätta õpingud pooleli. See omakorda võib negatiivselt mõjutada tervisekäitumist ja viia madalama elukvaliteedini.

Koolis käimise meeldivus

11–15-aastastest lastest 8% märgib, et neile meeldib väga koolis käia ning 45% leiab, et pigem meeldib. 35% õpilastest koolis pigem ei meeldi ning 12% ütlevad, et neile ei meeldi üldse. *Vanuse* kasvades suureneb õpilaste osakaal, kellele ei ole koolikäimine meele järele. 11-aastaste vanuserühmas ei meeldi (üldse või pigem ei meeldi) koolis käia ühele kolmandikule ning 13- ja 15-aastaste vanuserühmas pooltele noortest. Jooniselt 4.7 võib näha, et *poistele* meeldib *tüdrukutest* tunduvalt vähem koolis käia. Kõige suurem osakaal õpilasi (62%), kellele kool meelepärane ei ole, leidub 13-aastaste poiste grupis.

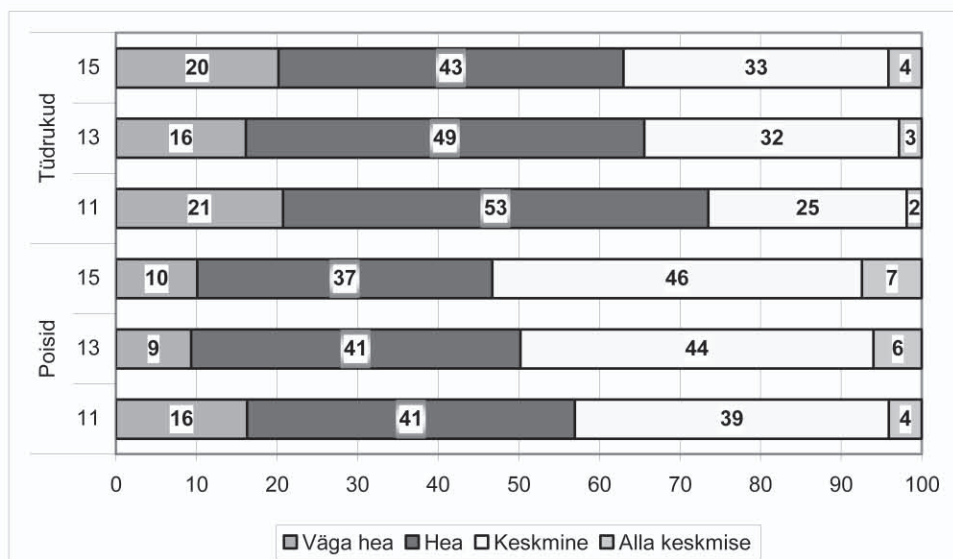
Joonis 4.7: Kooliskäimise meelepärane soo ja vanuse järgi (%)

Võrreldes *teiste riikidega* meeldib Eesti lastele tunduvalt vähem koolis käia. 11-aastaste hulgas on Eesti eelviimasel ning 13- ja 15-aastaste vanuserühmas viimasel kohal. Koolis meeldib kõige enam Makedoonia ja Türgi lastel. Leedu ja Läti õpilased hindavad koolis käimist Eesti lastest meeldivamaks, kusjuures Leedu on kõigis vanuserühmades esimese kaheteistkümneme riigi hulgas. Eesti tulemused sarnanevad Soomega (vt lisa 2).

Koolis edasijõudmine

Seoses edasijõudmisega koolis küsiti õpilastelt, millise hinnangu annaks õpetaja nende hakkamasaamisele koolis võrreldes klassikaaslastega. Lastest 59% arvab, et õpetaja annaks nende edasijõudmisele hea või väga hea hinnangu ning 41% pakub, et nende edasijõudmist hinnatakse keskmiseks või alla keskmise.

Vanuse kasvades suureneb laste osakaal, kes arvavad, et õpetaja peaks nende edasijõudmist koolis keskmiseks või alla selle. Eelkõige tuleb see välja poiste puhul. *Soo lõikes* on tütarlaste hulgas oluliselt rohkem neid, kelle arvates annaks õpetaja neile võrreldes klassikaaslastega positiivse hinnangu (vt joonis 4.8).

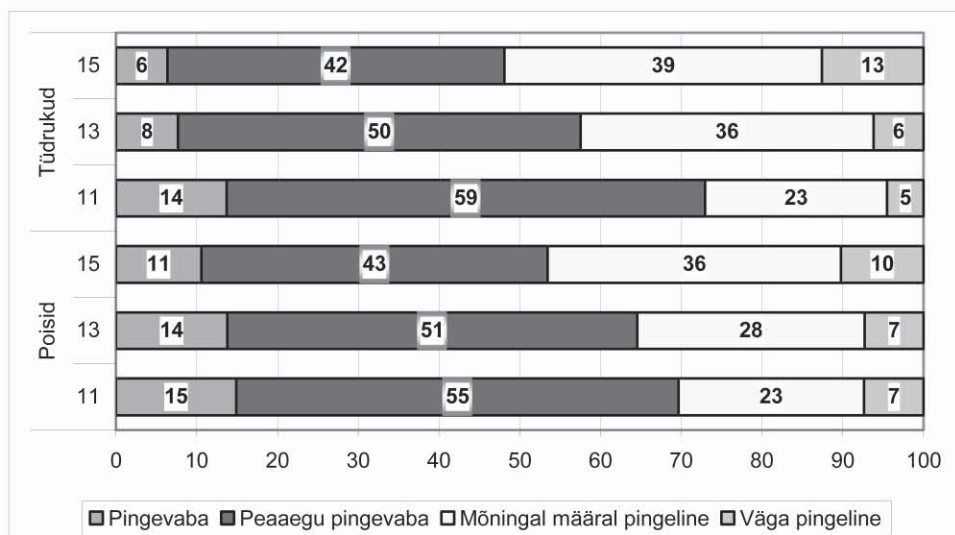
Joonis 4.8: Õpilaste arvamus õpetaja hinnangust nende edasijõudmisele koolis soo ja vanuse järgi (%)

Õpetaja hinnangut heaks pidavaid õpilasi on enam nende seas, kellele meeldib koolis käia ning kes ei pea koolitööd pingeliseks. Samuti laste hulgas, kes elavad koos mõlema bioloogilise vanemaga ning kelle perekonnasisesid suhted on head. Õpetaja hinnangut peavad positiivseks lapsed, kes ei suitseta, ei tarbi üldse või tarbivad harva alkoholi ning kes hindavad oma tervist heaks või väga heaks.

Võrreldes paljude *teiste uuringus osalenud maadega* on Eestis väiksem osakaal lapsi, kelle arvates hindaks õpetaja nende tulemuslikkust heaks või väga heaks. 11-aastaste vanusegrupis on Eesti 31. kohal, 13-aastaste vanusegrupis 29. kohal ning 15-aastaste vanusegrupis 20. kohal. Kõige positiivsemat õpetajapoolset hinnangut pakuvad õpilased Makedooniast ja Horvaatiast ning kõige madalamat Ukraina lapsed. Teiste Balti riikide noored paiknevad Eestist tagapool.

Koolitöö pingelisus

61% lastest hindab koolitööd peaaegu või täiesti pingevabaks ning 39% mõningal määral või väga pingeliseks. 11-aastastest nimetab koolitööd pingevabaks 71%. 15-aastaste *vanusegrupis* on sellise arvamuselaste osakaal kahanenud 50%-ni. Võrreldes *poistega* on koolitöö *tüdrukute* jaoks pingelisem (vt joonis 4.9).

Joonis 4.9: Hinnang koolitöö pingelisusele soo ja vanuse järgi (%)

Koolitööd peavad pingelisemaks mitte-eesti *kodukeelega* ning halva või keskmise majandusliku olukorraga peredest pärit lapsed. Koolitööd pingeliseks pidavad õpilased annavad madalamaid hinnanduid ka oma tervise seisundile ja peresisestele suhetele, nende seas leidub rohkem suitsetavaid ja alkoholi tarvitavaid noori.

Võrreldes teiste riikidega tunnetavad Eesti lapsed koolitöö pingelisust keskmisel määral. Kolme vanuserühma lõikes on Eesti uuringus osalenud riikide seas 16.–19. kohal. Kõige pingelisem on koolitöö õpilaste jaoks Türgis ja Inglismaal, kõige vähem pingeline Hollandis ja Austrias. Soome laste näitaja on Eestiga samal tasemel ning Läti lapsed peavad kooliskäimist pingelisemaks.

Klassikaaslaste abivalmidus

Uurimaks, kui sõbralikena näevad õpilased oma klassikaaslast, paluti neil 5-pallisel skaalal anda hinnang väitele „Enamik mu klassikaaslast on lahked ja abivalmid”. Vastusevariandid olid: täiesti nõus, pigem nõus, pigem ei ole nõus, üldse ei ole nõus, ei oska öelda.

62% 11–15-aastastest peab enamikku kaasõpilasi pigem või täiesti lahketeks ja abivamiteks ning 17% sellega ei nõustu. Ülejäänud ei oska hinnangut anda. *Vanusega* kasvab tüdrukute osakaal, kelle arvates ei ole enamik nende klassikaaslastest lahked ja abivalmid. *Tütarlaste* hinnangud kaasõpilastele on *poistega võrreldes* positiivsemad (vt joonis 4.10).

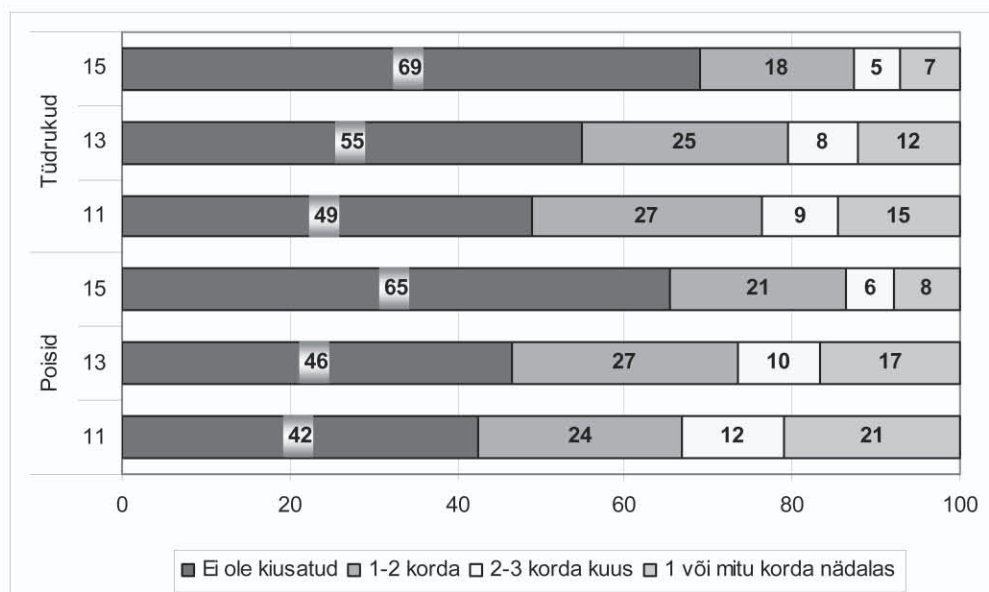
Joonis 4.10: Nõustumine väitega, et enamik klassikaaslastest on lahked ja abivalmid soo ja vanuse järgi (%)

Uuringus *osalenud riikide hulgas* jäävad Eesti tulemused pigem allapoole keskmist. 11-aastaste vanusegrupis on Eesti 26. kohal, 13-aastaste grupis 25. kohal ning 15-aastaste puhul 20. kohal. Kõige lahkemaks peavad oma klassikaaslasti Makedoonia ja Šveitsi noored, kõige vähem sõbralikeks Bulgaaria ja Läti õpilased. Ka Leedu noored peavad oma klassikaaslasti vähem lahketeks kui Eesti lapsed.

Kiusamine koolis

Koolis toimuva kiusamisega seoses küsiti paari viimase kuu kohta. 11–15-aastastest lastest 45% märgivad, et neid on koolis kiusatud. Neist 24% on kiusatud 1–2 korda kuus, 8% 2–3 korda kuus ning 13% üks või mitu korda nädalas.

11-aasta *vanuseid* õpilasi on tunduvalt rohkem kiusatud kui 15-aastaseid. Viimasel paaril kuul on kiusamist kogenud iga teine 11-aastane. Sealhulgas vähemalt üks kord nädalas on kiusatud iga viiendat antud vanuserühma poissi ning iga seitsmendat tüdrukut (vt joonis 4.11). Seega *poisse* kiusatakse *tüdrukutest* rohkem.

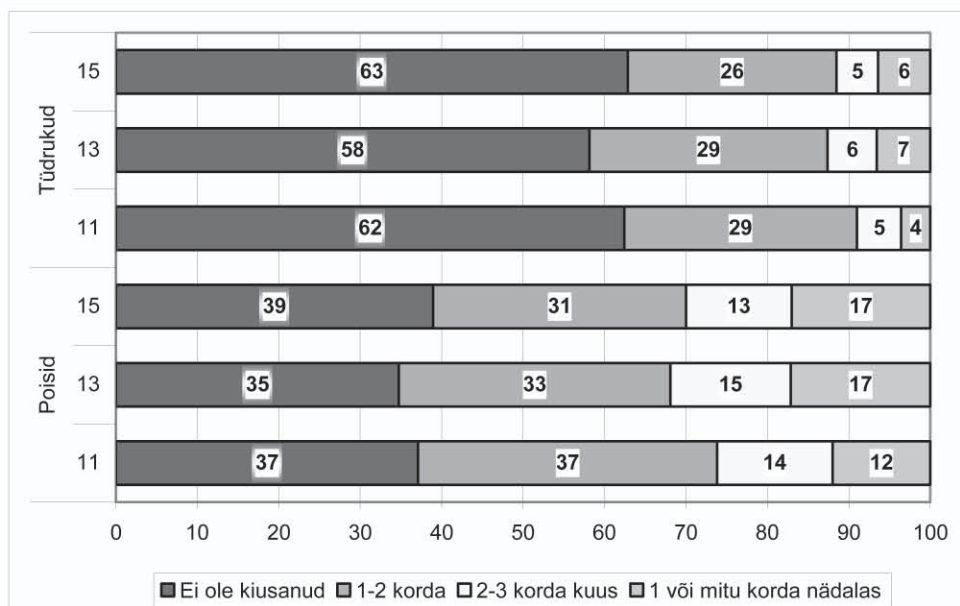
Joonis 4.11: Kiusamise kogemise sagedus kaasõpilaste poolt viimase paari kuu jooksul soo ja vanuse järgi (%)

Koolikiusamist kogenud õpilaste hulgas on rohkem neid, kes hindavad oma tervist rahuldavaks või väga halvaks ning arvavad, et on paksud või paksuvõitu. Kiusatute hulgas on sagedamini lapsi, kes ei ole kunagi alkoholi tarbinud või teevad seda harva. Neil on viimasel aastal suurema tõenäosusega esinenud depressiivseid episoodide või suitsiidimõtteid.

Võrreldes enamuse *uuringus osalenud riikidega* esineb Eestis koolikiusamist rohkem. 11-aastaste vanusegrupis on Eesti kiusatute osakaalult 6. kohal, 13-aastaste vanusegrupis 8. kohal ning 15-aastaste puhul 13. kohal. Kõige vähem on koolikiusamist Rootsis ja Hispaanias. Läti ja Leedu noori kiustakse Eesti õpilastest enam ning Leedu positsioon riikide võrdluses on teine või esimene (vt lisa 3).

Ise on viimasel paaril kuul kaasõpilasi kiusanud 52% 11–15-aastastest lastest. Seejuures 31% on seda teinud 1–2 korda kuus, 10% 2–3 korda kuus ning 11% vähemalt korra nädalas.

Kuus *poissi* kümnest ning enam kui kolmandik *tüdrukutest* on oma kaasõpilasi viimasel ajal kiusanud. Kõige rohkem kiusavad teisi 13 aasta *vanused* õpilased (vt joonis 4.12).

Joonis 4.12: Kaasõpilaste kiusamises osalemise sagedus viimase paari kuu jooksul soo ja vanuse järgi (%)

Teisi kiusavate õpilaste *elukohaks* on suurema tõenäosusega Tallinn või mõni teine linn ning vähem leidub selliseid lapsi maapiirkondades. Kiusajate hulgas on rohkem neid, kes peavad oma tervist rahuldavaks või väga halvaks ning perekonnasiseseid suhteid negatiivseteks. Neile pigem ei meeldi koolis käia ning nad arvavad, et õpetaja ei hindaks nende koolis edasijõudmist üle keskmise. Kaasõpilasi kiusanutel on suurem sõpruskond ning sõpradega suheldakse sagedamini.

Uuringus osalenud riikide võrdluses on Eesti teisi kiusanute osakaalult kõigis vanuserühmades esikümne hulgas. 11-aastaste grupis on Eesti 4. kohal, 13-aastaste vanuserühmas 5. kohal ning 15-aastaste vanusegrupis 7. kohal. Kõige vähem kiusavad kaasõpilasi Rootsi ja Tšehhi lapsed. Läti on kõigis vanuserühmades kiusajate osakaalu poolest esimesel kohal ning Leedu 3.–6. kohal.

4.4. Kokkuvõtte peatükist

- Mida vanemad õpilased seda väiksem osa neist elab koos mõlema bioloogilise vanemaga. Riikide võrdluses on Eestis kõige enam lapsi, kes elavad bioloogilise vanema ja kasuvanemaga.
- Enamiku laste jaoks on oma muredest rääkimine bioloogilise ema või isaga lihtne ning võõrasema ja võõrasisaga raske.
- Suur osa 11–15-aastaseid õpilasi hindab oma perekonna majanduslikku olukorda kas heaks või keskmiseks.
- Mida vanemad õpilased, seda vähem meeldib neile koolis käia. Rahvusvahelises võrdluses on Eesti kahe viimase riigi seas laste osakaalu poolest, kes peavad koolis käimist meeldivaks.
- Võrreldes paljude teiste riikidega on Eesti laste hulgas rohkem neid, kes arvavad, et õpetaja ei hindaks nende edasijõudmist koolis heaks.
- Mida vanemad õpilased, seda pingelisem on nende jaoks koolitöö.
- Enamik õpilasi peab oma klassikaaslasi lahkeks ja abivalmiks. Sõprade ja kaaslaste kohta arvatakse, et nad saavad koolis hästi hakkama ning nende läbisaamine vanematega on hea.
- Peaaegu pooled õpilased on viimastel kuudel kogunud koolikiusamist. Veidi üle poole on ise kedagi koolis kiusanud. Nende näitajate poolest on Eesti koht HBSC uuringu riikidega võrreldes kõrge.

5. TERVISESEISUND

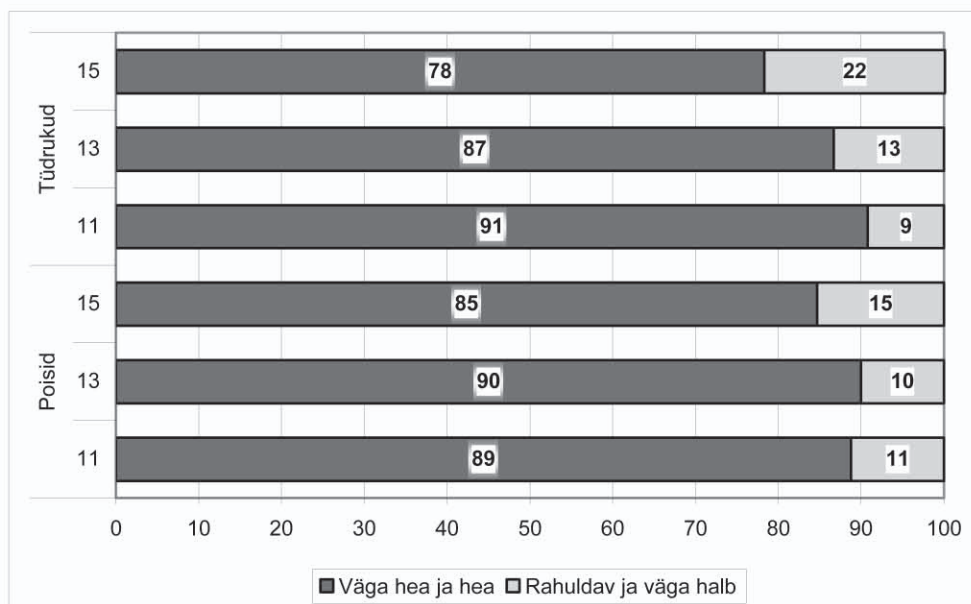
5.1. Hinnang oma tervisele ja eluga rahulolu

Tervisehinnang

Üks näitajaid, mida jälgitakse riigi tasemel ja võrreldakse rahvusvaheliselt, on hinnang, mida inimesed ise annavad oma tervisele. HBSC uuringus mõõdeti laste hinnangut neljapallisel skaalal: väga hea, hea, rahuldav ja väga halb. Rahuldavat peetakse pigem keskmiseks kui negatiivse suunaga kategooriaks, mistõttu võib öelda, et tervise enesehinnangu mõõdik on positiivsete vastuste poole kaldu.

Koolilaste tervisekäitumise uuringu põhjal saab öelda, et 11–15-aastastest koolilastest hindavad oma tervis heaks või väga heaks 86%. Tüdrukute hulgas on sellise hinnangu andnute osakaal 85% ja poiste hulgas 88%. Tüdrukud on oma tervise suhtes kriitilisemad kui poisid, mis kajastub selles, et tüdrukute hulgas on suurem osakaal oma tervist rahuldavaks pidavaid noori. Rahuldava või väga halva tervisehinnanguga lapsi on kokku 14%, neist väga halvaks nimetab oma tervist üks protsent. Vaadates tulemuste jaotumist väga hea ja hea hinnangu vahel selgub, et Eesti lapsed eelistavad hinnangut „hea“: umbes kaks kolmandik positiivse tervisehinnanguga lastest valis selle vastusevariandi.

Nagu ka eelmises lõigus näidatud, on hinnangute puhul üheks oluliseks teguriks sugu. *Soo ja vanuse lõikes* on näha, et vanuse suurendes väheneb tüdrukute väga hea või hea hinnang oma tervisele ning kasvab nende osakaal, kes nimetavad tervist rahuldavaks või väga halvaks. Kui 11-aastaste tütarlaste hulgas on alla kümnendiku neid, kes peavad oma tervist rahuldavaks või väga halvaks, siis 15-aastaste hulgas on nende osakaal kasvanud üle kahe korra. Poiste hinnangud muutuvad vanusega vähem (vt joonis 5.1). Ilmselt tajuvad tüdrukud teravamalt puberteediea muutusi ja on selle tõttu hinnangutes oma tervisele kriitilisemad.

Joonis 5.1: Hinnang oma tervisele soo ja vanuse järgi (%)

Elukoha järgi andmeid vaadates selgub, et linlastest veidi kõrgema hinnangu annavad oma tervisele 15-aastased maalapsed. Ülejäänud vanuserühmade puhul olulisi erinevusi ei esine. Kodus räägitava peamise **keele alusel** on mitte-eestlased eestlastest veidi kõrgema tervisehinnanguga.

Perekonna majanduslikku olukorda ja lapse tervisehinnangut koos vaadates on näha, et perekonna halvem toimetulek ei mõjuta oluliselt poiste antud hinnanguid. Tütarlaste puhul vanuse kasvades langeb oluliselt nende osakaal, kes elades halvema majandusliku olukorraga peredes hindavad oma tervist heaks või väga heaks.

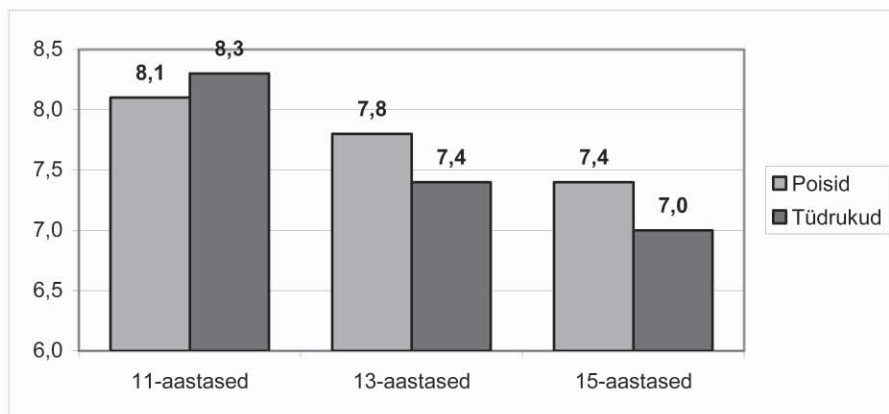
HBSC uuringus **osalenud 41 riigi/regiooni** tulemusi ritta seades on Eesti 11-aastaste rahuldava ja väga halva tervisehinnanguga laste osakaalu poolest 29. kohal. Mida kõrgem on koht, seda madalam on laste üldine hinnang oma tervisele. 13-aastaste laste puhul on Eesti riikide järjestuses 27. kohal ning 15-aastaste puhul tõusnud 19. kohale. Kõigi kolme vanuserühma puhul on esikohal Ukraina ning järgneb Venemaa. Läti järjekorranumber kolme vanuserühma puhul on 11 või 12, Leedul 11 või 13 ning Soomel 30 või 32 (vt lisa 4). Tervisele antav hinnang on muuhulgas palju mõjutatud kultuurikontekstist, milles inimene on kasvanud või elab. Tüüpiliselt kipuvad põhjapool Euroopas olevate riikide elanikud valima pigem skaala keskmisi väärtusi ja lõunaeurooplasi tuntakse kui positiivsete hinnangute andjaid. See kajastub ka HBSC uuringus. Näiteks on kõigis vanuserühmades Itaalia, Hispaania ja Kreeka lapsed kõige harvem valinud oma terviseseisundit hinnates vastusevariandi rahuldav või väga halb.

Eluga rahulolu

Terviseseisund seostub sellega, mil määral noor inimene oma eluga üldiselt rahul on ja vastupidi. Positiivne hinnang ühele on üldjuhul seotud kõrgema hinnanguga ka teisele. Uuringus küsiti noorte rahulolu skaalal nullist kümneni, kus 0 tähistas varianti „kõige halvem elu“ ja 10 vastusekategoriat „kõige parem elu“. Vastuste analüüsimisel sotsiaalmajanduslike näitajate lõikes võeti aluseks skaala keskpunkt – 6 punkti. Oma eluga enam rahulolevaks saab nimetada neid lapsi, kes andsid hinnangu kuus või rohkem punkti.

Keskmine Eesti kooliõpilaste antud väärtus jäi veidi alla kaheksa punkti, mis tähendab, et lapsed on oma eluga pigem rahul. **Soo lõikes** jäävad tüdrukute hinnangud (nagu ka tervise puhul) poiste omast

veidi madalamaks, samuti väheneb rahulolu oma eluga *vanuse kasvades*. Tüdrukute rahulolu langeb vanuse muutudes kiiremini kui poistel (vt joonis 5.2).

Joonis 5.2: Õpilaste keskmine hinnang oma eluga rahulolule soo ja vanuse järgi (punkti)

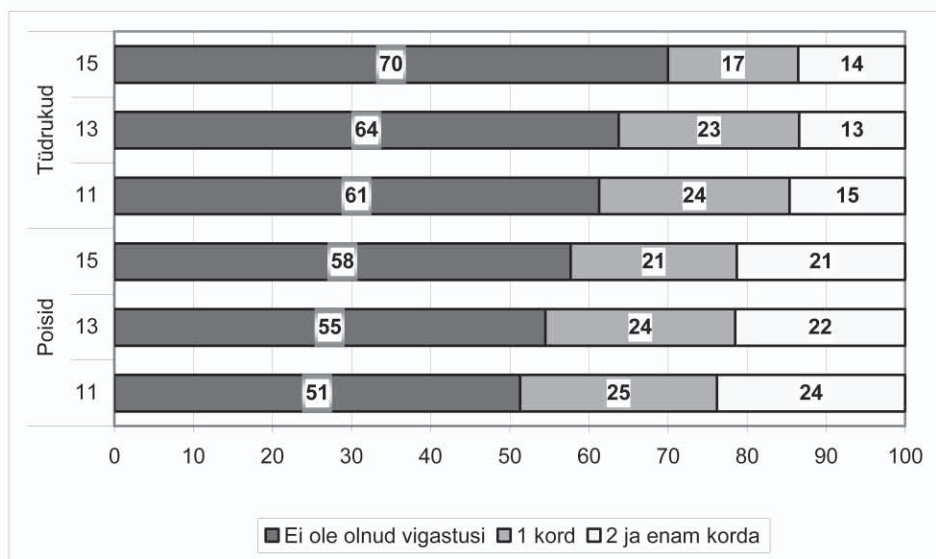
Noored, kes nimetasid oma tervist rahuldavaks või väga halvaks, hindavad oma üldist eluga rahulolu madalamalt võrreldes eakaaslastega, kelle tervise on hea. Rahulolu oma eluga on seotud nii perekonna majandusliku olukorra, suhetega pereliikmete vahel kui perekonna struktuuriga. Mida halvem on perekonna toimetulek ning negatiivsem lapse hinnang peresuhetele, seda madalamad punktid annab ta ka oma üldisele rahulolule eluga. Ühe vanemaga perekonnas elavate laste rahulolu on sagedamini keskmiselt madalam võrreldes nendega, kes elavad kahe bioloogilise vanemaga peres.

39 *riigi/regiooni hulgas* (kus see küsimus ankeedis oli) asetub Eesti 11- ja 13-aastaste laste osakaalu poolest, kes andsid oma eluga rahulolule kuus või enam punkti, 14.–15. kohale. 15-aastaste puhul on positsioon 19. Läti, Leedu ja Venemaa lapsed andsid eluga rahulolule madalamaid hinnanguid ja need riigid jäid järjestuse tagumisse otsa (kohad 34–36). Soome noored hindavad oma rahulolu eluga kõrgeks, mis asetab riigi 2.–4. kohale. Rootsi puhul on üllatav see, et 11-aastaste tulemuste alusel on riik 5. kohal, ent kahe järgmise vanuserühma puhul langeb pingereas 16. kohale. Suur erinevus vanuserühmade vahel on seotud tüdrukute antud madalamate hinnangutega (vt lisa 5).

5.3. Vigastuste esinemine

Küsitlusele eelnenud kuu jooksul oli 27% kõigist lastest peaaegu iga päev kimpus mõne terviseprobleemiga: tüdrukutest natuke alla kolmandiku ja poistest üle viiendiku. Enim nimetati seejuures halba tuju, närvilisust ja kurvameelsust. Sagedamini esines ka peavalusid.

Kokku 60%-l lastest ei olnud küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul esinenud arstiabi vajanud vigastusi ja 22% koolilastest oli vähemalt üks selline vigastus olnud. Ülejäänud 18% poisse-tüdrukuid said rohkem kui ühe vigastuse aasta jooksul. Nii *noormeeste kui neidude* hulgas kasvab *vanusega* nende osakaal, kellel polnud eelnenud 12 kuu jooksul vigastust, mis vajas arsti abi (vt joonis 5.3). Vigastusteta tüdrukuid on kõigis kolmes vanuserühmas vähemalt kümnendik rohkem kui poisse. Kuigi vigastada mitte saanute osakaal kasvab vanusega, jääb 13- ja 15-aastaste puhul mitme vigastusega laste osakaal samaks: poisse mõlemas vanuses üle viiendiku ja tüdrukuid üle kümnendiku. Seega kasvab vigastuseta laste protsent ühe vigastusega laste osakaalu vähenemise arvelt.

Joonis 5.3: Arstiabi vajanud vigastuste esinemine viimasel 12 kuul soo ja vanuse järgi (%)

Elukoha järgi esineb maapiirkondades elavatel õpilastel linnalastega võrreldes vähem vigastusi. Eesti **kodukeelega** noortest sagedamini on vigastusi olnud mitte-eestlastel.

Rahvusvahelises võrdluses vaadati laste osakaalu, kes olid küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul saanud vähemalt ühe sellise vigastuse, mis vajab arsti sekkumist. Kõigi 41 HBSC uuringu läbi viinud riigi/regiooni hulgas on Eesti 11-aastased 22. kohal, 13-aastased 28. ja 15-aastased 33. kohal (vt lisa 6). Eesti lähiriikidest on kõige suurema laste vigastuste osakaaluga Leedu, kelle koht riikide järjestuses kolme vanuserühma puhul varieerub teisest kuuendani. Venemaa on üsna lähestikku Eestiga, Läti Eestist eespool ja Soome ning Rootsi tagapool. Eurostati andmebaasis avaldatud surmapõhjused 100 000 elaniku kohta näitavad, et Euroopa Liidus on vigastussurmade osakaal kõige suurem Leedus, järgnevad Läti ja Eesti.

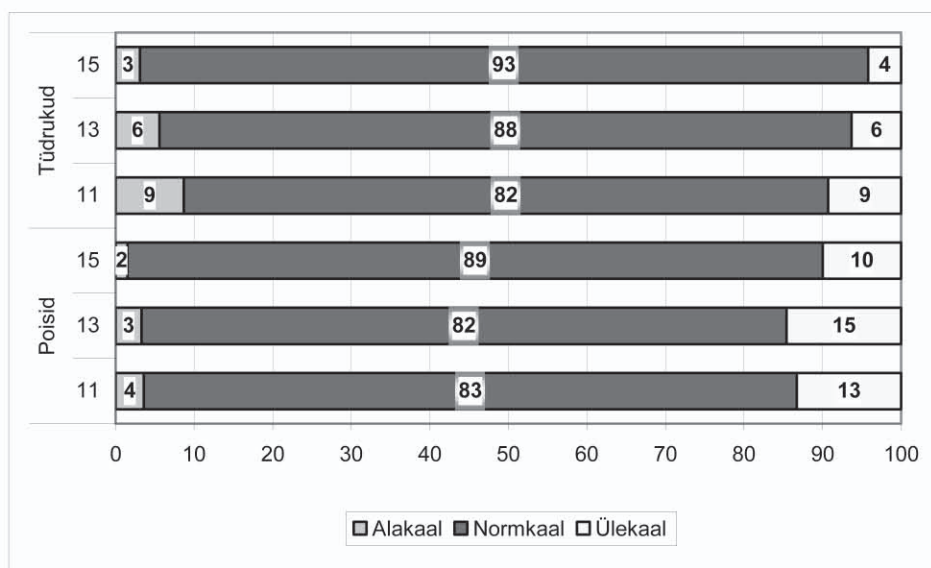
5.4. Kehamassiindeks ja hinnang oma kehale

Kehamassiindeks

Kehamassiindeks on oluline indikaator, mida kasutatakse rahvastiku terviseseisundit jälgimiseks. Ülekaalulisust seostatakse südameveresoonehaiguste riski, sotsiaalsete ja psühholoogiliste probleemide ning üldiselt madalama tervisehinnangu ja elukvaliteediga. Kehamassiindeks (*Body Mass Index* ehk *BMI*) on kehakaalu ja pikkuse ruudu jagatis. Indeksi alusel jaotatakse inimesed ala-, norm- ja ülekaalulisteks. Ülekaaluliste puhul jälgitakse eraldi, kui palju on nende hulgas rasvunuid. Täpsema info selle kohta, kuidas lapsi erinevate rühmade vahel jagati (Cole'i kriteeriumid), leiab Eesti HBSC uuringu standardtabelite kogumikust, mis on avaldatud Tervise Arengu Instituudi kodulehel. Indeksi arvutamiseks oli ankeedis küsimus vastaja pikkuse ja kaalu kohta, kooliõpilasi uuringu käigus ei mõõdetud ega kaalutud. Erinevad uuringud, kus on kasutatud nii mõõtmiskaalumist kui laste endi antud vastuseid, näitavad, et osa vastajaid kipub end märkima pikemaks ja kergemaks kui tegelikult ollakse. Selline nihe vastustes annab tegelikust väiksema kehamassiindeksi.

HBSC uuringu kohaselt on rasvunuid Eesti kooliõpilaste hulgas väga vähe ja seetõttu neid ülekaalulistest ei eristata. Alakaalulisi on 4%, ülekaalulisi kümnendik ning ülejäänud 86% moodustavad normaalkaalulised lapsed. Kehamassiindeksi jaotumisel **soo järgi** selgub, et pigem on ülekaaluga kimpus poisid. Noormeestest moodustavad ülekaalus olevad kokku 12% ja tütarlastest 7%.

Soo ja *vanuserühma* lõikes tehtud jaotusest on näha, et nii 13- kui 15-aastasi ülekaalulisi poeglapsi on üle kahe korra rohkem, kui vastavas vanuses tütarlapsi (vt joonis 5.4). Ülekaalulisi lapsi on kolmes vanuserühmas kokku siiski nii vähe, et ei saa teha üldistusi nende elukoha, kodus enam räägitava keele või pere majandusliku olukorra kohta. Alakaalulisi Eesti noorte seas eriti ei ole ning vanusega väheneb nende protsent veelgi nii poiste kui tüdrukute hulgas ja kasvab normaalkaalus laste osakaal.

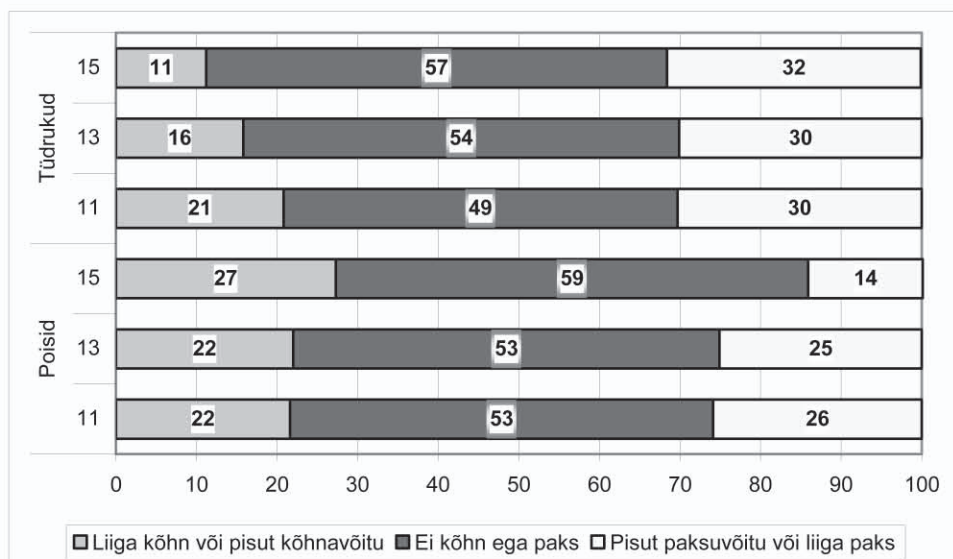
Joonis 5.4: Õpilaste jaotus kehamassiindeksi, soo ja vanuse järgi (%)

Kolme vanuserühma puhul on ülekaalulisi lapsi kõige rohkem USA-s ja Maltal, kus nad moodustavad üle poole kõigist 11–15-aastastest. 13- ja 15-aastaste puhul on väikseim ülekaalus olevate noorte osakaal Leedus ja Lätis on 41 *uuringus osalenud riigi/regiooni* hulgas kõigi kolme vanuse puhul 39. kohal. Eesti on ülekaaluliste laste arvu alusel 27., 28. ja 36. kohal. Soomes on ülekaalus olevaid noori oluliselt rohkem kui Eestis ning Soome asub riikide järjestuse esikümne piiril. Rahvusvaheline võrdlus näitab, et välja arvatud mõni üksik erand, on kõigis vanustes ja kõigis HBSK uuringu riikides ülekaalulisi noormehi rohkem kui neide.

Hinnang oma kehale

Uuringu ankeedis oli lisaks küsimus, kus paluti hinnata oma keha valides viie vastusevariandi vahel: liiga kõhn, pisut kõhnavõitu, ei kõhn ega paks, pisut paksuvõitu, liiga paks. Vastuste jaotus annab võimaluse analüüsida, kuidas kriitiliselt suhtuvad noored inimesed oma kehasse ja kas sellel on kehamassiindeksi tulemusi vaadates ka alust. Laiemalt saab neid tulemusi kõrvutades mõelda sellele, kuidas suureks väärtuseks peetakse ühiskonnas saledat või ülisaledat keha. Kehakultust rõhutavatele ühiskondlikele normidele on tavaliselt enam vastuvõtlikud tütarlapsed.

Normaalseks hindas oma keha 54% kõigist 11–15-aastastest, aga kehamassiindeksi alusel on normaalkaalus 86% kooliõpilastest. Andmeid *soo järgi* vaadates peavad ennast liiga või pigem paksuks 21% noormeestest, kehamassiindeksi alusel on ülekaalulisi poisse 12%. Poistest 55% leidis end olevat ei kõhn ega paks. *Tüdrukute* hinnangud on karmimad: 31% leiab, et on pisut või liiga paks, kuigi kehamassiindeksi alusel on ülekaalulisi alla kümnendiku. Liigse kaaluga õpilasi esineb noormeeste hulgas tüdrukutega võrreldes rohkem. Joonisel 5.5 on esitatud vastuste jaotus soo ja *vanuserühmade* järgi. 15-aastaste poiste seas on noorematest vanuserühmadest vähem neid, kes hindavad ennast pigem paksuks. Tütarlaste seas väheneb vanusega nende osakaal, kes peavad ennast kõhnaks.

Joonis 5.5: Õpilaste hinnang oma kehale soo ja vanuse järgi (%)

5.5. Vaimne tervis

Üha enam on aastate jooksul tervise valdkonnas huviorbiiti tõusnud inimeste vaimne tervis, mida koolilaste tervisekäitumise uuringus hinnatakse depressiivsete episoodide olemasolu alusel. Õpilastelt küsiti, kas vastajal on viimase 12 kuu jooksul esinenud perioode, mil ta tundis ennast vähemalt kahe nädala vältel nii kurvana, et loobus tavalistest tegevustest.

Depressiivseid episooide oli küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul esinenud kokku kolmandikul lastest: 29% *poistest* ja 38% *tüdrukutest*. Kõigis kolmes *vanuserühmas* tuleb esile depressiivseid perioode kogenud tüdrukute suurem osakaal võrreldes poiste sama näitajaga. 11- ja 13-aastastest poistest märkis selliste episoodide esinemist veerand ja 15-aastastest kolmandik, tüdrukutest vastas jaatavalt 11-aastastest 29% ja 15-aastastest juba 47%. Mitte-eestlastel esineb depressiivseid episooide kaks korda rohkem kui eesti *kodukeelega* õpilastel, *elukoha* järgi maalt pärit lastel aga oluliselt vähem kui linnalastel.

Teistest kurvameelsemana on end viimasel aastal tundnud noored, kes hindavad oma tervist rahuldavaks või halvaks, suitsetavad, tarbivad sageli alkoholi ning nimetavad õppetööd pingeliseks. Samuti peavad need noored oma pereliikmete vahelisi suhteid halvaks ning neil on harva usalduslikud suhted ema ja isaga.

13- ja 15-aastaste käest küsiti lisaks, kas neil on küsitlusele eelnenud aasta jooksul olnud enesetapumõtteid. 13% selles vanuses lastest oli enesetapule vähemalt korra mõtelnud. 15-aastaste puhul tuleb esile *sooline* erinevus ning tüdrukutel esines rohkem enesetapumõtteid: nii vastab 17% tütarlastest ja 11% poistest.

5.6. Kokkuvõtte peatükist

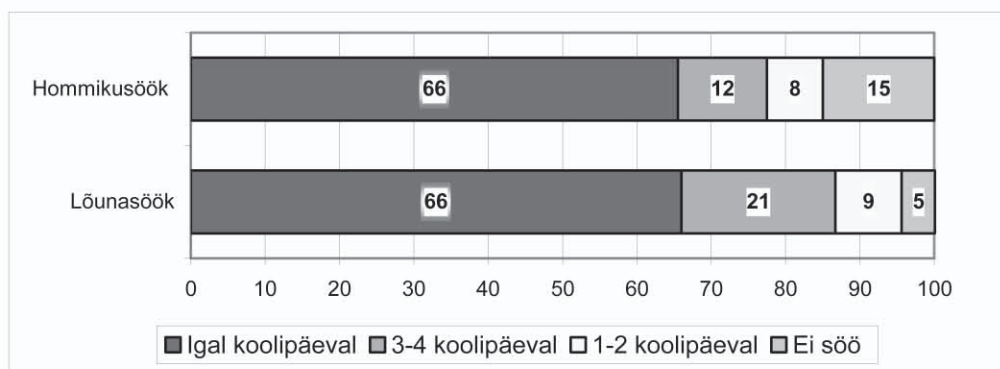
- Valdav osa kooliõpilastest peab oma tervist heaks või väga heaks. Vanuse kasvades väheneb tüdrukute osakaal, kes annavad oma tervisele hea hinnangu ja suureneb rahuldava tervisega neidude hulk.
- Eesti lapsed on oma eluga pigem rahul. Tüdrukute hinnangud jäävad poiste omast veidi madalamaks ning rahulolu oma eluga väheneb vanuse kasvades.
- Igal kolmandal lapsel on eelnenud aasta jooksul esinenud vigastus, mis vajab arsti poolset sekkumist. Vanuse kasvades selliste õpilaste osakaal väheneb.
- Kehamassiindeksi alusel on ülekaalulisi 11–15-aastaseid veidi alla kümnendiku ning alakaalulisi veelgi vähem. 13- ja 15-aastaste noormeeste seas on ülekaalulisi kaks korda rohkem kui samas vanuses neidude hulgas.
- Ise hindas ennast normaalkaalus olevaks veidi üle poole noortest, mis on umbes kolmkümmend protsenti vähem, kui normaalkaalus õpilasi kehamassiindeksi alusel. Tütarlaste seas on poistest rohkem neid, kes peavad ennast paksuks.
- Suur osa teiste riikide lapsi on oma keha suhtes kriitilisemad, kuid ka ülekaalulisi on paljudes riikides rohkem kui Eestis.
- Iga kolmas laps väidab, et tal on eelnenud aastal esinenud depressiivseid episoodide.

6. TERVISEKÄITUMINE

6.1. Söögikordade regulaarsus

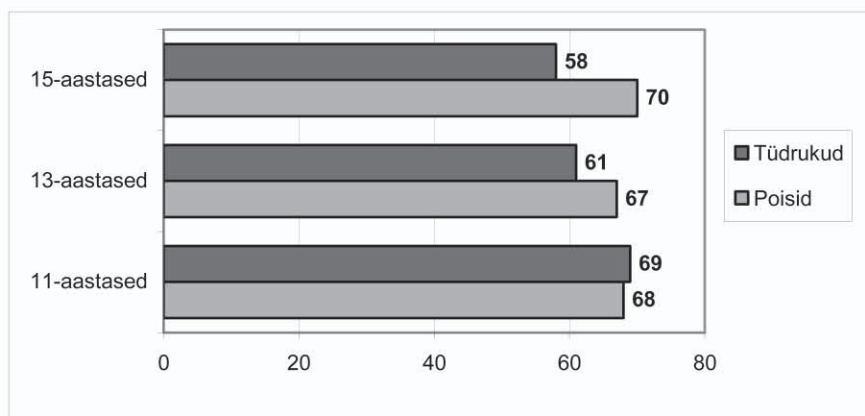
Koolipäevadel

Regulaarne hommikueine on tervisliku toitumise oluline tingimus. HBSC uuringu indikaatoriks on koolipäevadel hommikusööki (rohkem kui klaas piima või mahla) ja sooja lõunat söövate õpilaste osakaal. Joonisel 6.1 on näha, et vaid 66% õpilastest **sööb hommikusööki** igal koolipäeval, 15% väidab, et ta koolipäevadel üldse hommikueinet ei söö.

Joonis 6.1: Hommikusöögi ja sooja lõuna söömise sagedus koolipäevadel (%)

Vanuserühmade kaupa vaadates selgub, et igal koolipäeval hommikueinet söövaid õpilasi on kõige rohkem noorimate seas (69%), 13- ja 15-aastaste õpilaste hulgas on neid võrdselt 64%. Mida nooremad on tüdrukud, seda sagedamini söövad nad hommikueinet. Poeglaste puhul on kõigis vanuserühmades tulemus suhteliselt sarnane. *Sooline erinevus* on suurim 15-aastaste hulgas, 11-aastaste poiste ja tüdrukute andmed ei erine (vt joonis 6.2).

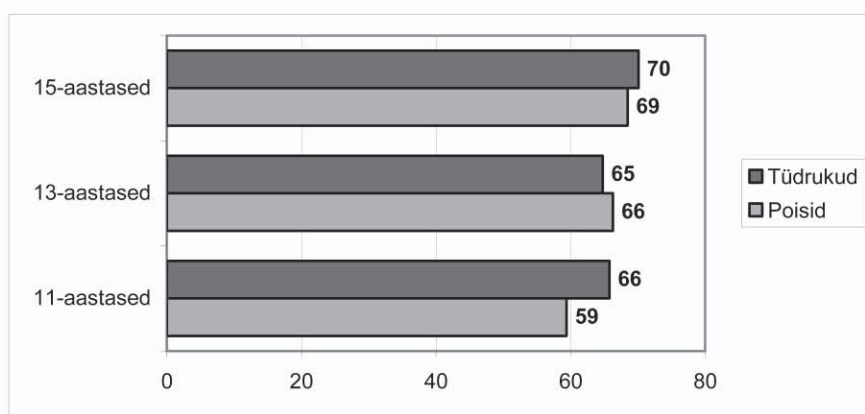

Joonis 6.2: Igal koolipäeval hommikusööki söövate õpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%)

Eesti kooliõpilaste hommikusöögi söömise harjumused ei sõltu majanduslikust olukorrast, ehkki paljudes Põhja- ja Lääne-Euroopa maades esineb positiivne seos nende näitajate vahel. Eesti 11-aastastest õpilastest sööb igal koolipäeval hommikueinet pisut väiksem osakaal kui HBSC *uuringus osalenud riikides* keskmiselt. Eesti koht riikide edetabelis paraneb vanuse suurenedes, olles 11-, 13- ja 15-aastaste hulgas vastavalt 22., 14. ja 6. Vanemates vanuserühmades on Eestis võrreldes Balti riikide ja Soomega rohkem igal koolipäeval hommikueinet söönud noorukeid.

Käesolevas uuringus saadud andmeid koolipäevadel **sooja lõunat söönud** õpilaste kohta on raske võrrelda varasemate tulemustega, sest uuringu toimumise ajal – 2006. aasta veebruaris/märtsis – oli tasuta koolilõuna põhikooli ulatuses Eestis juba osaliselt rakendunud. Igal koolipäeval sööb sooja lõunat 66% õpilastest (vt joonis 6.1), võttes arvesse ka 3–4 päeval sööjad, võib öelda, et enamikul koolipäevadest lõunatab 87% õpilastest. Vaid 5% õpilastest väidab, et nad ühelgi koolipäeval sooja lõunat ei söö.

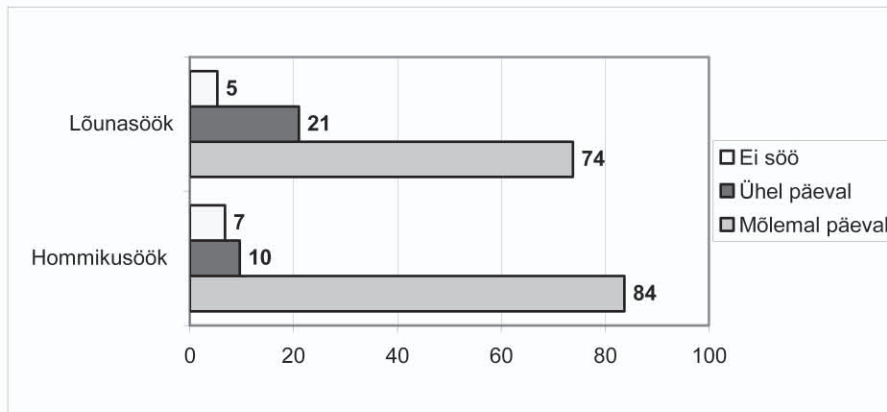
Sugudevahelised ja *vanuselised* erinevused ilmnevad selles, et poiste hulgas suureneb vanuse kasvades igal koolipäeval sooja lõunat söönute osakaal. Ka tüdrukute puhul oli lõunatajaid kõige enam 15-aastaste vanuserühmas: 3–4 protsendipunkti võrra rohkem kui nooremate seas. 11-aastaste tüdrukute grupis on koolipäeval sooja lõuna sööjaid poistest enam (vt joonis 6.3).

Joonis 6.3: Igal koolipäeval sooja lõunat söönud õpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%)

Puhkepäevadel

Suurem osa lapsi sööb hommikusööki nii laupäeval kui pühapäeval. Mõlemal puhkepäeval sooja lõuna sööjaid on 10% võrra vähem (vt joonis 6.4).

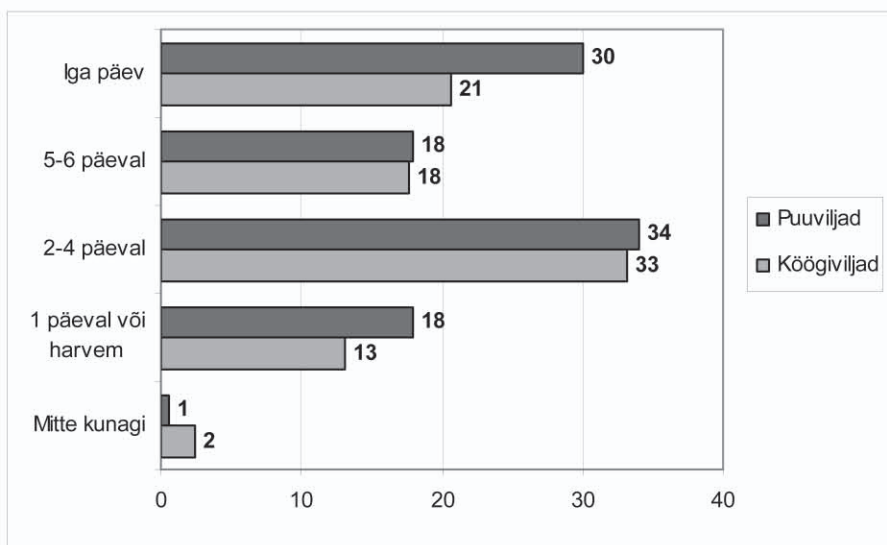
Joonis 6.4: Hommikusoogi ja sooja lõuna söömise sagedus nädalavahetusel (%)

Soolise erinevusena on laupäeval ja pühapäeval hommikusöögi sööjaid mõnevõrra rohkem tütarlaste hulgas (tütarlapsed 85% ja poisid 83%) ning sooja lõuna sööjaid poiste hulgas (tütarlapsed 72% ja poisid 75%).

6.2. Erinevate toitude söömine

Puuviljad

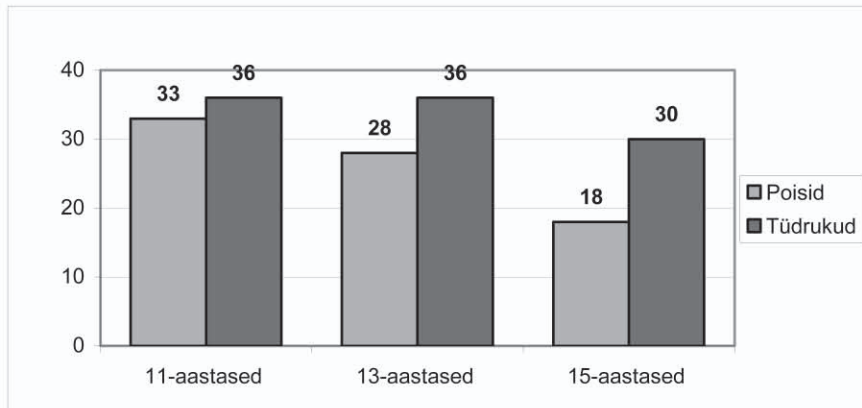
Menüü tervislikkuse indikaatoriteks HBSC uuringus on puu- ja köögiviljade tarbimise sagedus. Õpilastelt küsiti mitu korda nädalas nad tavaliselt puu- ja köögivilju söövad. Iga päev sööb puuvilju 11–15-aastastest lastest 30% ning kõige suurem on nende õpilaste osakaal, kes teevad seda 2–4 päeval nädalas (vt joonis 6.5).

Joonis 6.5: Puu- või köögiviljade söömise sagedus nädalas (%)

Vanuserühmade ja **sugude** vahelised erinevused puuviljade tarbimises on toodud joonisel 6.6. Kõige rohkem on iga päev puuvilju söövaid õpilasi 11-aastaste ja kõige vähem 15-aastaste seas (vastavalt 34% ja 24%). Kõikides vanuserühmades söövad rohkem puuvilju tütarlapsed. Eriti on see

täheldatav 15-aastaste seas, kus iga päev puuvilju söövaid tüdrukuid on 1,7 korda rohkem kui poisse.

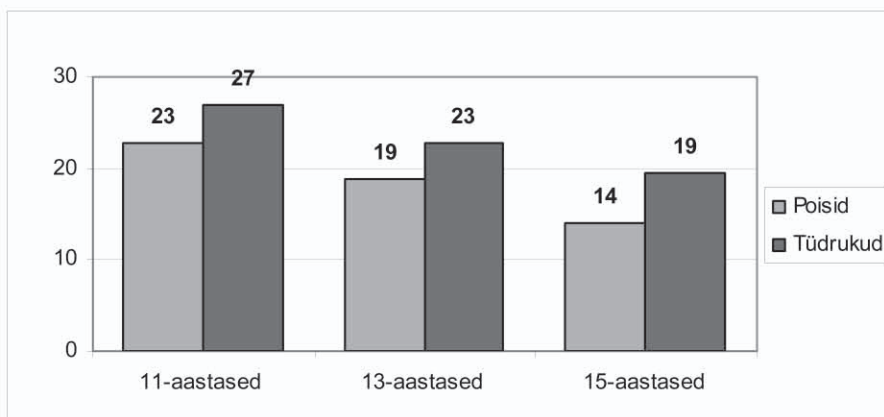
Joonis 6.6: Iga päev puuvilju söövate õpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%)

Puuviljade tarbimine on otseses seoses pere majandusliku olukorraga: mida halvem on pere elujärg, seda vähem lapsed puuvilju söövad.

Rahvusvahelises võrdluses teiste 2005/2006. õppeaastal HBSC uuringus osalenud riikide/regioonidega asetub Eesti iga päev puuviljade tarbimise poolest edetabeli viimase neljandiku algusesse, olles siiski eespool geograafilistest naabritest – Lätist, Leedust ja Soomest. Teistest kõrgemate näitajatega hakkab silma Belgia (vt lisa 7).

Köögiviljad

Köögivilju tarbivad noorukid üldiselt harvem kui puuvilju – iga päev teeb seda 21% (vt joonis 6.5). **Soolised** ja **vanuselised** erinevused köögiviljade tarbimises on sarnased nendega, mida oli näha puuviljade puhul: iga päev tarbijaid on rohkem tüdrukute seas, vanuse suurenedes köögiviljade tarbimine väheneb nii poiste kui tüdrukute hulgas (vt joonis 6.7).

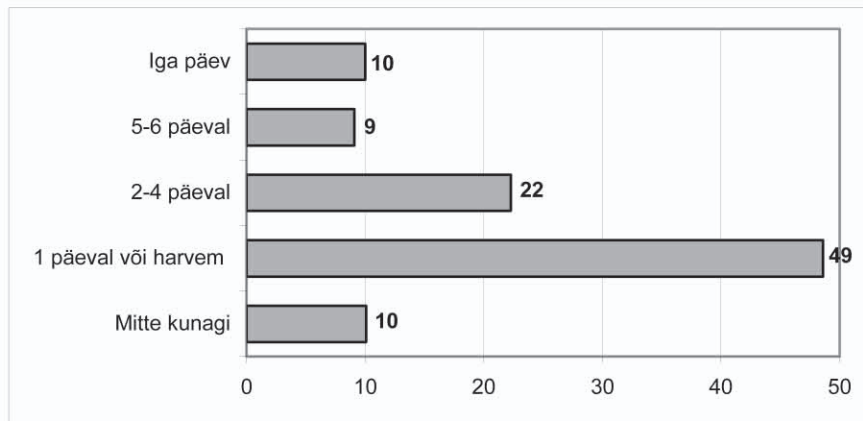

Joonis 6.7: Iga päev köögivilju söönud õpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%)

Võrdluses teiste riikidega paigutuvad Eesti kooliõpilased igapäevase köögiviljade tarbimise poolest 41 riigi/regiooni seas viimase 3–7 riigi hulka. Meil süüakse köögivilju harvemini ka naabermaadest, Soomest ja teistest Balti riikidest. Kõige rohkem süüakse köögivilju Belgias ja Ukrainas. Nendes maades on igapäevane köögiviljade tarbimine 2–3 korda sagedasem kui meil ja köögivilju tarbitakse enam-vähem võrdsel määral kõikides vanuserühmades (vt lisa 8).

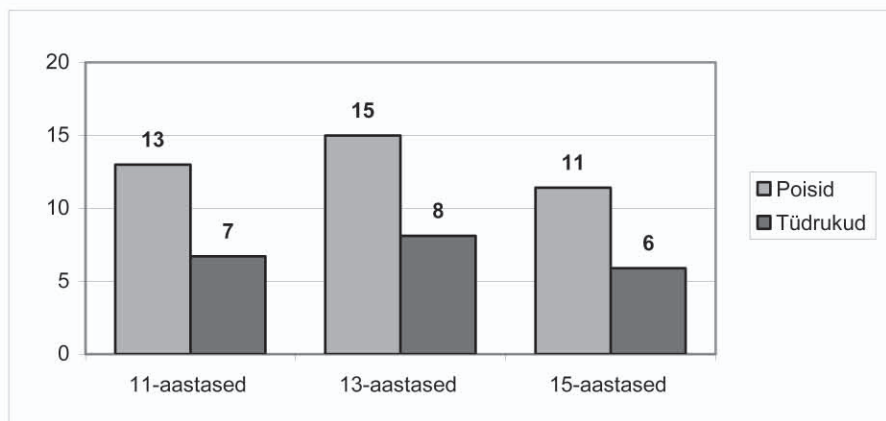
Magusad joogid

Suhkrut sisaldavad magusad joogid on HBSC uuringus ebatervisliku toitumise indikaatoriks. Enamikul päevadest või iga päev joob Coca-Colat, Pepsit, Fantat jms ligikaudu viiendik Eesti kooliõpilastest (vt joonis 6.8).

Joonis 6.8: Suhkrut sisaldavate magusate jookide tarbimise sagedus nädalas (%)

Kõikides *eagrupid*es on näha *soolist* erinevust: iga päev magusaid karastusjooke joovate poiste osakaal on ligi kaks korda suurem kui tütarlaste seas (vt joonis 6.9). Poiste puhul seostub näitaja majandusliku olukorraga ning nad joovad magusaid jooke seda sagedamini, mida parem on perekonna majanduslik seis.

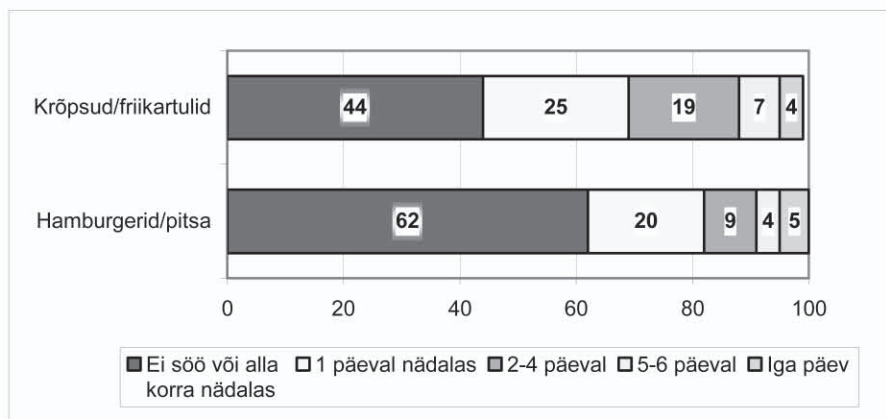
Joonis 6.9: Iga päev suhkrut sisaldavaid magusaid jooke tarvitavate õpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%)

Võrdluses teiste riikidega joovad kooliõpilased Balti- ja Skandinaaviamaades suhkrut sisaldavaid jooke tunduvalt vähem kui lõunapoolsete riikide noored. Osalevate riikide seas on Eesti noorukite igapäevane karastusjookide tarbimise näitaja viimase 2–6 riigi hulgas. Leedu ja Läti paigutuvad edetabelis pisut ettepoole. Soome on riikide reastuses kõikides vanuserühmades viimasel kohal (vt lisa 9).

Krõpsud ja kiirtoit

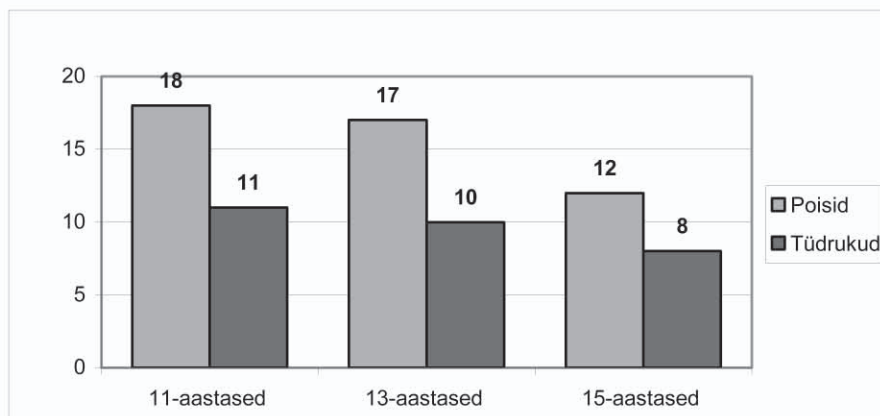
Palju on räägitud energiarikaste, säilitusaineid sisaldavate kartulikrõpsude ja friikartulite ning muude rasvarikaste kiirtoitudega liialdamise kahjulikkusest ja vajadusest nende tarbimist piirata. HBSC ankeeti lülitati Eestis lisaküsimused kartulikrõpsude, friikartulite, hamburgerite ja pitsa söömise kohta. Kartulikrõpsude ja friikartulite söömise sagedus nädalas on esitatud joonisel 6.10, kust on näha, et enamik 11–15-aastastest seda väga tihti ei tee. Lastest 44% ei söö neid üldse või tarbib krõpse/friikartuleid harvem kui üks kord nädalas. Neljandik õpilastest teeb seda korra nädala jooksul. Viis korda nädalas või sagedamini tarbib neid toite siiski 11% õpilastest.

Hamburgerit ja pitsat süüakse harvem kui kartulikrõpse ja friikartuleid: 62% õpilastest ei söö neid üldse või tarbib harvem kui üks kord nädalas, viiendik sööb neid kord nädalas. Seega 82% õpilastest hamburgereid ja pitsat regulaarselt ei tarvita.

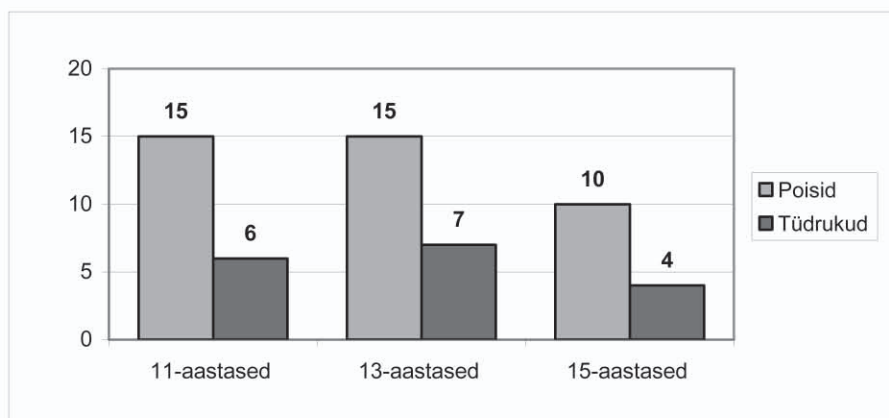

Joonis 6.10: Kartulikrõpsude/friikartulite või hamburgerite/pitsa söömise sagedus nädalas (%)

Vanuserühmade ja *sugude* vahelised erinevused krõpsude/friikartulite ja hamburgerite/pitsa tarbimises on esitatud joonistel 6.11 ja 6.12. Mida noorem on õpilane, seda sagedamini sööb ta krõpse ja friikartuleid. Hamburgerit ja pitsat süüakse kahes nooremas vanuserühmas sagedamini kui 15-aastaste seas. Rohkem on nende toitude tarbijaid poiste hulgas: 11–15-aastastest poistest sööb kartulikrõpse/friikartuleid 5–7 päeval nädalas 16% ja hamburgereid/pitsat 13%. Samad näitajad tütarlaste kohta on vastavalt 10% ja 6%. Põhjuseks võib olla poiste suurem energiavajadus.

Joonis 6.11: Viiel või enamal päeval nädalas kartulikrõpse/friikartuleid söövate õpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%)

Joonis 6.12: Viiel või enamal päeval nädalas hamburgereid/pitsat söövate õpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%)

Krõpse/friikartuleid ja hamburgereid/pitsat 5 või enam kordi nädalas söövaid õpilasi on *eesti kodukeelega* noorte seas ligi kaks korda vähem kui muu kodukeelega laste puhul. Vaadeldes krõpsude ja kiirtoitude tarbimist olenevalt *elukohast* selgub, et linnanoorte hulgas on nende ebatervislike toitude tarbimine vähemalt viiel korral nädalas paari protsendipunkti võrra kõrgem kui maanoorte seas. *Hea majandusliku olukorraga* peredest pärit noorukite seas on nii sageli hamburgereid/ pitsat söövaid õpilasi ligi kaks korda rohkem kui halva majandusliku olukorra puhul. Krõpsude ja kiirtoitude tarbimine on seotud sõprade arvuga ja lähedaste sõpradega suhtlemise sagedusega. Mida rohkem on sõpru ja mida sagedamini nendega suheldakse, seda sagedamini tarbitakse krõpse/friikartuleid ja teisi kiirtoite. Õpilased, kes kasutavad koolipäevadel kaks või rohkem tundi arvutit, söövad neid toite ligi kaks korda sagedamini kui vähem aega arvuti ees istuvad. Tähelepanu väärib ka ebatervisliku toidu seos riskikäitumisega: seda süüakse suitsetavate ja igal nädalal alkoholi tarbivate noorukite hulgas umbes kaks korda sagedamini kui mittesuitsetavate ja alkoholi mitte tarbivate õpilaste seas.

Tabelis 6.1 on toodud nimekiri toiduainetest/toitudest, mida mõned õpilased väidavad end söövat vähemalt korra päevas; need on järjestatud tarbijate osakaalu järgi. Selgub, et kõige suurem on iga päev leiba ja piima tarbivate laste osakaal, kõige vähem on aga neid, kes söövad iga päev kiirtoite.

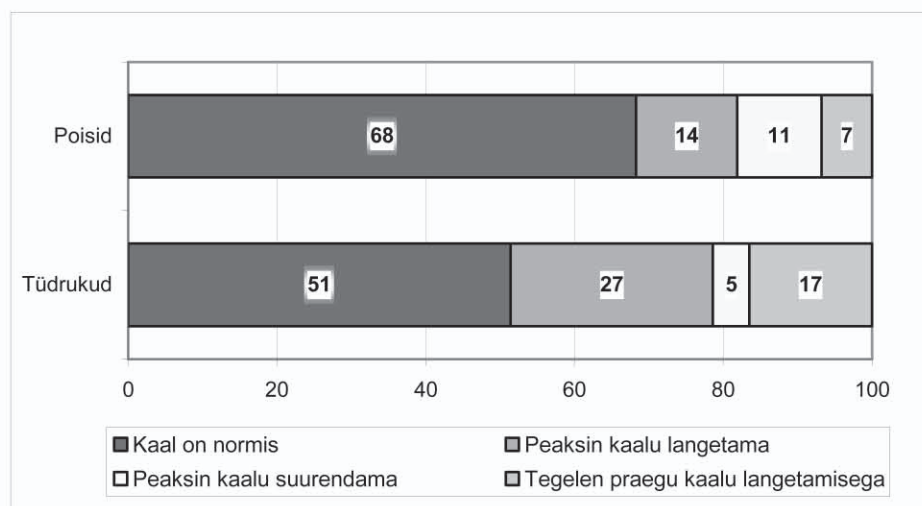
Tabel 6.1: Iga päev loetletud toiduaineid söövate õpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%)

	Poisid				Tüdrukud				Kokku
	11-a	13-a	15-a	Kokku	11-a	13-a	15-a	Kokku	
Leib	59	64	69	64	59	59	61	60	62
Piim	49	47	47	47	41	36	34	37	42
Juust	31	28	31	30	28	21	23	24	27
Muud piimatooted	43	35	32	36	48	43	34	41	39
Maiustused	37	36	30	34	33	42	38	38	36
Puuviljad	39	33	21	31	41	41	34	39	35
Köögiviljad	28	22	18	22	31	26	22	26	24
Helbed	25	17	12	17	24	16	13	17	17
Magusad joogid	16	18	13	16	8	9	7	8	12
Puder	21	11	8	13	14	9	4	9	11
Kartulikrõpsud	13	12	8	11	6	6	5	6	8
Friikartulid	9	7	5	7	4	5	3	4	5
Pitsa	10	9	4	7	2	3	2	3	5
Hamburger	8	8	4	6	2	3	2	2	4
Vitamiinilisandid	25	17	15	19	29	21	21	23	21

6.3. Kehakaalu kontrollimine

Küsimused kehakaalu langetamise vajaduse kohta toitumist või muid harjumusi muutes esitati vaid 13- ja 15-aastastele. Vastati küsimusele: „Kas Sa pead praegu dieeti või teed midagi muud kehakaalu langetamiseks?“. Vastusevariandid olid järgmised: ei, mu kaal on normis; ei, kuid peaksin kaalu vähendama; ei, kuna peaksin kaalus juurde võtma; jah, langetan kehakaalu.

Oma kehakaalu langetamisega tegeles küsitlemise hetkel 12% 13–15-aastastest ning *soo järgi* on tütarlaste seas kaalulangetajaid poistega võrreldes üle kahe korra enam (vt joonis 6.13). Nende tulemustega olid Eesti 13-aastased õpilased HBSC *maade edetabelis* 27. ja 15-aastased 32. kohal. Teiste Balti riikide ja Soome noorukid tegelesid kehakaalu langetamisega üldiselt harvemini, ainult Leedu 15-aastased poisid olid edetabelis kõrgemal kohal (vt lisa 10).

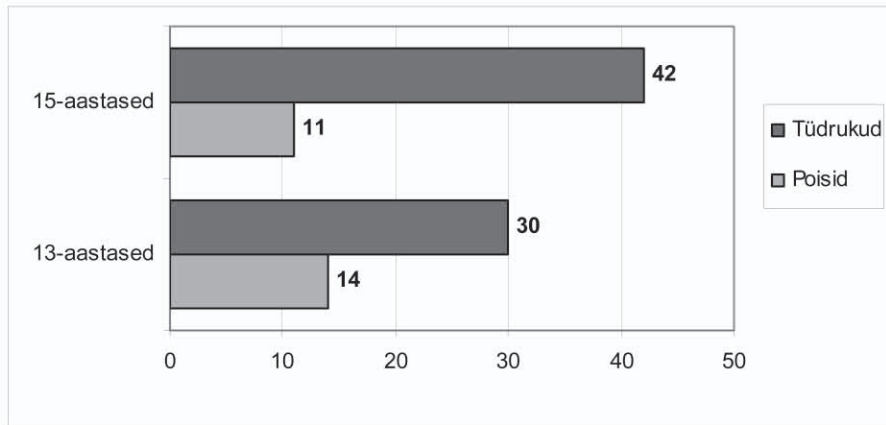
Joonis 6.13: Kehakaalu langetamise vajaduse hinnang soo järgi (%)

Küsimusele: „Kas Sa oled viimase 12 kuu jooksul olnud dieedil, muutnud söömisharjumusi või teinud midagi muud oma kehakaalu kontrollimiseks (langetamiseks, säilitamiseks, tõstmiseks)?“, vastas 13–15-aastastest noorukitest jaatavalt 23%. Ülevaade võtetest, mida selleks rakendati, on esitatud tabelis 6.2 ning need on reastatud kasutamise sageduse järgi. Kõige rohkem tegeleti spordiga ja/või muudeti söömisharjumusi tervislikumaks. Kehalist koormust suurendasid nii poisid kui tüdrukud võrdselt, toitumisele pöörasid rohkem tähelepanu tütarlapsed. Pooled noortest jätsid vahele toidukordi või nälgisid ning mõne protsendi jagu leidub neid, kes võtsid kõhnumistablette. Kalduvus taoliste ebatervislike võtete kasutamiseks on veidi suurem tütarlaste seas.

Tabel 6.2: Viimasel 12 kuul 13–15-aastaste õpilaste poolt kehakaalu kontrollimiseks kasutatud võtted (% nendest, kes on midagi ette võtnud kehakaalu kontrollimiseks)

	Poisid (n=169)	Tüdrukud (n=527)	Kokku (n=696)
	%	%	%
Tegeles spordiga	91	91	91
Sõi/jõi vähem magusat	76	91	86
Pidas dieeti	74	88	85
Sõi rohkem puu- ja juurvilju	69	84	80
Sõi vähem rasvaseid toite	62	83	77
Jõi rohkem vett	54	74	68
Sõi vähem, piiras toidukaarti	45	65	57
Nälgis, jättis toidukordi vahele	47	54	49
Suitsetas rohkem	5	6	6

Toitumisharjumusi oli viimasel 12 kuul kehakaalu korrigeerimiseks muutnud 23% kõigist 13–15-aastastest õpilastest. Seda on teinud 36% tüdrukutest ja 13% poistest. Kehakaalu korrigeerimiseks toitumisharjumusi muutnute seas on suured *vanuselised* ja *sugude* vahelised erinevused. 13-aastaste hulgas on tüdrukuid, kes oma kehakaalu korrigeerimiseks muutis toitumisharjumusi, üle kahe korra rohkem kui poisse ja 15-aastaste puhul on see erinevus ligi neljakordne (vt joonis 6.14).

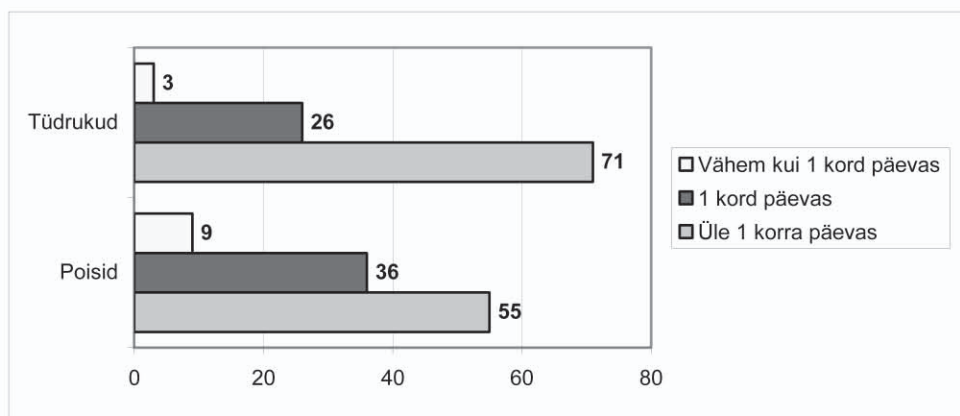
Joonis 6.14: Kehakaalu korrigeerimiseks viimasel 12 kuul toitumist muutnud õpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%)

Elukoha järgi on toitumise muutjaid kõige enam Tallinnas ja kõige vähem maapiirkondades. Toitumisharjumusi on muutnud 22% õpilastest, kes kehamassi indeksi alusel olid normaalkaalus ja 44% ülekaalulistest. Vähem on söömisharjumuste muutjaid mõlema bioloogilise vanemaga peredes ning õpilaste seas, kellel on vanematega usalduslikud suhted. Toitumise ümberkujundajaid oli kaks korda rohkem nende hulgas, kellel on viimasel 12 kuul esinenud depressiivseid perioode. Need tulemused on kooskõlas ka paljude teiste uuringutega, mis näitavad, et söömishäired kujunevad sageli vaimse tasakaalutuse taustal.

6.4. Suuõõne hügieen

Suuõõne hügieen on üks osa üldhügieenist. Õpilasele esitati küsimus: „Kui sageli Sa oma hambaid pesed?“. Valida sai variantide vahel: üle ühe korra päevas, üks kord päevas, vähem kui kord päevas. Rohkem kui kord päevas peseb hambaid 63% õpilastest, samas 6% ei pese hambaid iga päev.

Tütarlapsed pesevad hambaid sagedamini kui *poisid*: enam kui üks kord päevas hambaid pesevaid õpilasi on tüdrukute seas 16% võrra rohkem (vt joonis 6.15). Poiste hulgas ei sõltu süühügieen eriti *vanusest*, tüdrukute puhul selgub, et vanemad pesevad hoolsamini hambaid. 15-aastaste tüdrukute seas peseb hambaid üle ühe korra päevas 76%, mis ületab 5–6 protsendipunkti võrra 11- ja 13-aastaste tüdrukute tulemuse.

Joonis 6.15: Hammaste pesemise sagedus soo järgi (%)

Otsustades hammaste pesemise sageduse järgi, on Eesti noorukite suuõõne hügieen parem kui teistes Balti riikides ja Soomes. Eesti asetub *riikide edetabelis* kõikides vanuserühmades HBSC maade keskele (20–23. koht), teised Balti riigid ja Soome tabeli viimasesse neljandikku (vt lisa 11).

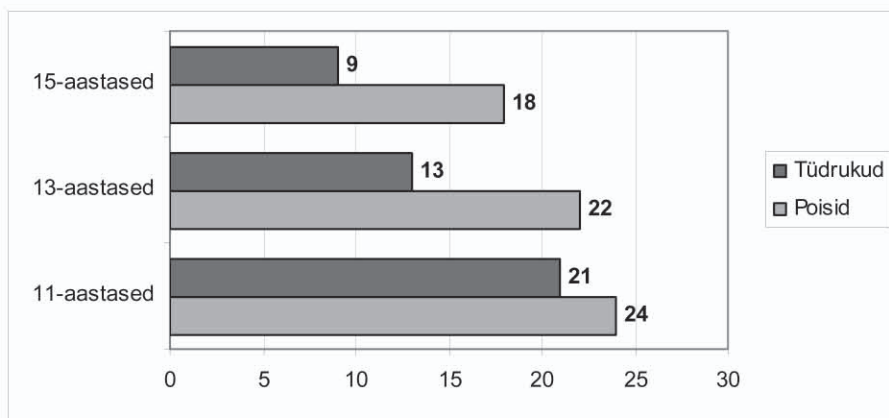
6.5. Kehaline aktiivsus

HBSC uuringus selgitakse õpilastele kehalise aktiivsuse mõistet kui „liikumist mis kiirendab südame tööd ning paneb mõneks ajaks hingeldama“. Selle hulka võib lugeda sportimist, kehalise kasvatus tunde koolis, sõpradega mängimist ja jalgsi kooli minekut. Samuti sportlikke tegevusi nagu rula- ja rattasõit, tantsimine, ujumine jne. Vähenenud kehaline aktiivsus ei mõjuta negatiivselt mitte ainult laste tervise seisundit (sh soodustab ülekaalulisust), vaid ka emotsionaalset ning sotsiaalset arengut. Uuringud on kinnitanud kehalise aktiivsuse positiivset mõju laste suhtlemis- ja enesehinnangule. Regulaarne aktiivne liikumine noorukieas toetab väärtushinnangute kujunemist ja huvi aktiivse liikumise vastu, mille mõju on püsiv ka täiseas.

Igapäevane kehaline aktiivsus

Ülekaalulisuse ja rasvumise esmaseks põhjuseks on tasakaalu puudumine energia vastuvõtmise ja selle kulutamise vahel, samuti järjest sagedamini istuv eluviis. Aktiivse liikumise positiivset mõju tervisele aitab tagada liikumise sageduse, intensiivsuse ja tegevuse kestvuse optimaalne suhe. On soovitatav, et lapsed osaleksid mõõduka kuni tugeva intensiivsusega kehalises tegevuses (*moderate to vigorous physical activity – MVPA*) sagedusega iga päev vähemalt 60 minutit. Eestis vastas sellele nõudele kõigest 11–15-aastastest õpilastest 18% (sh 21% poistest ja 18% tüdrukutest).

Igapäevaselt vähemalt mõõduka intensiivsusega kehaliselt aktiivsete laste osakaal *vanuse kasvades* järkjärgult väheneb. Oluliselt kõrgem *MVPA* tase on 11-aastaste hulgas võrreldes 15-aastastega. Tütarlaste seas on vanusega toimuv langus igapäevaselt kehaliselt aktiivsete osakaalus märgatavalt suurem kui noormeeste hulgas. 13- ja 15-aastaste vanuserühmas on aktiivsete osakaal *poiste* seas *tüdrukutest* kõrgem (vt joonis 6.16).

Joonis 6.16: Igapäevaselt vähemalt tund aega mõõdukalt või intensiivselt kehaliselt aktiivsete õpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%)

Aktiivset tegevust mõjutavaks teguriks on ka paikkonnast tulenev sportimise ja aktiivse liikumise võimaluste kättesaadavus, kuid elukoha järgi ei ole erinevust igapäevaselt kehaliselt aktiivsete noorte osahulga vahel maa- või linnapiirkonna võrdluses. Hinnates aktiivset liikumist kodus räägitava *kõnekeele* alusel ilmneb, et mitte-estikeelsest kodust pärit noored on igapäevaselt aktiivsemad võrreldes eestlastest eakaaslastega.

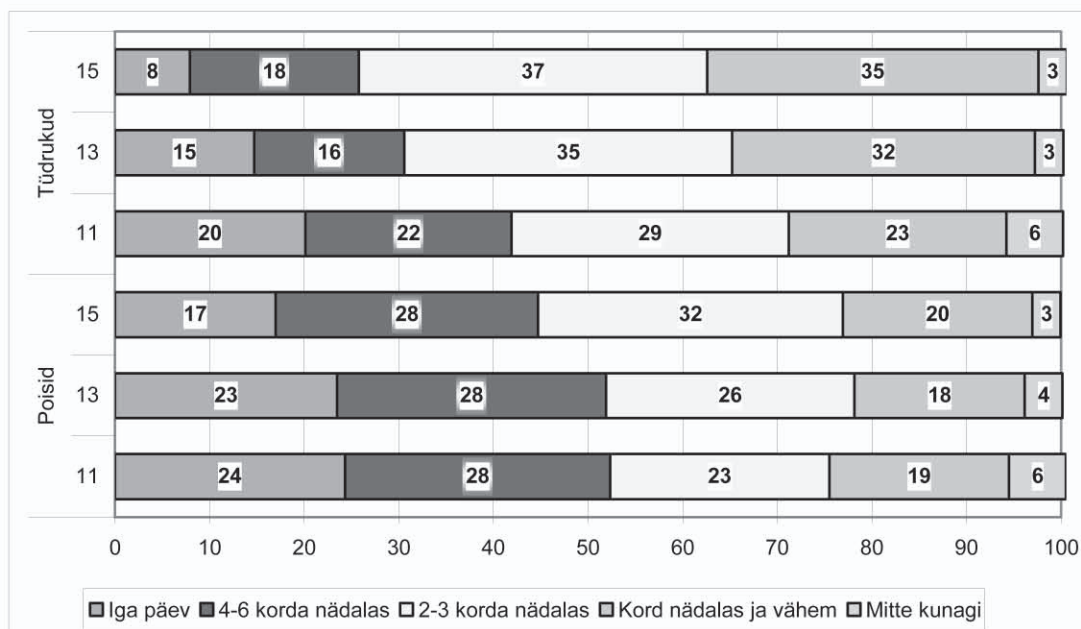
Sarnaselt teiste HBSC uuringus osalenud riikidega on Eestis õpilaste kehaline aktiivsus seda kõrgem, mida parem on pere majanduslik olukord. Igapäevaselt aktiivsemad on noored, kes suhtlevad sõpradega sageli ning kelle sõprade arv on suurem. Eriti on see iseloomulik poiste ja noorema vanuserühma õpilaste puhul.

Kuigi meie õpilaste aktiivsus on kasvanud viimastel aastatel, asub Eesti siiski 2006. aasta andmete alusel 41 maa hulgas alles 25–26. kohal, jäädes kõikides vanuserühmades nii poiste kui tüdrukute näitajate poolest HBSC *uurings osalenud maade* keskmisest tulemusest tahapoole. Õpilaste kehalise aktiivsuse langus vanusega on täheldatav ka teistes riikides ning kõigis riikides on poiste igapäevase *MVPA* tase kõrgem võrreldes tütarlastega. Kehaliselt kõige aktiivsemad on Slovakkia noored. Teiste Balti riikide ja Soome kooliõpilaste näitaja ületab 11- ja 13-aastaste puhul Eesti tulemust ning 15-aastaste seas on Soome noored Eesti õpilastest vähem aktiivsed.

Kehaline aktiivsus vabal ajal

Järgnevalt on vaadatud vabal ajal intensiivse kehalise aktiivsuse (*vigorous physical activity – VPA*) sagedust nädalas. Vabaaja kehalise aktiivsuse küsimus sisaldab nii organiseeritud sportlikku tegevust kui enesealgatuslikku intensiivset liikumist. Vastates küsimusele „Kui sageli oled Sa tavaliselt vabal ajal kehaliselt aktiivne, nii et hingeldad või higistad?“ oli õpilasel võimalik valida seitsme vastusevariandi vahel: iga päev; 4–6 korda nädalas; 2–3 korda nädalas, üks kord nädalas; kord kuus; alla ühe korra kuus; mitte kunagi. Arvestatava regulaarsuse arvutamisel hinnatakse kehaliselt aktiivseks õpilasi, kes on tegevuses vähemalt 2 korda nädalas.

Eesti 11–15-aastastest õpilastest on nädalas 2–3 korda vabal ajal kehaliselt aktiivsed 31%, sellest tihedamini 32% ja harvem 33%. Vabal ajal ei tegele sportliku tegevusega üldse 4% lastest. *Vanusega* kasvab 2–3 korda nädalas *VPA* harrastajate osakaal, samas väheneb igapäevaste harjutajate hulk. Kui 11-aastaste *poiste ja tüdrukute* seas oli igapäevaseid harjutajaid vastavalt 24% ja 20% siis, 15. eluaastaks on igapäevaseid harjutajaid poeglaste hulgas 17% ja tütarlaste hulgas vaid 8%. Vanuse kasvades väheneb nende laste osakaal, kes pole vabal ajal kunagi aktiivsed (vt joonis 6.17).

Joonis 6.17: Vaba aja intensiivse kehalise tegevuse sagedus soo ja vanuse järgi (%)

Elukoha järgi on vähemalt kaks korda nädalas vabal ajal intensiivselt harjutavaid õpilasi rohkem Tallinnas võrreldes teiste linnade või maapiirkonnaga. **Piirkondlikult** on vabal ajal kehaliselt aktiivseid õpilasi kõige vähem Ida-, ja Lääne-Virumaal, kõige rohkem aga Rapla- ja Harjumaal. Kodus räägitava **kõnekeele** järgi on vabal ajal aktiivseid liikujaid sagedamini mitte-eesti kodukeelega perest pärinevate noorukite hulgas.

Vabal ajal vähemalt kaks korda nädalas intensiivselt harjutavaid õpilasi on rohkem kahe bioloogilise vanemaga perekondades. Pere majanduslik olukord mõjutab poistest rohkem tütarlaste näitajat ning majandusliku olukorra paranedes suureneb tüdrukute hulk, kes vähemalt kaks korda nädalas on vabal ajal intensiivselt kehaliselt aktiivsed. Arvuti kasutamise sagedus ja kestvus ning sõprade arv ei mõjuta 11–15-aastaste õpilaste vaba aja mõõdukat ja intensiivset kehalist aktiivsust.

Õpilastest 48% on vabal ajal vähemalt kaks tundi nädalas intensiivselt kehaliselt aktiivne. Antud näitajat kasutati ka **riikidevahelises võrdluses**. Võrreldes teiste Balti riikidega on iganädalaselt kaks tundi ja rohkem kehaliselt aktiivseid noori Eestis rohkem kui Leedus või Lätis, siiski jääb tulemus oluliselt tahapoole Skandinaavia maade näitajast. Eesti on kõigi riikide võrdluses 11-aastaste puhul 29. ja 13-aastaste seas 24. kohal. 15-aasta vanuste õpilaste koht on riikide võrdluses kõrgem – seitsmeteistkümmes (vt lisa 12).

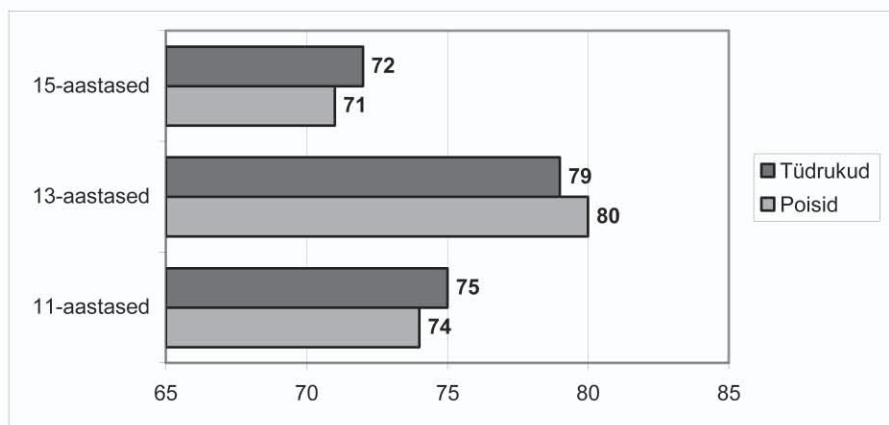
6.6. Istuv eluviis

HBSC uuringus küsiti istuva eluviisi sageduse selgitamiseks arvuti- ja telerimängudele või teleri vaatamisele kulutatud aega nii koolipäevadel kui nädalavahetusel. Vastates küsimustele „Mitu tundi päevas mängid Sa tavaliselt vabal ajal arvuti-, TV- või videomänge?“ ja „Mitu tundi päevas vaatad Sa tavaliselt vabal ajal televiisorit (sh DVD, videod)?“, tuli õpilastel märkida rist vastava tundide arvu ette. Soovitav on, et teleri või video vaatamine ei ületaks kahte tundi päevas. Teleri ülemäärast vaatamist on seostatud ebatervislike energiarikaste toitude, maiustuste ja magusate jookide tarbimise suurenemisega ning agressiivsuse kasvuga.

Televiisori vaatamine

11–15-aastastest 57% vaatab koolipäeval televiisorit kaks või enam tundi ning nädalavahetusel vaatab sellises mahus televiisori 84%. Kaks ja rohkem tundi iga päev televiisorit vaadanute osakaal

on koolipäevade puhul **poeg- ja tütarlastel** sarnane – 75% (vt joonis 6.18). Nädalavahetusel tõuseb tütarlaste osas telerivaatajate osahulk 86%-ni ja poeglastel 83%-ni. Mõlema soo puhul on 13-aastaste **vanuserühmas** teleri ja video vaatajate hulk suurem kui nooremate ja vanemate seas.

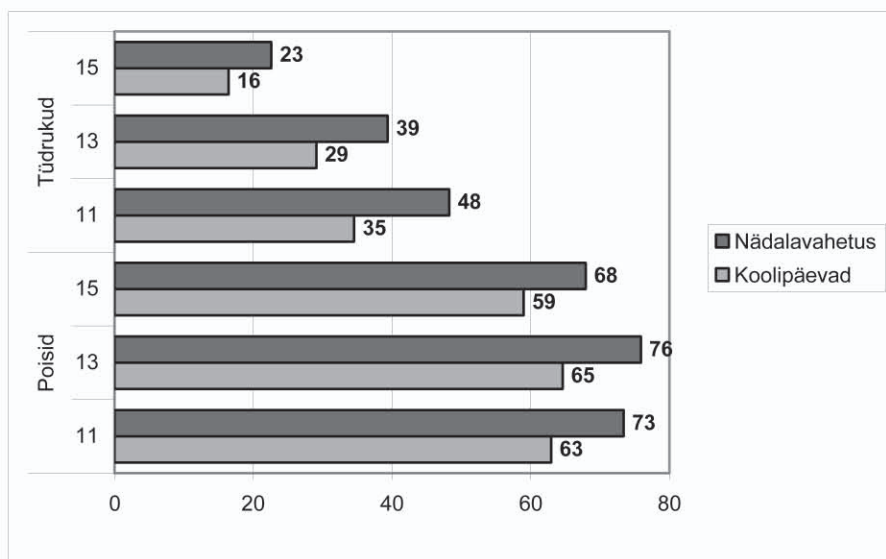

Joonis 6.18: Koolipäevadel päevas kaks või rohkem tundi televiisorit vaadanute jaotus soo ja vanuse järgi (%)

Võrreldes teiste riikidega oli Eestis 15-aastaste poiste teleri vaatamisele kulutatud aeg koolipäevadel lähedane HBSC keskmisele näitajale. Nooremate õpilaste hulgas veedavad nii poisid kui tüdrukud oluliselt rohkem aega teleri ees kui nende eakaaslased teistes riikides: 11-aastaste puhul on Eesti 8. kohal, 13- ja 15-aastaste puhul vastavalt 10. ja 14. kohal. Võrreldes teiste Baltimaadega kulutavad Eesti noored vähem aega teleri vaatamisele (vt lisa 13).

Arvuti- või telerimängude mängimine

Arvuti- või telerimänge mängib päevas kaks tundi või enam koolipäevadel 45% ja nädalavahetusel 55% kõigist 11–15-aastastest õpilastest. Arvutimängudele kulutatud aeg **vanusega** järkjärgult väheneb eelkõige tütarlaste seas. **Soo lõikes** on tüdrukute hulgas kõigis vanuserühmades poistest palju vähem sellise intensiivsusega arvuti- või telerimängude kasutajaid (vt joonis 6.19). Elukoht ega kodus räägitav kõnekeel ei mõjuta arvuti ja teleri kasutamisele kulutatud aega.

Joonis 6.19: Kaks või rohkem tundi arvuti/teleri mängu mänginud õpilased koolipäevadel ja nädalavahetusel soo ja vanuse järgi (%)

6.7. Kokkuvõtte peatükist

- Igal koolipäeval sööb hommikueinet ja sooja lõunat 2/3 õpilastest. Mõlemal nädalavahetuse päeval sööb hommikusööki vähemalt kaheksa õpilast kümnest ja lõunat seitse õpilast kümnest.
- Kolmandik õpilastest sööb tavaliselt iga päev puuvilju ja viiendik köögivilju.
- Suhkrut sisaldavaid magusaid jooke joob iga päev iga kümnes õpilane. Kartulikrõpse/friikartuleid või hamburgerit/pitsat süüakse suhteliselt harva.
- Tüdrukute toitumisharjumused on poiste omadest tervislikumad. Vanuse kasvades väheneb puu- ja köögiviljade tarbimine.
- Kaalu langetamisega tegeles uuringu momendil ligi viiendik 13–15-aastastest tüdrukutest, poiste seas oli kaalu langetajaid üle kahe korra vähem. Toitumisharjumusi oli kehakaalu korrigeerimiseks viimasel 12 kuul muutnud kolmandik tüdrukutest ja pisut üle kümnendiku poistest.
- Kuus õpilast kümnest peseb hambaid mitu korda päevas.
- Igapäevaselt on mõõduka kuni intensiivse kehalise tegevusega vähemalt 60 minutit päevas tegelenud iga viies poiss ja iga kuues tütarlaps. Vanuse kasvades kehaline aktiivsus järkjärgult väheneb.
- Koolipäevadel vaatab kaks ja enam tundi päevas televiisorit iga teine õpilane ning nädalvahetusel enam kui kolmveerand. Arvuti- või telerimänge mängib koolipäevadel sama intensiivsusega veidi alla poole ja nädalavahetusel veidi üle poole 11–15-aastastest. Telerit vaatavad poisid ja tüdrukud sarnasel määral, kuid mängude mängijaid on poisslaste seas tunduvalt rohkem.
- Eesti õpilased söövad vähem puu- ja köögivilju kui enamik teiste riikide lastest, kuid meie noored tarbivad ka vähem magusaid jooke.

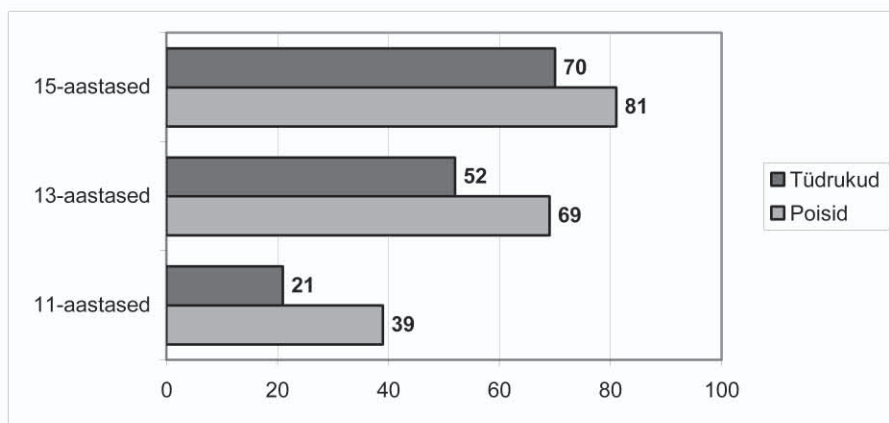
7. RISKIKÄITUMINE

7.1. Suitsetamine

Esmakordne suitsu proovimine

Maailma Terviseorganisatsiooni 2004. aasta andmete alusel on suitsetamine üks olulisemaid haigestumuse ja suremusega seotud tervise riskitegur kogu maailmas. Suitsetamisharjumus saab alguse juba noorukieas. Uuringud on näidanud, et mida varem proovib nooruk esmakordselt suitsu tõmmata, seda suurem on tõenäosus, et temast saab hiljem regulaarne suitsetaja.

Suitsu mitte proovinuid on kõikides vanuserühmades kokku 43%, sh 35% poistest ja 51% tütarlastest. Joonisel 7.1 on näha, kuidas suitsu mitte proovinute osakaal *vanuse kasvades* järkjärgult väheneb. Kõikides vanuserühmades on suitsu proovinute osakaal suurem poiste hulgas, ent *tüdrukute ja poiste* vaheline erinevus vanuse kasvades väheneb.

Joonis 7.1: Sigarette proovinud õpilaste jaotus soo- ja vanuse järgi (%)

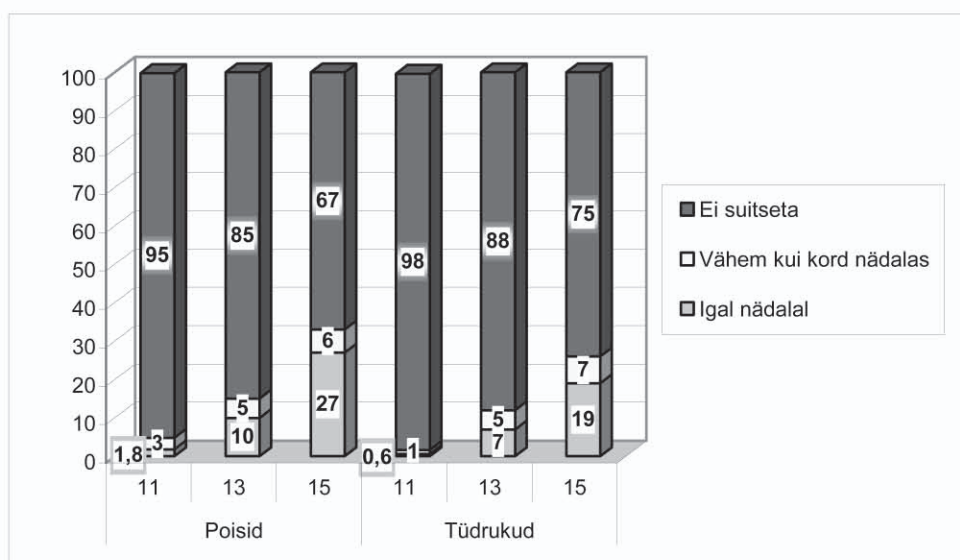
Elukoha järgi on mitteproovinuid rohkem linnades ja vähem maapiirkonnas. Sigarette proovinuid on vähem mitte-eesi **kodukeelega** ja mõlema bioloogilise vanemaga perekondadest pärit noorukite hulgas. Suurem osakaal sigarette proovinuid leidub sageli väljaspool kooli sõpradega suhtlevate õpilaste seas.

Võrdluses teiste maadega on Eesti näitajad halvad: 41 uuringus osalenud riigi/regiooni edetabelis on Eesti 11-aastased 4., 13-aastased 2. ja 15-aastased 3. kohal. Teised Balti riigid paigutuvad samuti tabeli ülaosasse – Läti meist ettepoole, Leedu tahapoole. Soome noorukite hulgas on suitsu proovinuid vähem (vt lisa 14).

Praegused suitsetamisharjumused

Sigaretide suitsetamise sagedust uuriti küsimuse abil „Kui sageli Sa praegu suitsetad?“. Joonisel 7.2 on andmed esitatud kolme kategooriana: vähemalt üks kord nädalas (sh igapäevasuitsetajad); alla ühe korra nädalas; ei suitseta. HBSC uuringus loetakse regulaarseks suitsetajaks õpilane, kes suitsetab vähemalt korra nädalas. 11-15-aastaste grupis on regulaarseid suitsetajaid kokku 12%, sh 8% teeb seda iga päev.

Vanusega suureneb igal nädalal suitsetajate osakaal ulatudes 15-aastaste tüdrukute hulgas viiendikuni ning poiste puhul 27%-ni. Selles vanuses on igapäevasuitsetajad **tüdrukutest** 12% ja **poistest** 21% (vt joonis 7.2).

Joonis 7.2: Sigarettide suitsetamise sagedus soo ja vanuse järgi (%)

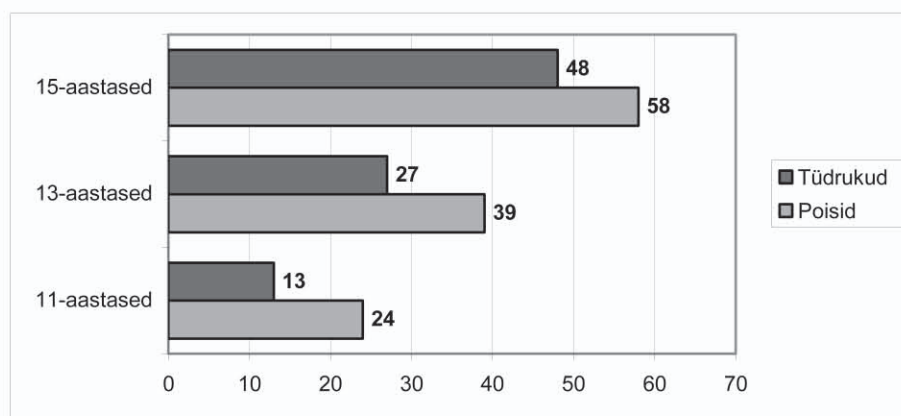
Elukoha järgi on igapäevasuitsetajaid pisut rohkem linnades kui maal, **piirkondlikult** on neid kõige rohkem Ida- ja Lääne-Virumaal. Igapäevasuitsetajaid leidub enam mitte-eesti **kodukeelega** perest pärit noorukite hulgas. Neid on rohkem õpilaste seas, kellel on oma muresid raske usaldada vanematele ning kes elavad halvema majandusliku olukorraga peredes. Igapäevasuitsetajaid on kaks korda sagedamini depressiivsusele kalduvate õpilaste hulgas.

Rahvusvahelises võrdluses oli Eesti igapäevasuitsetajate osakaalu järgi HBSC riikide/regioonide järjestuses 11-, 13- ja 15-aastaste seas vastavalt 28., 5. ja 11. kohal. Vähemalt kord nädalas suitsetamise edetabelis olid Eesti kohad vastavalt vanusegrupile 20., 6. ja 8. Kõige rohkem suitsetavad Gröönimaa ja Venemaa noored. Läti tulemused on vähemalt kord nädalas suitsetajate osakaalu poolest Eesti omadest eespool ning Leedus ja Soomes on suitsetajaid mõnevõrra vähem (vt lisa 15).

Vesipiibu suitsetamine

Viimaste aastatega on jõudnud Eestisse vesipiibu suitsetamine, mis kogub populaarsust just noorukite hulgas. Vesipiibu tõmbamise kohta on levinud ekslik arvamus, et see ei kahjusta tervist, kuid uuringud näitavad, et ka vesipiibuga tubakat suitsetades on näiteks südameinfarkti oht kaks korda suurem kui mitesuitsetajal. Vesipiibu tõmbamise kohta oli Eesti ankeedis küsimus esmakordselt 2006. aastal. Tulemused näitavad, et 36% 11-15-aastastest lastest on vesipiipu proovinud: ligi viiendik 11-aastastest, kolmandik 13-aastastest ja üle poole 15-aastastest.

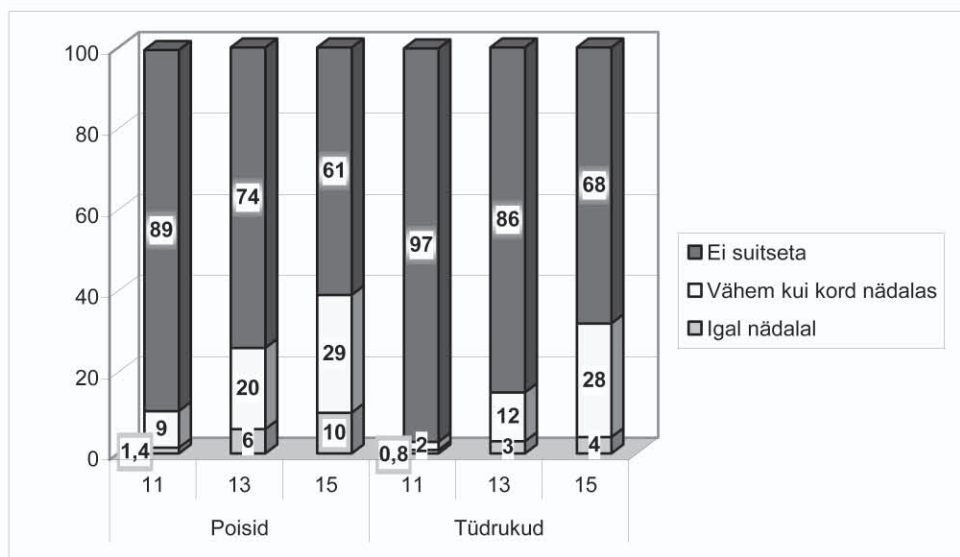
Nagu riskikäitumisel üldse, on ka vesipiibu proovimises **seos vanusega**: mida vanem õpilane seda suurema tõenäosusega on ta proovinud vesipiipu. Ka **sugudevahelise** võrdluse tulemus on ootuspärane: tütarlaste seas jääb vesipiipu proovinute osakaal alla poiste vastavast näitajast. Poistele on omane suurem valmidus igasuguseks riskeerivaks käitumiseks (vt joonis 7.3).

Joonis 7.3: Vesipiipu proovinud õpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%)

Võrreldes sigarettidega on vesipiibu regulaarseid suitsetajaid oluliselt vähem: iga nädala teeb seda 4% kõigist 11-15-aastastest. Samas väärub tähelepanu, et aeg-ajalt (vähem kui kord nädalas) vesipiipu tõmbavate laste osakaal on palju suurem kui sama näitaja sigarettide puhul. Ilmselt peavad noored vesipiibu suitsetamist ohutumaks ja vähem taunitavaks kui sigarettide suitsetamist ning seda nähakse rohkem seltskondliku tegevusena.

Soolises võrdluses on märkimisväärne, et 15-aastaste hulgas on harva vesipiipu tõmbavate poiste ja tüdrukute osakaal võrdne (vt joonis 7.4).

Joonis 7.4: Vesipiibu suitsetamise sagedus soo ja vanuse järgi (%)

Sigaretide suitsetamise ja vesipiibu tõmbamise vahelise seose selgitamiseks analüüsiti vesipiibu suitsetamist 11-aastaste seas. Antud vanuserühma lastest suitsetab regulaarselt sigarette 1,2% ning tõmbab regulaarselt vesipiipu 1,1%. Vesipiipu proovinud 11-aastastest õpilastest ligi pooled ei olnud kunagi sigarette suitsetanud. Vesipiibu tõmbamise kohta küsimata loetakse sellised õpilased mitesuitsetajate hulka. Väidetakse, et kui laps harjub midagi sisse tõmbama, siis see harjumus süveneb ja vesipiibu tõmbajatest saavad suure tõenäosusega hiljem ka sigarettide suitsetajad.

Vesipiibu suitsetajaid on *elukoha* järgi sagedamini linnanoorukite hulgas, kõige enam Tallinnas. Võrreldes eesti ja muu *kodukeelega* noori selgus, et eestikeelsete õpilaste seas on vesipiibu tõmbajaid kaks korda enam kui mitte-eestlaste hulgas.

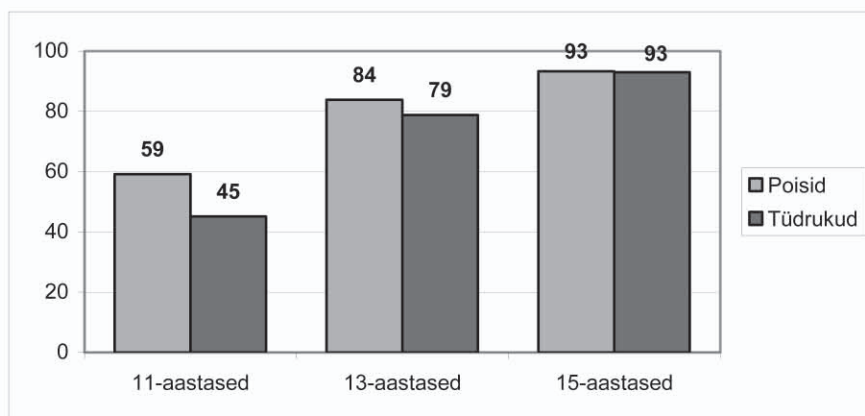
Vesipiibu suitsetamise seos majandusliku olukorraga on ilmne: heal majanduslikul järjel olevate perede noored tõmbavad vesipiipu ligi kaks korda sagedamini kui halva majandusliku olukorraga perekondadest pärit lapsed. Vesipiibu tõmbajaid on sagedamini peredes, kus noorukil on raske oma muresid vanematele usaldada. Vesipiipu kasutatakse rohkem tava suitsetajate ja alkoholi tarbijate hulgas, samuti suuremat sõpruskonda omavate õpilaste seas. Vesipiibu suitsetajate osakaal on neli korda suurem sõpradega sageli suhtlevate kooliõpilaste seas, võrreldes harva suhtlejatega.

7.2. Alkoholi tarvitamine

Alkoholi tarvitamine on üks suurimaid riskitegureid, mis seostub sotsiaalse ja füüsilise kahju tekitamise ning haigestumisega. Vigastused on noorte seas peamiseks surma põhjuseks ning paljud sellised juhtumid on seotud alkoholiga. Noored ise näevad alkoholi tegurina, mis aitab vähendada sotsiaalsete piirangute survet ning soodustab suhtlemist, kuid enamik uuringutest keskendub liigse alkoholi tarvitamise negatiivsetele mõjudele nagu koolitöös teistest maha jäämine ja koolist puudumine, ebatavaline seksuaalkäitumine, destrukttiivne ja seadusevastane käitumine jms.

Esmakordne alkoholi proovimine

Alkoholi on elu jooksul proovinud 77% kooliõpilastest. Juba 11-aastaste *vanuserühmas* on see näitaja 52%, 13- ja 15-aastastest on alkoholi proovinud valdav enamus – vastavalt 82% ja 93%. *Sugude* lõikes on 11- ja 13-aastaste grupis rohkem alkoholi proovinuid poiste hulgas (vt joonis 7.5).

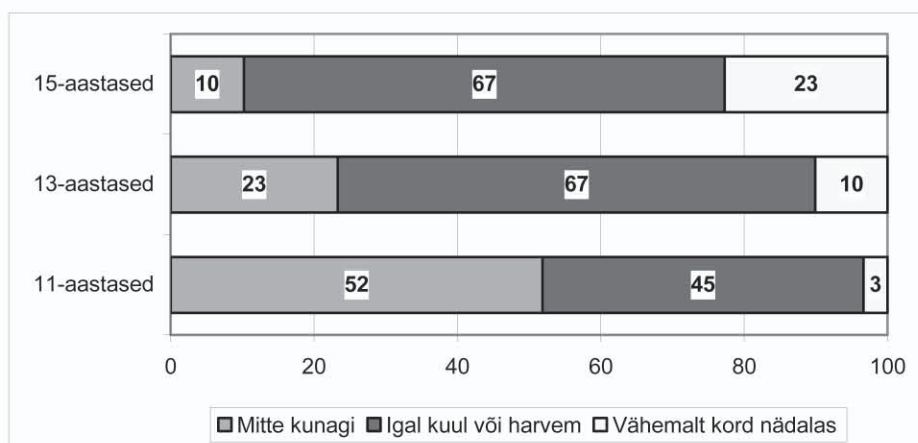

Joonis 7.5: Alkoholi proovinud õpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%)

Eesti *kodukeelega* peredest pärit õpilaste seas on venekeelsetest noortest rohkem alkoholi proovinuid. Vähem alkohoolsete jookidega kokku puutunud õpilasi leidub nende seas, kes elavad koos mõlema bioloogilise vanemaga.

Alkoholi tarvitamise sagedus

60% noorukitest tarvitab alkoholi igal kuul või harvem ning 13% teeb seda vähemalt kord nädalas. Jooniselt 7.6 võib näha, et *vanusega* kasvab noorte seas ka alkoholi tarbimise sagedus: kui 11-aastastest joob vähemalt kord nädalas väga väike hulk, siis 15-aastaste puhul teeb seda juba veerand noortest. Üsna suur osakaal on ka neid, kes joovad igal kuul või harvem. *Sugude lõikes* ilmneb, et poisid joovad alkoholi sagedamini, kui tüdrukud: vähemalt kord nädalas teeb seda 16% poistest ja 9% tütarlastest.

Joonis 7.6: Alkoholi joomise sagedus vanuse järgi (%)

Igal nädalal alkoholi tarvitavate õpilaste seas on vähem neid, kes elavad koos mõlema bioloogilise vanemaga ning rohkem noorukeid, kes elavad koos bioloogilise vanema ja kasuvanemaga. Suurem osa neist hindab suhteid vanematega negatiivselt ning toob välja, et emaga on raske muredest rääkida. Oma tervist hindavad sagedased alkoholi tarvitajad teistest enam rahuldavaks või halvaks. Mida tihedamini tarbitakse alkoholi, seda suurema tõenäosusega ka suitsetatakse.

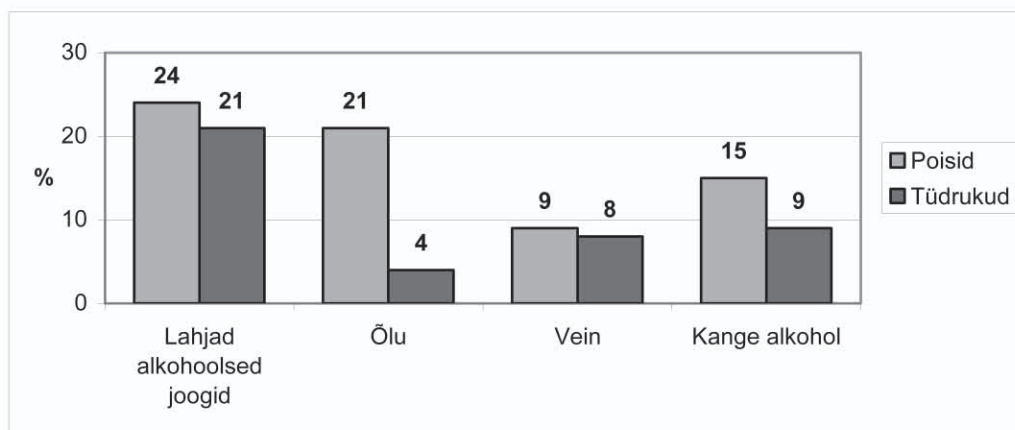
Võrreldes teiste riikidega jäävad Eesti tulemused alkoholi joomise sageduse osas keskmisest veidi allapoole. 11- ja 15-aastaste vanusegrupis on Eesti vähemalt kord nädalas alkoholi tarvitajate osakaalu poolest 24. kohal, 13-aastaste puhul 18. kohal. Vähemalt kord nädalas tarbivad alkoholi kõige enam Ukraina ja Malta, kõike vähem Norra ja Islandi noored. Lätis ja Leedus on tihe alkoholi tarvitamine suhteliselt samal tasemel kui Eestis, Soomes aga esineb seda tunduvalt harvem.

Alkoholi liigid

Õpilastelt uuriti, kui sageli nad mingeid alkohoolseid jooke tarvitavad. Vastuseid sai anda viiepallisel skaalal: iga päev, iga nädal, iga kuu, harva, mitte kunagi. Erinevateks küsimustikustoodud alkoholi liikides olid õlu (sh koduõlu), vein (sh šampanja, koduvein), kange alkohol (viin, konjak, liköör, viski, rumm, tequila), lahjad alkoholi sisaldavad kokteilid (nt *Smirnoff Ice*, *Bacardi Breezer*, *Long Drink*), siider või mõni muu alkoholi sisaldav jook. Antud raportis on analüüsis kokku pandud lahjad alkoholi sisaldavad kokteilid ning siider.

Kõige suurem osakaal õpilasi tarvitab vähemalt kord kuus lahjasid alkohoolseid jooke – 23%. Sama sagedusega tarbib õlut 13%, kanget alkoholi 12% ning veini 8% õpilastest. **Vanemad** lapsed tarvitavad rohkem erinevat liiki alkoholi. Igal kuul kange alkoholi tarvitajaid on 11-aastaste seas 1%, 13-aastaste grupis 9% ning 15-aastaste puhul 25%. Ka lahjade alkohoolsete jookide tarbimine kasvab vastavalt vanusele, kuid see on juba 13-aastaste vanusegrupis vähemalt igakuine tegevus 22%-l õpilastest. 15-aastaste vanusegrupis tarbib 37% lahjasid alkohoolseid jooke vähemalt korra kuus ning 14% vähemalt korra nädalas.

Sugude lõikes võib näha, et poiste hulgas on õlle tarvitamine tütarlastest oluliselt levinum. Noormeeste puhul on ka rohkem neid, kes tarvitavad vähemalt kord kuus kanget alkoholi (vt joonis 7.7).

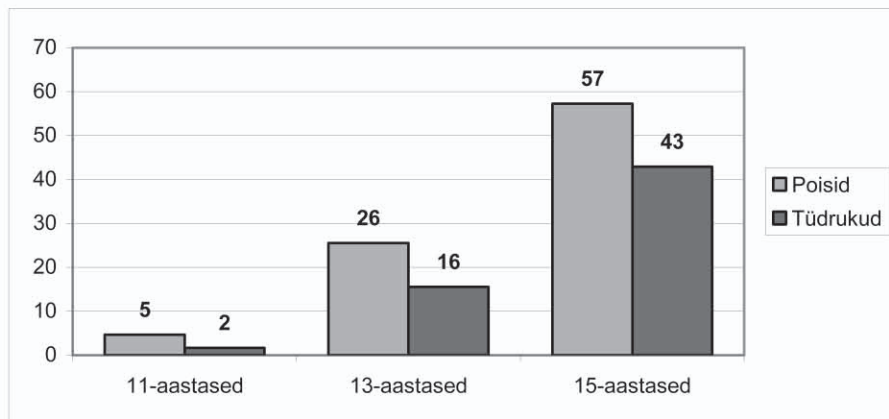
Joonis 7.7: Erinevat liiki alkoholi tarvitamine vähemalt kord kuus soo järgi (%)

HBSC uuringus on **riikide võrdluses** kasutatud vähemalt kord nädalas alkoholi tarvitavate osakaalu. Võrreldes teiste maadega ei joo Eesti noorukid palju õlut või veini. Oluliselt populaarsem on Eesti laste hulgas vähemalt kord nädalas kange alkoholi tarbimine. Seda eriti 13-aastaste vanusegrupis, kus Eesti asub 41 riigi/regiooni seas seitsmendal kohal. Võrreldes teiste riikidega on lahjade alkohoolsete jookide joomine keskmisel tasemel (vt lisa 16). Lätis-Leedus juuakse lahjasid alkohoolseid jooke tihedamini kui Eestis, kanget alkoholi joovad Eesti 13- ja 15-aastased rohkem kui naaberriikide noored.

Purju joomine

Elu jooksul ei ole ennast purju joonud 59% õpilastest, ühe korra on seda teinud 15% ning kaks või enam korda 26% noortest. Sealhulgas 13% on ennast purju joonud vähemalt neli korda. **Vanuseliselt** on elu jooksul purjus olnud laste arv väga erinev. Kui 11-aastastest ei ole end veel purju joonud enamik lastest (87%), siis 13-aastaselt on nende hulk kahanenud 62%-ni ning 15-aastaste seas 33%-ni. Laste osakaal, kes on ennast vähemalt kaks korda purju joonud, on 11-aastaste seas 3% ning 15-aastaste puhul 50%.

Sugude lõikes võib jooniselt 7.8 näha, et poisid on tunduvalt sagedamini purjus olnud kui tüdrukud. Esitatud on nende noorte osakaalud, kes on ennast elu jooksul purju joonud vähemalt kahel korral. 13-aastaste seas on vähemalt kaks korda purjus olnud iga neljas poiss ning iga kuues tüdruk. 15-aastaste seas on poiste näitaja 14% võrra tütarlaste osakaalust suurem: üle kümne korra on elu jooksul purjus olnud 21% ning 4-10 korda – 14% 15-aastastest poistest. Tütarlaste samad näitajad on vanimas vanuserühmas 8% ja 10%.

Joonis 7.8: Elu jooksul kaks või enam korda purjus olnud õpilased soo ja vanuse järgi (%)

Kaks või rohkem korda ennast elu jooksul purju joonud laste hulgas on rohkem neid, kes elavad bioloogilise vanema ja kasuvanemaga või ainult ühe bioloogilise vanemaga ning nende hinnang suhetele perekonnas on negatiivsem. Suurem hulk neist hindab oma tervist pigem rahuldavaks või väga halvaks.

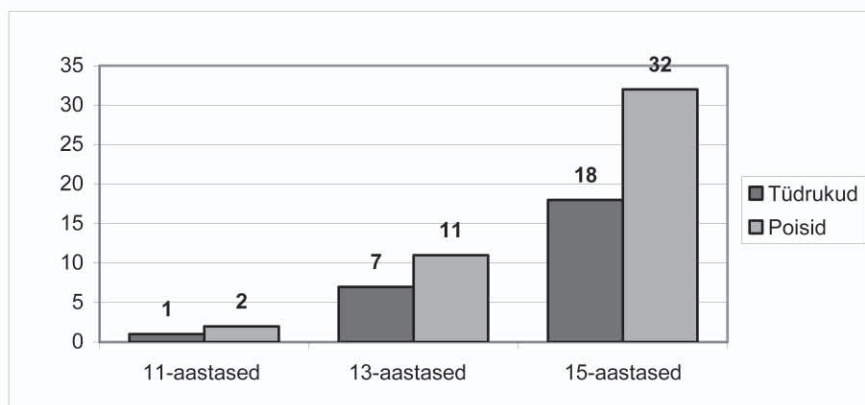
Kui võrrelda tulemusi **teiste riikidega**, siis on Eestis rohkem õpilasi, kes on oma elu jooksul kaks või enam korda purjus olnud. 11-aastaste vanusegrupis on Eesti 13. kohal. 13-aastaste vanuserühmas oleme tõusnud 3. kohale ning 15-aastaste seas 4. kohal. 13- ja 15-aastaste näitaja on sarnane Läti, Leedu ja Soome tulemustega (vt lisa 17).

HBSC uuringu raames vaadatakse rahvusvahelise indikaatorina lisaks 15-aastaste osakaalu, kes on olnud esimest korda purjus enne 13-aastaseks saamist. Enne 13. eluaastat on purjus olnud 28% 15-aastastest, tüdrukutest 21% ja poistest 35%. Antud näitajaga on Eesti uuringu 41 riigi/regiooni seas esikohal ning Eesti poisid ületavad lausa kahekordselt HBSC riikide keskmise tulemuse. Eestile järgnevad Leedu, Austria ja Inglismaa. Esikümnesse kuuluvad ka Eesti naaberriigid Soome ning Läti. Kõige vähem on 15-aastaste vanusegrupis enne 13. eluaastat purjus olnud Itaalias, Iisraelis ja Kreekas.

7.3. Kanepi tarvitamine

Alates 1990. aastast on Euroopa riikides järkjärgult suurenenud kanepi tarbimine muutudes tõsiseks probleemiks ka noorukite seas. Rahvusvaheliselt hinnatakse narkootiliste ainete tarvitamise levimust noorukite hulgas just kanepi kasutamise järgi, sest üldjuhul on see esimene narkootikum, millega tutvust tehakse.

2006. aasta HBSC uuringu kohaselt on kanepit proovinud 13% Eesti 11-15-aastastest õpilastest. Kui 11-aasta **vanuste** õpilaste hulgas on kanepit proovinud 1% (13 poissi ja 3 tüdrukut), siis 13-aastaste grupis on selliseid 9% ja 15-aastaste seas 25%. **Sugudevaheline erinevus** tuleb esile juba 13-aastaste hulgas: kanepiga on tutvust teinud 4% rohkem poisse kui tüdrukuid. 15-aastaste grupis on erinevus veelgi suurem: kanepit proovinud poiste osakaal on 14% suurem (vt joonis 7.9).

Joonis 7.9: Kanepit proovinud õpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%)

Linnanoorte hulgas on kanepit kasutanuid rohkem kui maanoorte seas. Kanepi tarbimise sagedus eestlaste ja mitte-eestlaste võrdluses ei erine. **Piirkondlik** analüüs näitab, et mõnevõrra rohkem on kanepit tarbinud poisid Harju- ja Raplamaal ning Lääne- ja Ida-Virumaal võrreldes Lõuna- ja Kesk-Eesti noormeestega.

Peretüübist lähtudes on kanepit proovinud õpilased pärit pigem üksikvanemaga või bioloogilise vanema ja kasuvanemaga kui mõlema bioloogilise vanemaga perekonnast. Nende seas on rohkem õpilasi, kelle majanduslik olukord on hea, kuid hinnang suhetele vanematega halvem. Vaadates ülejäänud riskikäitumist selgub, et kanepit proovinuid on seitse korda rohkem suitsetajate hulgas kui mittedsuitsetajate seas ja 30 korda rohkem ennast elu jooksul kaks või enam korda purju joonute seas võrreldes mitte kunagi purjus olnud õpilastega.

Võrdluses teiste riikidega on HBSC uuringus vaadatud vaid 15-aastaste andmeid. Eesti 15-aastased õpilased on kanepit proovinute osakaalult 41 maa/regiooni hulgas 8. kohal. 2001. aastal oli Eesti positsioon oluliselt tagapool – 22. koht. Kõige kõrgem on elu jooksul kanepit tarvitanud 15-aastaste osakaal Kanadas ja Šveitsis, kõige madalam Rumeenias ja Makedoonias (vt lisa 18).

Küsimus kanepi tarvitamise sageduse kohta uuringule eelnenud 30 päeva jooksul esitati 13- ja 15-aastastele. Vastuseid on analüüsitud järgmistes sageduskategooriates: mitte kordagi, 1 või 2 korda, 3 või rohkem korda. Viimasel kuul on kanepitooteid tarvitanud 5% kõigist 13-15-aastastest (vt täpsemalt tabel 7.1).

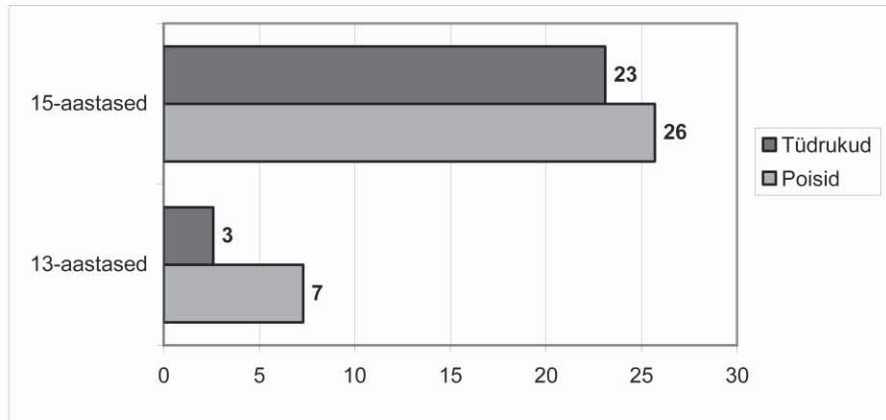
Tabel 7.1: Viimasel 30 päeva jooksul kanepi tarvitamise sagedus soo ja vanuse järgi (%)

	Poisid			Tüdrukud			Kokku
	13-a	15-a	Kokku	13-a	15-a	Kokku	
Ei ole tarbinud	97	89	93	98	95	96	95
1-2 korda	1,5	6	4	2	3	2,5	3
3 ja enam korda	1,3	5	3	0,3	2	1	2

7.4. Seksuaalkäitumine

Seksuaalvahekorra kogemus

Seksuaalsuse areng on seotud suurte füüsiliste muutustega inimese organismis ja vaimse arenguga. Noorte vara alanud seksuaalkäitumine on sageli seotud mitmete riskikäitumise aspektidega. Arenenud maades läbi viidud uuringud näitavad, et esimene seksuaalvahekord nihkub üha nooremisse ikka. Eesti 13-15-aastastest on seksuaalvahekorras olnud 15%. Seksuaalvahekorra kogemusega noori on 15-aasta *vanuste* grupis mitu korda rohkem kui 13-aastaste seas. Poiste hulgas on seksuaalsuhtes olnud noorukite osakaal suurem kui tüdrukute seas. See *sugude* vaheline erinevus on täheldatav nii 13-aastaste kui 15-aastaste rühmas (vt joonis 7.10).

Joonis 7.10: Seksuaalvahekorras olnud õpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%)

Elukoha järgi on vahekorras olnuid kõige rohkem Eesti väiksemates linnades (va Tallinn) ja kõige vähem maapiirkondades. *Kodus räägitava keele* alusel on vahekorras olnud tüdrukud sagedamini pärit eestikeelsetest kodudest ning poisid muukeelsetest.

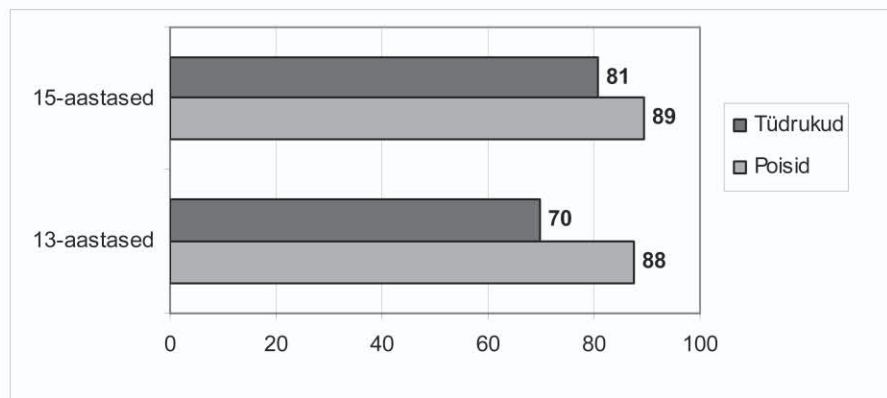
Perekonna majandusliku olukorra näitaja ja noorte seksuaalkogemuse olemasolu vahel olulist seost esile ei tule. Vahekorras olnud noorukid pärinevad sagedamini üksikvanemaga või bioloogilise vanema ja kasuvanemaga peredest. Nende osakaal on suurem õpilaste hulgas, kes nimetavad oma vanematega muredest rääkimist raskeks. Tähelepanuväärne on seksuaalsuhtesse astumise seos muu riskikäitumisega: kaks ja rohkem kordi purjus olnute seas on seksuaalvahekorda kogenuid üheksa korda rohkem kui mitte kunagi purju joonute hulgas. Sarnane erinevus esineb vahekorras olnute osakaalus ka suitsetajate ja mittedsuitsetajate ning kanepit proovinute ja mitte proovinute vahel (mõlemal juhul üle nelja korra).

Andmed *rahvusvaheliseks võrdluseks* on olemas 15-aastaste noorukite puhul. Eesti paigutub seksuaalvahekorras olnute osakaalult HBSC maade edetabeli keskele. Meist eespool on Rootsi ja Soome, Läti ja Leedu jäävad viimase kuue maa hulka. Kõige rohkem on seksuaalvahekorra kogemusega 15-aastaseid noori Gröönimaal ning Bulgaarias ja kõige vähem Slovakkias ning Iisraelis. Seitsmes uuringus osalenud riigis/regioonis ei esitatud noorukitele küsimust seksuaalelu kohta.

Kondoomi kasutamine

Ebaturvaline seksuaalelu toob kaasa ohu haigestuda seksuaalsel teel levivatesse nakkustesse, sealhulgas HIV-i. Üksnes kondoom aitab kaitsta nii seksuaalsel teel levivate infektsioonide eest kui hoiduda soovimatust rasedusest. HBSC uuringu raames küsiti 13- ja 15-aastastele õpilaste käest, kas nemad või nende partner kasutasid viimase seksuaalvahekorra ajal kondoomi. Jaatavalt vastas 85% seksuaalvahekorras olnud noortest. 13- ja 15-aastaste poiste seas on kondoomi kasutajaid

sarnases osakaalus, tüdrukute puhul on erinevused kahe vanuserühma vahel suuremad (vt joonis 7.11).

Joonis 7.11: Viimase seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanute jaotus soo- ja vanuse järgi (% seksuaalvahekorras olnutest)

Elukoha järgi kasutatakse kondoomi kõige sagedamini Tallinna noorukite hulgas, kõige harvem aga muudes Eesti linnades. Vaadeldes näitajat **piirkondade lõikes**, esineb märkimisväärne erinevus Ida- ja Lääne-Virumaa ning Lõuna-Eesti vahel: Virumaal kasutas viimases vahekorras kondoomi 77% ning Lõuna-Eesti regioonis lausa 93% vahekorras olnud noorukitest. Pisut sagedamini kasutasid kondoomi eesti **kodukeelega** noored.

Hea majandusliku olukorraga peredest pärit õpilased kasutasid kondoomi sagedamini kui need, kelle majanduslik olukord on halb. Kalduvus harvem kondoomi kasutada on kanepit proovinutel ja kaks või rohkem kordi purjus olnud õpilastel võrreldes nendega, kellel sellised kogemused puuduvad. Pisut vähem on kondoomi kasutanuid noorukite seas, kellel viimase 12 kuu jooksul oli esinenud depressiivseid episoode.

Rahvusvahelises võrdluses on Eesti 15-aastaste õpilaste vanuserühm kondoomikasutuselt HBSC maade edetabelis 3. kohal ning ettepoole jäävad Hispaania ja Portugal. Läti ja Leedu asetuvad tabeli esimesse poolde, Soome seevastu viimasesse neljandikku. Üllatuslikult oli viimasel positsioonil Rootsi. Kümnel riigil/regioonil puudusid andmed kondoomikasutuse kohta (vt lisa 19).

7.5. Kokkuvõtte peatükist

- Iga viies 15-aastane poiss ja iga kaheksas sama vana tütarlaps suitsetab iga päev.
- Vesipiibu kohta küsiti 2006. aastal esmakordselt ning seda on proovinud suur hulk õpilasi: iga viies 11-aastane, iga kolmas 13-aastane ning iga teine 15-aastane.
- 11-aastasteset Eesti lastest on pooled oma elu jooksul proovinud alkoholi ning 3% neist tarbib alkoholi iga nädal. 15-aastaste seas on juba veerand iganädalased alkoholijoojad ning pooled on elu jooksul olnud kaks või enam korda purjus.
- Kõige levinumad on õpilaste seas lahjad alkohoolsed joogid nagu siider, *long drink* jms.
- Kanepit on 11-aastastest õpilastest proovinud üksikud, 13-aastastest ligi kümnendik ja 15-aastastest neljandik.
- Nii sigarette, vesipiipu, alkoholi kui kanepit proovinute ja tarvitajate hulk kasvab vanusega. Ootuspäraselt on riskikäitumise sagedus suurem pigem poiste kui tütarlaste seas.
- Sigarette ja kanepit elu jooksul proovinute osas on Eesti uuringus osalenud riikide võrdluses kõrgel positsioonil. Eestis on kõige suurem 15-aastaste osakaal, kes on esimest korda purjus olnud enne 13. eluaastat.

- Neljandik 15-aastastest õpilastest on olnud seksuaalvahekorras. 13-aastastest on seksuaalsuhte kogemus igal kahekümnendal lapsel. Poiste hulgas on vahekorras olnute osakaal mõnevõrra suurem kui tüdrukute seas.
- Viimase vahekorra ajal kasutas kondoomi enamik seksuaalvahekorra kogemusega noortest. 15-aastaste kondoomikasutamise näitaja järgi on Eesti HBSC riikide seas 3. kohal.

KOKKUVÕTE

Rahvusvahelist kooliõpilaste tervisekäitumise uuringut HBSC viiakse läbi iga nelja aasta tagant. 2005/2006. õppeaastal toimus küsitlus 41 riigis/regioonis ja Eesti osales selles neljandat korda. Uuringu valimi moodustavad 5., 7. ja 9. klasside õpilased, kes on valdavalt vanuses 11, 13 ja 15 eluaastat. Eesti 2006. aasta uuringu tulemuste analüüsimisel on kasutatud 4477 õpilase andmeid ning valim on esinduslik kõigi Eesti 5., 7., ja 9. klasside õpilaste suhtes.

Sotsiaal-majanduslik taust

Eestis on võrreldes teiste HBSC uuringus osalenud riikidega rohkem peresid, kus laps ei kasva koos mõlema bioloogilise vanemaga.

Analüüsi tulemustest ilmneb, et üle kolmandiku küsitletud õpilastest ei ela koos mõlema bioloogilise vanemaga ning Eestis on selliseid noori rohkem kui enamikus teistes uuringus osalenud riikides. Suur osa lastest annavad oma peresisestele suhetele hea hinnangu ning neil on oma bioloogilise ema või isaga kerge muredest rääkida (eriti emaga). Võõrasema ja –isa puhul on nii väitvaid õpilasi palju vähem (eriti võõrasema puhul). Nendel, kes peavad hõlpsaks emaga probleemidest rääkimist, on seda kergem teha ka isaga. Võrreldes teiste riikidega peavad Eesti lapsed oma bioloogiliste vanematega murede jagamist suhteliselt kergeks. Perekonna majanduslikku olukorda võib arvatud jõukuseskoori alusel halvaks lugeda kolmandikul lastest, see tulemus on halvem osalenud maade keskmisest tasemest. Samas on endistest idablokki kuulunud riikidest/regioonidest Eestist paremal positsioonil vaid Sloveenia ja Ungari.

Sõbrad ja kool

Võrreldes teiste riikidega esineb Eestis palju koolikiusamist ning õpilastele ei meeldi koolis käia.

Tüüpiliselt on lastel vähemalt kolm lähedast sõpra ning umbes kümnendikul on neid üks või kaks. Iga neljas laps suhtleb oma sõpradega sageli ja iga teine keskmise sagedusega.

Veidi enam kui pooltele 11-15-aastastest meeldib koolis käia. Üle poole õpilastest arvab, et õpetaja annaks nende edasijõudmisele koolis hea hinnangu. Sellise arvamusega noorte osakaal on Eestis väiksem kui osalenud riikides keskmiselt. Õpetaja hinnangut peavad sagedamini heaks need õpilased, kellele meeldib koolis käia ja kes ei pea õppetööd pingeliseks. Õppetööd peab pingeliseks 39% õpilastest ja selle järgi on Eesti riikide järjestuses keskmiste seas. Eesti lastele meeldib vähem koolis käia kui pea kõigi teiste riikide õpilastele.

Peaaegu pooled õpilastest märgivad, et neid on viimase paari kuu jooksul koolis kiusatud ning veidi üle poole on ise teisi kiusanud. Vähemalt korra nädalas on kiusata saanud või ise teisi kiusanud rohkem kui kümnendik õpilastest. Kaasõpilaste kiusajateks on enam need, kellele koolis ei meeldi ja kes arvavad, et õpetaja ei hinda nende edasijõudmist heaks. Koolikiusamise esinemissageduse (nii kiusata saamise kui ise kiusamise) poolest on Eesti rahvusvahelises võrdluses esikümnes.

Tervise seisund

Hinnangute järgi oma tervisele ja eluga rahulolule on Eesti noored uuringus osalenud maade edetabelis keskmiste hulgas.

Suur osa kooliõpilastest annab oma üldisele tervise seisundile hea või väga hea ning 14% rahuldava või väga halva hinnangu. Üldist rahulolu oma eluga nimetavad lapsed samuti pigem heaks. Noored, kes hindavad oma tervist rahuldavaks või väga halvaks, on ka oma eluga vähem rahul. Tervise seisundile antud hinnangu poolest jääb Eesti uuringus osalenud riikide/regioonide järjestuses keskmiste hulka. Eluga rahulolu näitaja osas on hinnangud riikide/regioonide keskmisest mõnevõrra kõrgemad.

Kõigest 11–15-aastastest lastest 60% esines eelnenud aastal vigastusi, millega pöörduiti arsti poole. Võrreldes teiste riikidega on Eesti selle näitaja osas keskmiste seas. Iga viies laps sai aasta jooksul enam kui ühe sellise vigastuse.

Ülekaalulisi leidub õpilaste hulgas kümnendik ning alakaalulisi 4%. Kehamassiindeksi järgi on normaalkaalus 86% lastest, kuid ise hindab oma kehakaalu normaalseks veidi üle poole õpilastest. Võrreldes teiste HBC uuringus osalenud riikidega, ei ole ülekaaluliste laste osakaal Eestis kõrge.

Igal kolmandal lapsel on viimasel aastal esinenud depressiivseid perioode ning üle kümnendiku 13- ja 15-aastastest on eelnenud aastal mõtelnud enesetapule.

Tervisekäitumine

Söögikordade regulaarsuse järgi on Eesti õpilased riikide/regioonide vahelises võrdluses heal tasemel, puu- ja köögiviljade tarvitamise ja kehalise aktiivsuse tase jääb aga madalaks.

Igal koolipäeval sööb hommikust kaks õpilast kolmest ning 15% väidab, et nad ei tee seda ühelgi koolipäeval. Mida vanemad on õpilased, seda kõrgem on Eesti positsioon uuringus osalenud maade võrdluses igal koolipäeval hommikust sööjate osas ning 15-aastased paiknevad 41 riigi/regiooni järjestuses esikümnes. Nädalavahetusel on mõlemal päeval hommikusöögi sööjaid oluliselt enam kui koolipäevadel. Ka sooja lõunasööki sööb igal koolipäeval kaks kolmandikku 11–15-aastastest ning nädalavahetusel teeb seda mõlemal päeval kolmveerand vastajatest.

Iga päev sööb puuvilju kolmandik lapsi ja köögivilju viiendik. Iga viies noor joob suhkrut sisaldavaid magusaid jooke vähemalt viiel päeval nädalas ja umbes kümnendik sööb sama sagedusega kartulikrõpse/friikartuleid ning hamburgerit/pitsat. Puu- ja köögiviljade tarbimise osas jääb Eesti riikide/regioonide võrdluses viimasesse veerandisse, kuid suhkrut sisaldavaid magusaid jooke juuakse meil vähem kui enamikus teistes maades.

Iga neljas 13–15-aastane on viimasel aastal midagi ette võtnud oma kehakaalu kontrollimiseks (langetamiseks, tõstmiseks või säilitamiseks). Eelkõige tehti rohkem sporti ja toituti tervislikumalt. Oma toitumisharjumusi on viimasel aastal muutnud üle viiendiku normaalkaalulistest ning 44% ülekaalulistest lastest.

Ligi kaks kolmandikku õpilastest peseb hambaid mitu korda päevas. Hammaste pesemise sageduselt paigutub Eesti riikide/regioonide edetabelis keskmiste hulka.

WHO tervislike eluviiside soovitudele vastavalt liigub iga päev mõõdukalt kuni intensiivselt vähemalt tund aega iga viies õpilane. Kaks õpilast kolmest on vabal ajal vähemalt kaks korda nädalas intensiivse koormusega kehaliselt aktiivsed. Üle poole lastest vaatavad igal koolipäeval vähemalt kaks tundi televiisorit ning veidi alla poole on neid, kes mängivad sama palju

arvutimänge. Nädalavahetustel kulutatakse nendele istuvale elustiilile viitavatele tegevustele rohkem aega. Kehalise aktiivsuse näitajatelt jääb Eesti riikide keskmisest tulemusest allapoole ning meie lapsed kulutavad võrreldes enamiku teiste riikide õpilastega rohkem aega telerivaatamisele.

Riskikäitumine

Rohke sõltuvusainete tarvitamine on Eesti noorte seas tõsiseks probleemiks.

Enam kui pooled 11-15-aastastest on elu jooksul suitsu proovinud ning rohkem kui kümnendik suitsetab igal nädalal. Ligi viiendik õpilastest väidavad, et nende sõbrad suitsetavad sageli. Iga kolmas on proovinud vesipiipu ning igal nädalal tõmbab seda 4% lastest. Aeg-ajalt vesipiipu tõmbavate noorte hulk on oluliselt suurem kui aeg-ajal sigarette suitsetavate õpilaste osakaal. Kolmveerand õpilastest on elu jooksul alkoholi proovinud ning vähemalt kord nädalas tarvitab alkoholi enam kui kümnendik. Kõige sagedamini tarvitatakse lahjasid alkoholseid jooke (siider ja lahjad kokteilid). Vähemalt kord kuus tarvitab kanget alkoholi iga kümnes 11-15-aastane. Üle poole õpilastest on ennast elu jooksul purju joonud ning veerand on seda teinud korduvalt. Kümnendik väidab, et nende sõbrad joovad ennast sageli purju. Kanepit on proovinud 12% 13-15-aastastest ja uuringule eelnenud kuul oli kanepit tarvitanud 5%. Eesti tulemused on enamikust teistest riikidest halvemad nii purju joomise, regulaarse suitsetamise kui kanepi proovimise osas. Eestis on kõige suurem osakaal 15-aastaseid, kes on esimest korda purjus olnud ja esimese sigareti proovinud juba enne 13. eluaastat.

13-15-aastastest on seksuaalvahekorras olnud 15% ning 85% nendest kasutas viimase vahekorra ajal kondoomi. Seksuaalvahekorras olnud 15-aastaste osakaalu järgi on Eesti riikide edetabelis keskmiste hulgas. Kondoomi kasutavad Eesti noored rohkem kui teiste osalenud maade õpilased, paigutudes maade edetabelis kolmandale kohale.

Vanusega seotud erinevused

Vanemate laste perekonna majanduslik olukord on noorematega võrreldes kehvem, nende rahulolu oma eluga madalam ning riskikäitumist esineb rohkem.

Vanusega kasvab õpilaste hulk, kes ei ela koos mõlema bioloogilise vanemaga ning väheneb nende osakaal, kes peavad oma vanematega muredest rääkimist kergeks. 15-aastaste pere majanduslik olukord on kehvem kui noorematel.

Vanemad õpilased käivad oma sõpradega sagedamini läbi. Vanusega suureneb õpilaste osakaal, kellele ei meeldi koolis käia ja kes peavad õppetööd pingeliseks ning väheneb nende hulk, kes arvavad, et õpetaja annaks nende edasijõudmisele koolis hea hinnangu. Koolis kiusatakse rohkem 11-aastaseid õpilasi.

Tüdrukute hulgas kasvab vanusega nende osakaal, kes hindavad oma tervist rahuldavaks või väga halvaks. Nii poiste kui tüdrukute puhul väheneb vanusega üldine rahulolu oma eluga. Vanemate õpilaste hulgas on väiksem nende osakaal, kellel esines eelmisel aastal arsti sekkumist vajanud vigastusi. Veidi väheneb vanemates vanuserühmades ülekaaluliste hulk, kuid depressiivseid episoodide kogunud noori on nende seas rohkem.

Vanemad lapsed söövad vähem puu- ja köögivilju ning vanusega väheneb kehaliselt aktiivsete noorte osakaal. Samas nooremad söövad sagedamini krõpse ja kiirtoitu ning kulutavad rohkem aega arvutimängude mängimisele.

Vanusega suureneb noorte osakaal, kes on proovinud ja tarvitavad erinevaid sõltuvusaineid. Samuti kasvab seksuaalvahekorra kogemusega noorte hulk.

Sooga seotud erinevused

Poisid tunnevad ennast koolikeskkonnas tüdrukutest kehvemini, nende toitumisharjumused on halvemad ning nad tarvitavad enam sõltuvusaineid. Tütarlapsed on aga oma eluga vähem rahul ning neil esineb rohkem depressiivseid episoode.

Tüdrukute seas on poistega võrreldes vähem neid, kes elavad koos mõlema bioloogilise vanemaga ning kelle pere majanduslik olukord on hea. Poistel on isaga usalduslikumad suhted kui tüdrukutel (emaga seoses soolisi erinevusi ei esine). Noormeeste hulgas on rohkem neid, kellele koolis käia ei meeldi ning kes leivad, et õpetaja ei annaks nende edasijõudmisele koolis head hinnangut. 11- ja 13-aastaseid poisse kiusatakse koolis tütarlastest enam ning poisid ise kiusavad teisi sagedamini.

Poistel esines aasta jooksul enam vigastusi, mis vajasid arstiabi. Kehamassiindeksi alusel on ülekaalulisi poisse veidi üle kümnendiku ja tüdrukuid alla kümnendiku. Samas arvab iga viies poiss ja iga kolmas tütarlaps, et on paksuvõitu või paks. Neidude hulgas väheneb vanusega igal koolipäeval hommikusööki sööjate osakaal. Poiste puhul tõuseb vanusega igal koolipäeval sooja lõuna sööjate hulk. Tüdrukud söövad poistest rohkem puu- ja köögivilju, joovad vähem suhkrut sisaldavaid magusaid jooke ning tarbivad vähem krõpse ja kiirtoitu. Kaalu korrigeerimise eesmärgil on toitumisharjumusi muutnud rohkem tütarlapsed. Poisid on tüdrukutest kehaliselt aktiivsemad, aga mängivad enam ka arvutimänge. Tüdrukud pesevad sagedamini hambaid.

Ootuspäraselt on noormeeste hulgas kõikide sõltuvusainete tarvitamine neidudest sagedasem. Noormeeste hulgas on seksuaalsuhtes olnud noorukite osakaal suurem kui tüdrukute seas. Viimase vahekorra ajal kondoomi kasutanute hulk on samuti veidi kõrgem poiste hulgas.

Veidi suurem osakaal tüdrukuid annavad oma tervisele rahuldava või väga halva hinnangu ning nad on oma eluga ka üldiselt vähem rahul. Neidudel on viimase aasta jooksul noormeestest sagedamini esinenud depressiivseid perioode.

Kodukeelega seotud erinevused

Kuigi mitte-eestlaste näitajad on mitmes valdkonnas eestlastest halvemad, hindavad nad ise oma üldist tervise seisundit paremaks.

Kodus räägitava peamise keele alusel jagati vastajad eestlasteks ja mitte-eestlasteks. Analüüsis selgub, et mitte-eesti kodukeelega peredes on majanduslik olukord halvem kui eestikeelsetes perekondades. Mitte-eestlased peavad koolitööd pingelisemaks. Võrreldes eestlastega käivad nad oma sõpradega tihedamalt läbi.

Mitte-eestlastel esineb enam vigastusi, mis vajavad arstiabi ning rohkem depressiivseid episoode. Nad söövad eestlastest sagedamini krõpse ja kiirtoitu, kuid on kehaliselt aktiivsemad. Mitte-eestlastest noorte seas on rohkem igapäevasuitsetajaid, kuid vesipiibu tõmbamine on populaarsem eestikeelsetest peredest pärit õpilaste hulgas. Mitte-eestlaste üldine hinnang oma tervisele on veidi kõrgem kui eestlastel.

Elukohaga seotud erinevused

Pealinnas elavate noorte seas on enam sõltuvusainete tarvitamist ning koolikiusamist. Maapiirkondades elavad õpilased söövad vähem kiirtoitu ja neil esineb harvem depressiivseid episoode.

Elukoha järgi jagati 11-15-aastased kolme gruppi: Tallinnas, muudes linnades ja maal elavad lapsed. Maapiirkonnast pärit õpilaste seas on rohkem neid, kes elavad koos mõlema bioloogilise vanemaga, kuid pere majanduslik olukord on maal Tallinnaga võrreldes kehvem. Pealinnast halvem

on pere majanduslik seis ka teistes linnades. Tallinna õpilased suhtlevad omavahel vähem kui lapsed maal või teistes Eesti linnades. Koolikiusamist esineb Tallinnas rohkem.

Maapiirkonnas elavatel lastel esineb vähem arstiabi vajavaid vigastusi ning depressiivseid episoode. Samuti tarvitavad nad vähem krõpse ja kiirtoite kui linnades elavad noored. Kaks korda nädalas intensiivselt kehaliselt aktiivseid noori on kõige rohkem Tallinnas, kuid pealinnas on ka rohkem igapäevasuitsetajaid, vesipiipu tõmbavaid ning kanepit proovinud õpilasi. Maal on seksuaalvahekorra kogemusega noori vähem. Viimase seksuaalvahekorra ajal kasutasid kondoomi kõige enam Tallinna noored.

Majandusliku olukorraga seotud erinevused

Teatud näitajate seis on pere hea majandusliku olukorra puhul parem (nt suhted vanematega, kehaline aktiivsus), teiste näitajate osas on aga tervistkahjustav käitumine just siis suurem (nt kiirtoitude söömine, kanepi proovimine).

Mitmele erinevale küsimusele antud vastuste alusel jagati 11-15-aastased hea, keskmise ja halva majandusliku olukorraga peredest pärit õpilasteks. Hea majandusliku olukorraga perede lastel on oma vanematega kergem muresid jagada ning nad suhtlevad sõpradega sagedamini. Halva majandusliku olukorraga perede laste jaoks on koolitöö pingelisem.

Parema majandusliku seisuga perede lapsed söövad sagedamini kiirtoite. Taolistest peredest pärit poisid joovad ka sagedamini magusaid jooke. Noorte kehaline aktiivsus on pere parema majandusliku olukorra puhul suurem. Heal majanduslikul järjel noored tõmbavad rohkem vesipiipu ja nende seas on enam kanepit proovinuid. Ka kondoomi kasutamise tase on selliste õpilaste hulgas kõrgem. Halvema majandusliku olukorraga perede lapsed suitsetavad rohkem.

Kehvema majandusliku olukorraga perekondadest pärit tüdrukud annavad oma tervisele halvema hinnangu. Mida halvem on pere majanduslik seis, seda vähem on nii poisid kui tüdrukud oma eluga rahul.

Pere tüübiga seotud erinevused

Mõlema bioloogilise vanemaga peredest pärit lastel on teatud majandusliku tausta ja sotsiaalse keskkonna näitajad paremad, neil esineb vähem riskikäitumist ning nad on oma eluga rohkem rahul.

Pere tüübi alusel on õpilased jagatud kolmeks: mõlema bioloogilise vanemaga, bioloogilise vanema ja kasuvanemaga ning üksikvanemaga elavad lapsed. Mõlema bioloogilise vanemaga peredes on kõige parem majanduslik olukord (kõige kehvem üksikvanemaga peres), lastel on kergem oma isaga muresid jagada (ema puhul erinevus välja ei tule) ning suurem osa sellistest õpilastest arvab, et õpetaja annaks nende edasijõudmisele koolis hea hinnangu.

Mõlema bioloogilise vanemaga perest pärit õpilased tarbivad harvem alkoholi, nende seas on vähem korduvalt purjus olnud noori, kanepit proovinuid ja seksuaalvahekorra kogemusega noori. Samuti leidub kahe bioloogilise vanemaga koos elavate laste hulgas vähem neid, kes muutsid viimasel aastal kehakaalu kontrollimiseks toitumisharjumisi. Nende eluga rahulolu on kõrgem võrreldes lastega, kes elavad vaid ühe vanemaga.

Peresiseste suhetega seotud erinevused

Head suhted vanematega on seotud parema toimetulekuga koolis, väiksema sõltuvusainete tarvitamisega, vähesemate depressiivsete episoodidega ja positiivsema hinnanguga oma elule.

Peresisestele suhetele andsid noored nii üldise hinnangu kui ka märkisid, kas neil on vanematega kerge või raske oma muredest rääkida. Lapsed, kellel on vanematega head suhted, arvavad sagedamini, et õpetaja hindaks nende edasijõudmist koolis heaks ning peavad harvem koolitööd pingeliseks. Peresiseseid suhteid hindavad halvemaks need õpilased, kes koolis teisi kiusavad.

Suitsetajaid ja vesipiibu tõmbajaid leidub enam nende seas, kellel on vanematega raske oma muredest rääkida. Õpilased, kes hindavad peresiseseid suhteid pigem halvaks, tarvitavad tihedamini alkoholi, on sagedamini purjus olnud ning nende hulgas on rohkem kanepit proovinuid. Noorte seas, kellel ei ole kerge vanematega oma muredest rääkida, on enam seksuaalvahekorra kogemusega õpilasi.

Heade peresuhetega laste hulgas leidub vähem neid, kes on viimasel aastal kaalu korrigeerimiseks toitumisharjumusi muutnud. Depressiivseid perioode esineb enam noortel, kes peavad peresiseseid suhteid halvaks ning kellel on raske oma vanematega muredest rääkida. Mida halvemad peresuhted, seda madalam on noorte hinnang eluga rahulolule.

Sõltuvusainete tarvitamisega seotud tendentsid

Ühte sõltuvusainet tarvitavad noored puutuvad sagedamini kokku ka teiste sõltuvusainetega. Sõltuvusainete tarvitajatel esineb enam depressiivseid episoodide. Nende seas on rohkem seksuaalvahekorra kogemusega noori.

Analüüsi käigus ilmnes, et suitsetavad ja alkoholi tarbivad noored arvavad sagedamini, et õpetaja ei pea nende edasijõudmist koolis heaks. Koolikiusamist on enam kogenud need lapsed, kes ei ole kunagi alkoholi tarvitanud või teevad seda harva. Sõltuvusainete tarvitamise ja peresiseste suhete seost on käsitletud eelneva teema all.

Mida sagedamini tarbib noor alkoholi, seda sagedamini ta ka suitsetab. Suitsetavad ja alkoholi tarvitavad noored söövad enam krõpse ja kiirtoitu. Õpilased, kes suitsetavad ja jooivad alkoholi, tõmbavad rohkem ka vesipiipu ning suurem osakaal neist on proovinud kanepit. Mitu korda purjus olnud, kanepit proovinud ning suitsetavate õpilaste seas on palju rohkem seksuaalvahekorra kogemusega kooliõpilasi. Kanepit proovinud ja mitu korda purjus olnud noored kasutavad vähem kondoomi.

Suitsetavatel ning sageli alkoholi tarvitavatel noortel esines eelnenud aasta jooksul rohkem depressiivseid perioode.

Tervisehinnanguga seotud tendentsid

Noored, kes ei hinda oma terviseseisundit heaks, saavad koolis halvemini hakkama, tarvitavad enam sõltuvusaineid ning neil esineb rohkem depressiivseid episoodide.

Enda tervist rahuldavaks või halvaks hinnanute seas on võrreldes hea tervisehinnanguga noortega enam neid, kes arvavad, et õpetaja ei pea nende edasijõudmist koolis heaks ning kes peavad koolitööd pingeliseks. Nii koolis kiustatute kui ka ise teisi kiusavate õpilaste hulgas leidub rohkem rahuldava või väga halva tervisehinnanguga noori.

Halvema tervisega noorte seas on enam suitsetavaid, sageli alkoholi tarvitavaid ning elus mitu korda purjus olnud õpilasi. Rahuldava või halva tervisega noortel esineb enam depressiivseid perioode ning nad arvavad sagedamini, et on paksud.

Sõprade hulgaga seotud tendentsid

Osade näitajate puhul vaadati analüüsi käigus ka seoseid sõpruskonnaga. Selgus, et kaasõpilaste kiusajatel on suurem sõprusringkond ning sõpradega suheldakse sagedamini. Mida rohkem sõpru ja mida tihedamalt nendega suheldakse, seda enam süüakse krõpse ja kiirtoitu ning tõmmatakse vesipiipu. Suurema sõprade arvuga noored on aga ka kehaliselt aktiivsemad.

LISAD

Lisa 1: Perekonna tüüp HBSC uuringus osalenud maade järgi

11-15-AASTASED, %				
Riik	Mõlemad bioloogilised vanemad	Bioloogiline- ja kasuvanem	Bioloogiline üksikvanem	Muu
Gröönimaa	53	8	28	11
USA	57	14	24	4
Rumeenia	58	2	37	3
Läti	64	10	23	3
Eesti	65	15	18	2
Wales	66	13	19	3
Taani	66	12	19	3
Venemaa	66	11	22	2
Belgia (Flandria)	67	14	17	2
Šotimaa	68	12	19	1
Kanada	69	11	18	3
Island	70	12	15	2
Tšehhi	70	12	16	2
Inglismaa	70	12	16	1
Soome	71	13	16	1
Leedu	71	8	19	3
Ukraina	72	8	18	2
Norra	73	10	16	2
Rootsi	73	12	14	1
Prantsusmaa	73	11	14	1
Ungari	74	9	16	2
Saksamaa	74	9	15	1
Belgia (Prantsuse)	74	10	14	1
Luksemburg	76	8	14	2
Austria	76	8	14	1
Šveits	79	8	12	1
Holland	80	7	12	1
Iirimaa	81	5	13	2
Bulgaaria	81	4	13	2
Portugal	82	6	10	2
Poola	83	3	12	1
Slovakkia	84	5	11	0
Hispaania	84	4	11	1
Sloveenia	84	4	10	1
Türgi	85	1	11	3
Kreeka	86	2	11	1
Iisrael	87	2	9	2
Itaalia	87	3	9	1
Horvaatia	88	3	8	1
Makedoonia	91	1	6	1

Lisa 2: Kooliskäimise meelepärased osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Makedoonia	72	82	
Türgi	68	77	
Saksamaa	55	62	
Rumeenia	47	68	
Austria	53	59	
Inglismaa	52	56	
Leedu	46	57	
Gröönimaa	52	48	
Bulgaaria	47	53	
Norra	46	51	
Holland	41	49	
Kreeka	37	49	
Malta	30	50	
Island	33	49	
Sloveenia	34	45	
Šotimaa	33	45	
Rootsi	30	48	
Läti	33	43	
Hispaania	31	44	
Kanada	28	46	
Belgia (Flandria)	27	45	
Taani	33	38	
Šveits	31	39	
Prantsusmaa	29	41	
USA	27	39	
Wales	30	36	
Portugal	25	39	
Ungari	23	36	
Luksemburg	25	34	
Israell	23	35	
Poola	25	34	
Iirimaa	22	33	
Venemaa	24	31	
Belgia (Prantsuse)	22	31	
Horvaatia	18	30	
Ukraina	17	29	
Itaalia	17	26	
Soome	14	25	
Slovakkia	16	21	
Eesti	12	19	
Tšehhi	14	16	
RIIKIDE KESKMINE	33	43	

13-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Türgi	50	66	
Makedoonia	51	58	
Norra	44	49	
Holland	40	51	
Gröönimaa	39	34	
Rumeenia	29	41	
Island	29	39	
Inglismaa	31	33	
Saksamaa	28	32	
Leedu	26	33	
Šveits	26	31	
Iirimaa	23	34	
Belgia (Flandria)	25	29	
Kanada	20	33	
USA	24	27	
Austria	23	28	
Bulgaaria	25	25	
Poole	17	30	
Šotimaa	22	25	
Läti	20	26	
Luksemburg	20	25	
Kreeka	17	26	
Rootsi	22	22	
Taani	21	21	
Hispaania	17	25	
Malta	16	27	
Israell	18	22	
Wales	19	21	
Portugal	14	25	
Ungari	16	20	
Soome	14	22	
Venemaa	17	17	
Prantsusmaa	13	19	
Sloveenia	15	17	
Belgia (Prantsuse)	12	16	
Ukraina	11	14	
Tšehhi	9	12	
Itaalia	7	11	
Slovakkia	8	9	
Horvaatia	7	9	
Eesti	4	7	
RIIKIDE KESKMINE	22	27	

15-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Makedoonia	44	52	
Sloveenia	38	44	
Türgi	32	45	
Ungari	27	43	
Island	29	37	
Austria	30	32	
Norra	29	31	
Rumeenia	24	32	
Holland	24	32	
Kanada	22	31	
Leedu	25	28	
Bulgaaria	27	23	
Inglismaa	26	24	
Gröönimaa	18	27	
Israell	18	25	
USA	21	22	
Malta	18	25	
Läti	16	24	
Saksamaa	18	20	
Wales	17	19	
Šveits	16	20	
Portugal	17	18	
Taani	18	18	
Iirimaa	13	20	
Kreeka	13	17	
Belgia (Flandria)	12	17	
Venemaa	15	14	
Šotimaa	12	16	
Poola	13	14	
Ukraina	12	14	
Hispaania	9	17	
Slovakkia	9	14	
Prantsusmaa	11	13	
Luksemburg	9	14	
Rootsi	11	11	
Soome	9	11	
Tšehhi	9	11	
Itaalia	9	8	
Belgia (Prantsuse)	8	10	
Horvaatia	8	7	
Eesti	5	6	
RIIKIDE KESKMINE	18	22	

Lisa 3: Viimase paari kuu jooksul koolikiusamist kogunud õpilased osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %				13-AASTASED, %				15-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud		Riik	Poisid	Tüdrukud		Riik	Poisid	Tüdrukud	
Türgi	63	65		Kreeka	60	60		Leedu	52	51	
Leedu	58	59		Leedu	58	59		Kreeka	51	46	
Gröönimaa	54	60		Türgi	59	57		Belgia (Prantsuse)	56	37	
Ukraina	54	57		Ukraina	51	56		Ukraina	44	40	
Läti	58	55		Gröönimaa	50	56		Gröönimaa	43	41	
Eesti	59	52		Läti	55	51		Türgi	46	36	
Belgia (Prantsuse)	61	41		Rumeenia	57	46		Austria	49	34	
Rumeenia	54	41		Eesti	53	45		Bulgaaria	51	25	
Kreeka	44	48		Belgia (Prantsuse)	52	39		Portugal	42	33	
Venemaa	46	44		Austria	48	43		Läti	52	51	
Kanada	44	45		Portugal	49	41		Luksemburg	35	34	
Portugal	47	39		Šveits	45	37		Rumeenia	42	30	
Šveits	46	37		Luksemburg	41	35		Eesti	35	32	
Luksemburg	39	38		Kanada	39	35		Šveits	34	29	
Prantsusmaa	39	37		Saksamaa	38	35		Saksamaa	31	28	
Saksamaa	38	37		Venemaa	34	38		Prantsusmaa	26	30	
Austria	41	31		Prantsusmaa	34	37		Kanada	28	27	
Wales	35	36		Bulgaaria	38	31		Wales	22	26	
Holland	38	33		Wales	33	33		Venemaa	24	23	
Bulgaaria	40	30		Poola	37	26		Iirimaa	24	22	
USA	35	34		Inglismaa	33	26		Norra	25	20	
Inglismaa	35	32		Ungari	26	32		Šotimaa	22	21	
Norra	35	29		Makedoonia	35	24		Inglismaa	22	21	
Taani	31	30		Šotimaa	29	29		Makedoonia	26	16	
Belgia (Flandria)	30	31		USA	31	27		USA	21	21	
Poola	37	24		Sloveenia	29	28		Poola	23	16	
Ungari	30	29		Soome	31	25		Belgia (Flandria)	21	15	
Itaalia	37	21		Holland	28	26		Holland	18	16	
Šotimaa	30	29		Iirimaa	28	25		Soome	19	15	
Sloveenia	31	27		Taani	23	26		Ungari	16	17	
Iirimaa	29	29		Norra	28	20		Taani	17	15	
Soome	32	25		Belgia (Flandria)	26	23		Sloveenia	22	10	
Makedoonia	32	23		Horvaatia	24	24		Itaalia	18	14	
Island	29	23		Malta	25	21		Tšehhi	13	15	
Horvaatia	24	20		Itaalia	24	20		Horvaatia	15	12	
Malta	23	20		Island	21	16		Malta	14	11	
Tšehhi	20	14		Tšehhi	18	18		Rootsi	14	11	
Hispaania	18	14		Rootsi	19	14		Hispaania	13	11	
Rootsi	15	16		Hispaania	17	9		Island	12	11	
RIIKIDE KESKMINE	39	35		RIIKIDE KESKMINE	37	33		RIIKIDE KESKMINE	29	24	

Lisa 4: Oma tervisele rahuldava või väga halva hinnangu andnud õpilased osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %			13-AASTASED, %		
Riik	Poisid	Tüdrukud	Riik	Poisid	Tüdrukud
Ukraina	19	37	Ukraina	21	47
Venemaa	19	27	Venemaa	22	31
USA	23	21	Malta	20	35
Wales	17	23	Wales	20	30
Gröönimaa	17	22	USA	18	29
Ungari	17	19	Ungari	19	26
Norra	19	16	Šotimaa	16	25
Malta	11	21	Gröönimaa	16	24
Türgi	13	21	Belgia (Prantsuse)	17	24
Belgia(Prantsuse)	14	19	Inglismaa	19	21
Läti	13	16	Läti	13	24
Rumeenia	12	17	Türgi	16	21
Leedu	13	15	Leedu	15	22
Šotimaa	13	14	Island	16	18
Portugal	13	13	Belgia (Flandria)	12	21
Tšehhi	10	14	Kanada	15	18
Inglismaa	11	13	Norra	14	19
Prantsusmaa	10	13	Saksamaa	12	17
Poola	10	13	Luksemburg	10	18
Holland	9	14	Taani	12	17
Island	12	10	Horvaatia	12	16
Saksamaa	11	11	Poola	12	16
Luksemburg	9	13	Holland	10	17
Horvaatia	11	11	Rumeenia	9	17
Belgia(Flandria)	10	11	Prantsusmaa	9	15
Taani	9	12	Sloveenia	8	15
Bulgaaria	11	9	Eesti	11	13
Sloveenia	10	10	Portugal	10	12
Eesti	11	9	Tšehhi	9	14
Kanada	9	10	Soome	9	13
Rootsi	8	9	Austria	10	12
Soome	7	8	Iirimaa	10	12
Austria	7	7	Rootsi	7	14
Israell	6	7	Bulgaaria	7	13
Šveits	6	7	Itaalia	5	13
Iirimaa	5	6	Hispaania	5	9
Itaalia	7	5	Šveits	5	8
Slovakkia	4	6	Kreeka	6	7
Hispaania	4	5	Israell	7	6
Makedoonia	3	4	Slovakkia	3	7
Kreeka	4	3	Makedoonia	4	5
RIIKIDE KESKMINE	11	13	RIIKIDE KESKMINE	12	18

13-AASTASED, %			15-AASTASED, %		
Riik	Poisid	Tüdrukud	Riik	Poisid	Poisid
Ukraina	21	47	Ukraina	24	50
Venemaa	22	31	Venemaa	25	34
Malta	20	35	Malta	21	36
Wales	20	30	Ungari	21	33
USA	18	29	Belgia (Prantsuse)	19	34
Ungari	19	26	Wales	20	33
Šotimaa	16	25	Šotimaa	18	34
Gröönimaa	16	24	Inglismaa	18	32
Belgia (Prantsuse)	17	24	Gröönimaa	19	30
Inglismaa	19	21	USA	17	28
Läti	13	24	Leedu	17	28
Türgi	16	21	Läti	16	27
Leedu	15	22	Island	19	23
Island	16	18	Rumeenia	13	26
Belgia (Flandria)	12	21	Türgi	16	26
Kanada	15	18	Belgia (Flandria)	17	24
Norra	14	19	Luksemburg	14	26
Saksamaa	12	17	Holland	12	26
Luksemburg	10	18	Eesti	15	21
Taani	12	17	Taani	14	23
Horvaatia	12	16	Horvaatia	11	24
Poola	12	16	Norra	15	21
Holland	10	17	Portugal	9	24
Rumeenia	9	17	Kanada	13	22
Prantsusmaa	9	15	Iirimaa	15	20
Sloveenia	8	15	Austria	12	21
Eesti	11	13	Poola	12	21
Portugal	10	12	Rootsi	13	19
Tšehhi	9	14	Saksamaa	12	20
Soome	9	13	Prantsusmaa	9	21
Austria	10	12	Sloveenia	11	18
Iirimaa	10	12	Soome	12	15
Rootsi	7	14	Tšehhi	10	16
Bulgaaria	7	13	Bulgaaria	8	17
Itaalia	5	13	Itaalia	7	16
Hispaania	5	9	Šveits	7	14
Šveits	5	8	Hispaania	6	13
Kreeka	6	7	Israell	6	9
Israell	7	6	Kreeka	4	11
Slovakkia	3	7	Slovakkia	5	9
Makedoonia	4	5	Makedoonia	4	8
RIIKIDE KESKMINE	12	18	RIIKIDE KESKMINE	13	23

Lisa 5: Õpilased, kes andsid oma eluga rahulolule 6 või enam punkti, osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %			13-AASTASED, %			15-AASTASED, %		
Riik	Poisid	Tüdrukud	Riik	Poisid	Tüdrukud	Riik	Poisid	Tüdrukud
Kreeka	97	94	Holland	96	92	Holland	94	86
Holland	96	94	Soome	95	89	Soome	91	87
Hispaania	94	95	Belgia (Flandria)	94	88	Taani	92	85
Soome	94	94	Hispaania	92	89	Belgia (Flandria)	90	86
Rootsi	94	92	Taani	93	88	Hispaania	91	85
Makedoonia	91	94	Israael	90	90	Israael	87	86
Israael	93	91	Kreeka	90	88	Kanada	89	84
Belgia (Flandria)	91	92	Makedoonia	89	88	Island	88	85
Iirimaa	92	92	Island	90	87	Šveits	90	83
Austria	91	92	Šveits	91	86	Kreeka	91	81
Taani	94	90	Iirimaa	90	87	Austria	90	81
Norra	91	91	Norra	90	86	Norra	88	81
Šveits	91	90	Austria	87	87	USA	88	82
Bulgaaria	89	91	Eesti	88	83	Makedoonia	85	83
Eesti	88	92	Slovakkia	91	82	Inglismaa	89	79
Island	89	90	Rootsi	91	81	Rootsi	89	79
Sloveenia	88	90	Sloveenia	89	82	Iirimaa	87	78
Itaalia	90	88	Prantsusmaa	87	83	Sloveenia	87	78
Luksemburg	90	88	Luksemburg	88	81	Eesti	85	80
Inglismaa	88	88	Šotimaa	89	81	Tšehhi	86	78
Šotimaa	88	86	Kanada	86	82	Šotimaa	87	76
Saksamaa	87	86	Ungari	85	82	Prantsusmaa	86	77
Kanada	86	87	Portugal	85	83	Itaalia	84	79
Slovakkia	88	85	Inglismaa	87	81	Slovakkia	84	79
Prantsusmaa	86	86	Itaalia	88	79	Luksemburg	85	76
Horvaatia	85	86	Gröönimaa	87	79	Wales	86	72
Poola	86	86	USA	86	80	Saksamaa	83	75
Gröönimaa	85	86	Rumeenia	85	79	Poola	82	76
Ungari	85	85	Tšehhi	86	78	Ukraina	80	78
USA	84	84	Ukraina	82	81	Venemaa	81	76
Portugal	85	84	Poola	84	79	Gröönimaa	84	73
Wales	86	82	Saksamaa	85	77	Portugal	83	75
Ukraina	82	83	Bulgaaria	83	79	Läti	79	76
Leedu	80	83	Wales	85	76	Horvaatia	81	71
Läti	80	82	Horvaatia	81	79	Rumeenia	83	71
Venemaa	82	79	Leedu	81	78	Leedu	78	72
Tšehhi	82	78	Venemaa	81	78	Ungari	77	73
Rumeenia	81	75	Läti	79	78	Bulgaaria	78	68
Türgi	78	73	Türgi	69	63	Türgi	64	61
RIIKIDE KESKMINE	88	87	RIIKIDE KESKMINE	87	82	RIIKIDE KESKMINE	85	78

Lisa 6: Arstiabi vajanud vigastuste esinemine viimasel 12 kuul osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Hispaania	65	55	
Israell	64	54	
Leedu	63	53	
Slovakkia	59	51	
Island	58	50	
Itaalia	56	43	
Belgia (Prantsuse	54	45	
Belgia (Flandria)	53	45	
Inglismaa	55	44	
Taani	52	44	
Türgi	50	44	
Šotimaa	52	42	
Saksamaa	51	41	
Holland	51	40	
Ukraina	53	37	
Tšehhi	49	42	
Horvaatia	51	40	
Prantsusmaa	49	42	
Norra	47	42	
USA	50	39	
Venemaa	48	40	
Eesti	49	40	
Šveits	49	39	
Kreeka	48	36	
Läti	45	38	
Wales	48	35	
Soome	46	36	
Malt	42	38	
Portugal	47	31	
Luksemburg	43	35	
Rumeenia	46	31	
Ungari	43	34	
Sloveenia	44	31	
Kanada	43	31	
Rootsi	42	30	
Bulgaaria	47	24	
Austria	39	32	
Gröönimaa	45	25	
Iirimaa	41	28	
Makedoonia	32	20	
Poola	34	16	
RIIKIDE KESKMINE	49	38	

13-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Hispaania	66	51	
Leedu	59	47	
Island	56	50	
Taani	54	52	
itaalia	61	41	
Norra	54	48	
Israell	59	45	
Saksamaa	55	47	
Horvaatia	58	42	
Tšehhi	52	47	
Šveits	54	45	
Šotimaa	57	39	
Inglismaa	57	40	
Malta	54	39	
Slovakkia	53	42	
Läti	53	40	
USA	51	42	
Wales	54	35	
Prantsusmaa	50	40	
Ungari	51	36	
Belgia (Prantsuse)	50	34	
Austria	46	38	
Portugal	48	35	
Sloveenia	47	36	
Kanada	46	37	
Venemaa	50	34	
Kreeka	50	33	
Eesti	45	36	
Luksemburg	45	35	
Iirimaa	48	31	
Gröönimaa	42	36	
Rumeenia	48	31	
Holland	43	33	
Türgi	46	30	
Soome	44	32	
Rootsi	42	34	
Belgia (Flandria)	44	31	
Ukraina	44	28	
Bulgaaria	40	27	
Poola	33	22	
Makedoonia	32	20	
RIIKIDE KESKMINE	50	38	

15-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Hispaania	65	49	
Island	59	49	
Norra	53	50	
Šveits	55	45	
Tšehhi	54	45	
Leedu	56	43	
Taani	49	48	
Inglismaa	55	39	
Saksamaa	50	44	
USA	53	41	
Itaalia	55	39	
Šotimaa	55	39	
Malta	55	38	
Kanada	49	41	
Läti	51	39	
Austria	49	41	
Belgia (Flandria)	50	37	
Luksemburg	46	39	
Belgia (Prantsuse)	49	36	
Wales	53	32	
Slovakkia	48	37	
Iirimaa	50	34	
Gröönimaa	50	35	
Prantsusmaa	46	37	
Ungari	47	37	
Horvaatia	49	34	
Portugal	49	34	
Soome	45	36	
Israell	49	35	
Venemaa	44	32	
Kreeka	43	31	
Holland	42	31	
Eesti	42	30	
Rootsi	37	34	
Sloveenia	41	27	
Türgi	40	26	
Ukraina	40	27	
Rumeenia	37	25	
Poola	34	26	
Makedoonia	35	24	
Bulgaaria	28	21	
RIIKIDE KESKMINE	48	48	

Lisa 7: Iga päev puuvilju söövate õpilaste jaotus osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Portugal	48	56	
Šotimaa	46	55	
Norra	43	57	
Šveits	42	54	
Israell	46	50	
Belgia (Prantsuse)	46	50	
Sloveenia	41	55	
Bulgaaria	44	51	
Horvaatia	44	49	
USA	44	49	
Makedoonia	42	51	
Inglismaa	42	50	
Rumeenia	42	51	
Itaalia	44	48	
Taani	40	51	
Island	39	51	
Malta	42	46	
Kanada	39	47	
Luksemburg	38	49	
Iirimaa	38	48	
Austria	38	48	
Tšehhi	38	48	
Saksamaa	36	50	
Ungari	38	46	
Hispaania	39	43	
Rootsi	37	44	
Türgi	34	45	
Holland	33	45	
Poola	31	45	
Wales	34	42	
Belgia (Flandria)	30	44	
Prantsusmaa	35	38	
Kreeka	34	40	
Eesti	33	36	
Slovakkia	30	35	
Ukraina	30	32	
Venemaa	27	33	
Leedu	27	28	
Soome	24	27	
Läti	21	28	
Gröönimaa	18	20	
RIIKIDE KESKMIINE	37	45	

13-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Inglismaa	40	51	
Belgia (Prantsuse)	42	48	
Rumeenia	40	48	
Makedoonia	39	49	
Itaalia	44	42	
Portugal	40	45	
Taani	36	47	
Sloveenia	35	46	
Tšehhi	36	46	
Šveits	37	44	
USA	39	41	
Israell	36	42	
Norra	35	45	
Kanada	34	44	
Malta	33	47	
Türgi	30	44	
Ungari	34	40	
Poola	31	42	
Šotimaa	33	40	
Saksamaa	32	40	
Horvaatia	35	37	
Luksemburg	30	41	
Bulgaaria	37	33	
Belgia (Flandria)	32	37	
Iirimaa	30	38	
Austria	30	38	
Holland	28	39	
Wales	29	37	
Slovakkia	32	35	
Hispaania	30	35	
Kreeka	31	32	
Eesti	28	35	
Prantsusmaa	29	32	
Island	24	37	
Venemaa	26	33	
Ukraina	27	31	
Rootsi	26	29	
Läti	20	28	
Leedu	22	27	
Soome	18	28	
Gröönimaa	13	16	
RIIKIDE KESKMIINE	31	39	

15-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Itaalia	37	37	
Belgia (Prantsuse)	40	44	
inglismaa	33	44	
Portugal	36	40	
Taani	29	46	
Rumeenia	30	40	
Makedoonia	32	41	
Kanada	31	41	
Norra	32	41	
Šveits	28	42	
Israell	31	37	
Malta	35	34	
Belgia (Flandria)	28	41	
Luksemburg	27	41	
Iirimaa	29	39	
Türgi	26	42	
Tšehhi	25	41	
Sloveenia	26	40	
USA	32	34	
Wales	29	36	
Šotimaa	29	34	
Saksamaa	23	35	
Poola	24	34	
Horvaatia	26	31	
Venemaa	27	30	
Rootsi	22	34	
Slovakkia	22	33	
Ungari	23	29	
Prantsusmaa	24	29	
Ukraina	24	28	
Bulgaaria	25	27	
Hispaania	24	27	
Austria	18	32	
Holland	20	30	
Eesti	18	30	
Kreeka	24	24	
Island	18	28	
Soome	14	28	
Läti	15	26	
Leedu	15	23	
Gröönimaa	12	10	
RIIKIDE KESKMIINE	25	34	

Lisa 8: Iga päev köögivilju söövate õpilaste jaotus osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Belgia (Flandria)	51	68	
Ukraina	45	51	
Prantsusmaa	45	50	
Belgia (Prantsuse)	40	54	
Israael	42	47	
Holland	39	50	
Kanada	40	46	
Rootsi	39	47	
Bulgaaria	38	47	
Inglismaa	39	45	
Iirimaa	36	47	
Gröönimaa	36	45	
Taani	35	43	
Šotimaa	35	43	
Šveits	35	43	
Makedoonia	35	42	
Kreeka	30	41	
Norra	31	40	
USA	34	37	
Island	31	37	
Poola	29	36	
Luksemburg	29	36	
Horvaatia	29	36	
Rumeenia	29	36	
Wales	27	33	
Tšehhi	26	34	
Venemaa	27	32	
Portugal	26	32	
Türgi	26	32	
Leedu	26	31	
Sloveenia	25	30	
Soome	25	29	
Slovakkia	25	27	
Saksamaa	20	32	
Eesti	24	27	
Itaalia	23	26	
Ungari	21	28	
Hispaania	19	27	
Läti	17	25	
Austria	16	21	
Malta	12	19	
RIIKIDE KESKMINE	31	38	

13-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Belgia (Flandria)	53	61	
Belgia (Prantsuse)	44	53	
Ukraina	44	49	
Inglismaa	42	47	
Holland	38	48	
Prantsusmaa	39	45	
Iirimaa	38	45	
Israael	36	46	
Šveits	38	45	
Kanada	36	45	
Gröönimaa	37	43	
Šotimaa	33	46	
USA	38	41	
Makedoonia	31	42	
Bulgaaria	36	37	
Taani	33	39	
Kreeka	28	34	
Rootsi	29	34	
Wales	28	32	
Tšehhi	26	33	
Norra	27	31	
Poola	25	32	
Rumeenia	26	31	
Türgi	24	32	
Venemaa	25	29	
Luksemburg	23	32	
Läti	22	29	
Portugal	23	28	
Saksamaa	20	30	
Itaalia	23	29	
Horvaatia	22	27	
Soome	19	30	
Leedu	22	26	
Island	20	26	
Slovakkia	22	22	
Sloveenia	19	25	
Ungari	19	25	
Eesti	19	23	
Hispaania	17	21	
Austria	14	19	
Malta	7	14	
RIIKIDE KESKMINE	28	35	

15-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Belgia (Flandria)	50	65	
Belgia (Prantsuse)	42	56	
Ukraina	39	48	
Israael	36	46	
Iirimaa	36	46	
Inglismaa	35	45	
Kanada	37	44	
Gröönimaa	36	43	
Šveits	33	46	
Holland	34	42	
Šotimaa	32	41	
Prantsusmaa	33	40	
Taani	29	41	
Rootsi	27	41	
USA	32	35	
Makedoonia	29	39	
Wales	31	35	
Venemaa	32	30	
Itaalia	24	36	
Kreeka	25	33	
Bulgaaria	25	32	
Luksemburg	24	31	
Poola	25	29	
Norra	23	30	
Soome	18	31	
Tšehhi	20	29	
Horvaatia	23	25	
Rumeenia	20	26	
Läti	17	28	
Slovakkia	20	26	
Portugal	19	26	
Türgi	19	25	
Leedu	20	24	
Saksamaa	15	27	
Sloveenia	17	24	
Island	15	26	
Ungari	16	19	
Hispaania	14	21	
Eesti	15	20	
Austria	10	17	
Malta	8	14	
RIIKIDE KESKMINE	26	34	

Lisa 9: Iga päev suhkru sisaldavaid magusaid jooke tarvitavate õpilaste jaotus osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %				13-AASTASED, %				15-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud		Riik	Poisid	Tüdrukud		Riik	Poisid	Tüdrukud	
Bulgaaria	50	49		Bulgaaria	49	53		Bulgaaria	48	51	
Israël	41	41		Malta	37	47		Belgia (Flandria)	37	52	
Malta	34	44		Belgia (Flandria)	36	46		Hollandi	37	50	
Rumeenia	33	37		Rumeenia	40	42		Israël	41	45	
Belgia (Flandria)	32	37		Israël	39	43		Malta	35	49	
Makedoonia	33	34		Holland	34	42		Gröönimaa	38	44	
Slovakkia	32	34		Slovakkia	35	40		Rumeenia	38	44	
USA	29	35		USA	35	38		Makedoonia	41	38	
Ukraina	31	29		Makedoonia	35	37		Slovakkia	36	42	
Tšehhi	26	35		Gröönimaa	31	36		Luksemburg	28	42	
Horvaatia	25	23		Tšehhi	31	34		Belgia (Prantsuse)	29	41	
Itaalia	23	32		Itaalia	27	38		Ungari	32	38	
Gröönimaa	27	28		Wales	30	34		Horvaatia	33	35	
Ungari	24	30		Ukraina	30	34		USA	30	37	
Holland	26	28		Belgia (Prantsuse)	27	36		Ukraina	33	30	
Venemaa	24	28		Ungari	31	33		Šotimaa	29	34	
Belgia (Prantsuse)	24	28		Horvaatia	26	37		Hispaania	28	34	
Portugal	21	30		Šotimaa	26	34		Prantsusmaa	25	35	
Wales	23	25		Poola	27	31		Wales	26	34	
Poola	21	27		Luksemburg	24	32		Tšehhi	24	34	
Šotimaa	21	27		Prantsusmaa	25	31		Šveits	24	34	
Sloveenia	19	27		Venemaa	27	26		Sloveenia	25	33	
Prantsusmaa	18	26		Šveits	24	30		Iirimaa	24	32	
Šveits	19	21		Portugal	25	27		Poola	22	33	
Hispaania	19	21		Hispaania	22	28		Portugal	22	32	
Inglismaa	18	20		Iirimaa	23	26		Venemaa	23	29	
Luksemburg	19	18		Sloveenia	21	28		Austria	22	30	
Iirimaa	17	18		Austria	20	26		Itaalia	19	31	
Türgi	15	17		Inglismaa	18	26		Inglismaa	21	28	
Leedu	13	18		Saksamaa	19	23		Türgi	21	26	
Austria	11	17		Türgi	19	21		Saksamaa	20	26	
Saksamaa	10	16		Kreeka	12	21		Norra	14	21	
Kanada	10	14		Leedu	15	16		Kreeka	12	24	
Kreeka	11	12		Läti	15	16		Kanada	12	21	
Läti	10	12		Kanada	12	17		Island	13	19	
Eesti	7	13		Norra	11	14		Taani	9	19	
Island	6	9		Island	10	14		Leedu	11	15	
Norra	6	9		Eesti	8	15		Läti	11	13	
Taani	5	6		Taani	5	13		Rootsi	6	13	
Rootsi	3	4		Rootsi	5	8		Eesti	5	11	
Soome	2	5		Soome	4	7		Soome	4	9	
RIIKIDE KESKMINE	20	24		RIIKIDE KESKMINE	24	29		RIIKIDE KESKMINE	25	32	

Lisa 10: Õpilased, kes tegelevad kehakaalu langetamisega, osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
USA	20	25	
Malta	20	21	
Taani	17	22	
Wales	17	22	
Ungari	17	20	
Island	19	17	
Gröönimaa	18	15	
Tšehhi	12	20	
Israël	11	19	
Šotimaa	13	17	
Kreeka	13	17	
Austria	13	17	
Luksemburg	14	15	
Poola	12	15	
Belgia (Prantsuse)	9	17	
Saksamaa	13	13	
Hispaania	16	10	
Bulgaaria	11	13	
Inglismaa	11	13	
Itaalia	10	14	
Šveits	12	11	
Ukraina	8	14	
Rumeenia	13	10	
Horvaatia	12	11	
Sloveenia	10	12	
Kanada	11	11	
Läti	10	12	
Venemaa	8	13	
Belgia (Flandria)	8	12	
Prantsusmaa	9	12	
Norra	11	9	
Leedu	9	10	
Portugal	8	11	
Soome	10	8	
Makedoonia	9	7	
Slovakkia	8	9	
Iirimaa	7	8	
Rootsi	5	7	
Holland	5	7	
Türgi	4	4	
RIIKIDE KESKMINE	12	13	

13-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Island	18	32	
USA	19	29	
Malta	17	28	
Ungari	15	28	
Wales	14	25	
Taani	12	26	
Gröönimaa	15	22	
Austria	14	20	
Tšehhi	13	21	
Kreeka	10	23	
Šotimaa	12	21	
Belgia (Prantsuse)	10	23	
Israël	9	21	
kanada	10	22	
Poola	9	22	
Luksemburg	12	18	
Itaalia	10	21	
Inglismaa	9	20	
Saksamaa	11	18	
Sloveenia	10	19	
Šveits	12	15	
Bulgaaria	9	18	
Hispaania	11	14	
Venemaa	7	17	
Norra	8	17	
Belgia (Flandria)	9	14	
Eesti	8	14	
Ukraina	7	15	
Horvaatia	9	13	
Rumeenia	7	13	
Iirimaa	8	13	
Leedu	6	15	
Läti	8	12	
Portugal	7	12	
Soome	5	13	
Slovakkia	7	11	
Prantsusmaa	6	12	
Rootsi	7	11	
Makedoonia	8	10	
Holland	6	9	
Türgi	3	6	
RIIKIDE KESKMINE	10	18	

15-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Island	14	35	
Austria	16	28	
Itaalia	11	34	
Wales	12	31	
USA	17	26	
Ungari	10	31	
Kreeka	10	29	
Taani	10	31	
Malta	13	28	
Belgia (Prantsuse)	9	31	
Luksemburg	13	26	
Gröönimaa	11	25	
Norra	9	27	
Šotimaa	8	27	
Poola	7	27	
Kanada	9	24	
Tšehhi	7	26	
Israël	7	21	
Bulgaaria	7	23	
Inglismaa	8	23	
Venemaa	8	21	
Sloveenia	7	22	
Šveits	9	20	
Hispaania	7	20	
Saksamaa	6	21	
Leedu	5	22	
Iirimaa	8	19	
Slovakkia	7	18	
Belgia (Flandria)	6	20	
Horvaatia	4	19	
Portugal	6	17	
Eesti	5	19	
Prantsusmaa	6	18	
Läti	3	19	
Rumeenia	5	15	
Ukraina	4	18	
Makedoonia	6	14	
Soome	6	14	
Rootsi	5	15	
Holland	5	14	
Türgi	2	9	
RIIKIDE KESKMINE	8	23	

Lisa 11: Õpilased, kes pesevad hambaid mitu korda päevas, osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Šveits	83	89	
Rootsi	81	86	
Holland	78	82	
Saksamaa	75	82	
Taani	76	80	
Norra	73	81	
Austria	71	77	
Inglismaa	67	80	
Tšehhi	65	80	
Šotimaa	64	79	
Luksemburg	68	75	
Kanada	64	73	
Wales	61	76	
Itaalia	62	74	
USA	61	73	
Israell	58	69	
Bulgaaria	58	71	
Island	55	73	
Prantsusmaa	58	68	
makedoonia	56	69	
Sloveenia	56	69	
Iirimaa	55	68	
Eesti	55	69	
Poola	50	69	
Hispaania	52	64	
Belgia (Prantsuse)	52	62	
Horvaatia	50	63	
Venemaa	51	62	
Ungari	49	60	
Portugal	47	63	
Slovakkia	49	53	
Ukraina	50	52	
Belgia (Flandria)	45	57	
Läti	42	58	
Gröönimaa	40	57	
Soome	37	55	
Rumeenia	37	53	
Kreeka	39	49	
Leedu	33	47	
Türgi	33	42	
Malta	36	36	
RIIKIDE KESKMINE	56	67	

13-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Šveits	78	90	
Rootsi	79	85	
Holland	74	84	
Taani	73	82	
Saksamaa	72	82	
Norra	71	80	
Inglismaa	69	80	
Itaalia	69	80	
Austria	68	78	
Šotimaa	67	78	
Tšehhi	66	78	
Prantsusmaa	62	78	
Wales	62	78	
Bulgaaria	61	79	
USA	63	75	
Kanada	58	76	
Luksemburg	60	71	
Poola	52	75	
Israell	57	67	
Belgia (Prantsuse)	56	69	
Portugal	51	72	
Island	55	69	
Eesti	53	70	
Venemaa	52	69	
Ungari	54	65	
Makedoonia	52	67	
Slovakkia	52	65	
Sloveenia	52	65	
Hispaania	51	66	
Iirimaa	51	66	
Belgia (Flandria)	51	61	
Horvaatia	42	67	
Ukraina	46	57	
Läti	39	62	
Gröönimaa	41	56	
Rumeenia	36	54	
Soome	35	53	
Kreeka	32	51	
Leedu	30	52	
Malta	28	38	
Türgi	22	37	
RIIKIDE KESKMINE	55	69	

15-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Šveits	76	91	
Rootsi	76	87	
Saksamaa	71	86	
Austria	69	86	
Itaalia	69	87	
Taani	72	82	
Inglismaa	67	86	
Norra	73	80	
Holland	69	81	
Wales	65	82	
Tšehhi	60	85	
Šotimaa	63	82	
Poola	57	82	
Bulgaaria	56	82	
Kanada	61	78	
Portugal	58	79	
Luksemburg	59	80	
Prantsusmaa	60	75	
USA	59	74	
Eesti	56	76	
Venemaa	56	74	
Island	54	74	
Slovakkia	50	75	
Iirimaa	52	76	
Belgia (Prantsuse)	54	71	
Sloveenia	48	74	
Israell	51	67	
Horvaatia	45	75	
Hispaania	49	71	
Ungari	50	69	
Makedoonia	47	71	
Läti	43	68	
Belgia (Flandria)	42	67	
Ukraina	45	63	
Gröönimaa	41	64	
Rumeenia	41	58	
Soome	39	61	
Leedu	33	58	
Kreeka	33	53	
Türgi	24	51	
Malta	20	34	
RIIKIDE KESKMINE	54	74	

Lisa 12: Õpilased, kes on vabal ajal vähemalt 2 tundi kehaliselt aktiivsed, osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Holland	86	80	
Taani	81	73	
Soome	78	72	
Šveits	78	59	
Belgia (Flandria)	70	61	
Norra	67	62	
Luksemburg	70	56	
Kanada	64	59	
Saksamaa	65	55	
Slovakkia	68	53	
Belgia (Prantsuse)	67	51	
Kreeka	62	51	
Iirimaa	63	49	
Rootsi	57	53	
Inglismaa	59	50	
Island	55	52	
Itaalia	61	45	
Šotimaa	55	49	
Prantsusmaa	63	41	
Wales	56	44	
USA	58	41	
Austria	54	42	
Israel	59	38	
Bulgaaria	53	37	
Sloveenia	50	41	
Ungari	51	38	
Gröönimaa	47	40	
Venemaa	47	35	
Eesti	45	36	
Rumeenia	48	31	
Horvaatia	46	32	
Läti	45	32	
Türgi	47	28	
Ukraina	45	29	
Leedu	43	30	
Tšehhi	42	30	
Hispaania	46	28	
Poola	43	29	
Makedoonia	39	24	
Malta	35	24	
RIIKIDE KESKMINE	57	45	

13-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Holland	84	73	
Taani	82	75	
Norra	77	72	
Šveits	82	62	
Soome	73	66	
Slovakkia	78	56	
Luksemburg	74	56	
Saksamaa	72	57	
Kanada	69	59	
Belgia (Prantsuse)	71	52	
Rootsi	67	58	
Island	63	60	
Kreeka	73	50	
Belgia (Flandria)	71	48	
Inglismaa	66	51	
Iirimaa	62	53	
Prantsusmaa	68	46	
Šotimaa	61	47	
Ungari	62	47	
Wales	62	44	
Itaalia	64	42	
Austria	58	46	
Israel	60	40	
Eesti	50	47	
Sloveenia	56	40	
Gröönimaa	55	39	
Horvaatia	55	36	
USA	52	39	
Hispaania	55	30	
Venemaa	49	37	
Läti	52	33	
Ukraina	49	34	
Bulgaaria	52	31	
Leedu	50	31	
Poola	49	31	
Makedoonia	44	31	
Rumeenia	45	26	
Tšehhi	46	21	
Türgi	44	23	
Malta	41	22	
RIIKIDE KESKMINE	61	45	

15-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Taani	78	71	
Holland	77	64	
Norra	72	67	
Šveits	79	59	
Kanada	72	60	
Soome	63	67	
Luksemburg	74	55	
Slovakkia	76	52	
Saksamaa	71	55	
Island	63	57	
Belgia (Prantsuse)	69	48	
Belgia (Flandria)	69	48	
Rootsi	61	54	
Šotimaa	63	47	
Gröönimaa	63	46	
Iirimaa	62	45	
Eesti	60	47	
Wales	60	46	
Inglismaa	63	43	
Prantsusmaa	66	39	
Kreeka	64	43	
Itaalia	61	41	
Sloveenia	59	43	
USA	62	48	
Austria	59	38	
Ungari	57	39	
Hispaania	61	32	
Israel	60	37	
Leedu	59	32	
Läti	56	32	
Venemaa	50	33	
Bulgaaria	51	32	
Ukraina	49	31	
Poola	52	29	
Horvaatia	55	24	
Makedoonia	47	24	
Türgi	45	22	
Malta	40	26	
Tšehhi	42	21	
Rumeenia	39	21	
RIIKIDE KESKMINE	61	43	

Lisa 13: Koolipäevadel päevas 2 või rohkem tundi televiisorit vaadanute jaotus osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Bulgaaria	80	81	
Ukraina	77	77	
Leedu	75	79	
Rumeenia	79	73	
Israael	72	78	
Läti	77	73	
Slovakkia	76	74	
Eesti	74	75	
Horvaatia	74	70	
Venemaa	73	73	
Kreeka	68	70	
Portugal	68	67	
Tšehhi	70	65	
Šotimaa	69	64	
Kanada	67	64	
Poola	66	63	
Wales	62	66	
Sloveenia	65	63	
Holland	65	63	
Belgia (Flandria)	63	62	
Türgi	63	59	
Taani	64	57	
USA	62	57	
Iirimaa	63	56	
Island	62	50	
Soome	55	55	
Itaalia	56	52	
Inglismaa	58	51	
Gröönimaa	58	58	
Ungari	57	50	
Makedoonia	55	51	
Rootsi	55	48	
Prantsusmaa	53	50	
Austria	55	42	
Norra	50	48	
Hispaania	53	45	
Saksamaa	50	42	
Belgia (Prantsuse)	49	42	
Luksemburg	45	37	
Šveits	31	29	
RIIKIDE KESKMINE	63	60	

13-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Bulgaaria	82	86	
Slovakkia	84	82	
Ukraina	83	83	
Leedu	82	83	
Horvaatia	80	83	
Israael	75	85	
Rumeenia	81	80	
Kreeka	82	82	
Läti	82	78	
Eesti	80	79	
Portugal	76	82	
Venemaa	74	76	
Wales	76	72	
Poola	74	73	
Tšehhi	76	71	
Holland	76	70	
Taani	73	70	
Šotimaa	73	69	
Belgia (Flandria)	69	70	
Sloveenia	70	68	
Kanada	73	66	
Makedoonia	67	70	
Island	72	64	
Ungari	68	67	
Rootsi	67	66	
Itaalia	66	66	
Saksamaa	66	64	
Austria	65	65	
Iirimaa	66	63	
Norra	59	69	
Hispaania	64	62	
USA	63	63	
Türgi	63	62	
Inglismaa	66	57	
Prantsusmaa	63	58	
Soome	62	58	
Gröönimaa	57	62	
Belgia (Prantsuse)	60	54	
Luksemburg	55	50	
Šveits	39	38	
RIIKIDE KESKMINE	70	69	

15-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Slovakkia	85	83	
Bulgaaria	78	84	
Ukraina	77	79	
Portugal	77	78	
Holland	79	76	
Leedu	77	78	
Rumeenia	82	74	
Kreeka	75	77	
Israael	78	74	
Wales	75	72	
Horvaatia	76	70	
Venemaa	71	73	
Läti	75	70	
Eesti	71	72	
Šotimaa	74	69	
Taani	69	69	
Türgi	70	68	
Gröönimaa	73	65	
Tšehhi	71	67	
Norra	66	72	
Belgia (Flandria)	69	67	
Hispaania	67	69	
Saksamaa	67	68	
Itaalia	69	65	
Kanada	73	60	
Poola	69	64	
Makedoonia	66	66	
Austria	70	62	
Iirimaa	65	61	
Inglismaa	63	61	
Island	62	61	
Ungari	64	59	
Rootsi	61	59	
Soome	62	57	
Prantsusmaa	61	57	
USA	58	58	
Luksemburg	59	53	
Sloveenia	63	48	
Belgia (Prantsuse)	60	51	
Šveits	51	42	
RIIKIDE KESKMINE	69	67	

Lisa 14: Sigarette proovitud õpilased osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Gröönimaa	36	34	
Läti	44	24	
Ukraina	40	18	
Eesti	37	18	
Tšehhi	31	19	
Venemaa	28	21	
Leedu	31	15	
Horvaatia	21	11	
Ungari	18	12	
Slovakkia	20	9	
Šveits	17	9	
Bulgaaria	14	10	
Poola	16	7	
Belgia (Prantsuse)	14	8	
Portugal	16	5	
Luksemburg	13	8	
Israell	16	5	
Saksamaa	12	8	
Soome	14	6	
Austria	11	8	
Rumeenia	14	4	
Sloveenia	10	8	
Wales	8	8	
Iirimaa	10	7	
Holland	11	4	
Norra	9	6	
Šotimaa	9	6	
Prantsusmaa	9	4	
Malta	10	4	
Taani	8	5	
Kanada	7	6	
Itaalia	9	4	
USA	7	6	
Inglismaa	6	5	
Belgia (Flandria)	6	4	
Hispaania	6	5	
Rootsi	8	3	
Island	5	2	
Kreeka	4	2	
Makedoonia	3	1	
RIIKIDE KESKMINE	15	9	

13-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Läti	66	58	
Eesti	67	50	
Leedu	64	43	
Gröönimaa	45	62	
Tšehhi	56	51	
Ukraina	62	40	
Venemaa	49	45	
Ungari	45	42	
Slovakkia	46	34	
Horvaatia	41	37	
Bulgaaria	35	40	
Austria	36	38	
Wales	27	41	
Soome	35	32	
Sloveenia	34	29	
Luksemburg	34	29	
Saksamaa	30	33	
Poola	34	28	
Šveits	35	26	
Belgia (Prantsuse)	32	26	
Prantsusmaa	29	28	
Šotimaa	25	28	
Portugal	27	26	
Iirimaa	29	24	
Itaalia	25	27	
Taani	27	24	
Rumeenia	29	21	
Inglismaa	22	27	
Malta	24	23	
Rootsi	22	24	
Hispaania	21	23	
Norra	21	22	
Holland	23	19	
Kanada	19	23	
Belgia (Flandria)	20	20	
Israell	28	11	
USA	16	18	
Kreeka	16	15	
Island	15	13	
Makedoonia	11	8	
RIIKIDE KESKMINE	33	30	

15-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Leedu	83	72	
Läti	82	73	
Eesti	79	69	
Ukraina	80	65	
Gröönimaa	60	81	
Tšehhi	71	67	
Bulgaaria	61	72	
Austria	63	68	
Ungari	64	66	
Venemaa	65	62	
Horvaatia	59	63	
Soome	61	58	
Poola	63	55	
Šveits	61	56	
Luksemburg	57	60	
Saksamaa	54	60	
Slovakkia	60	52	
Sloveenia	55	53	
Prantsusmaa	51	55	
Wales	46	59	
Itaalia	51	53	
Taani	51	52	
Belgia (Prantsuse)	49	52	
Šotimaa	44	57	
Iirimaa	47	53	
Holland	47	51	
Hispaania	43	53	
Rumeenia	54	45	
Inglismaa	40	53	
Belgia (Flandria)	47	46	
Portugal	46	46	
Malta	42	49	
Rootsi	43	46	
Norra	41	47	
Kreeka	43	44	
Island	39	37	
Kanada	34	39	
Makedoonia	36	36	
Israell	43	30	
USA	32	33	
RIIKIDE KESKMINE	54	55	

Lisa 15: Vähemalt kord nädalas sigarette suitsetavad õpilased osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %				13-AASTASED, %				15-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud		Riik	Poisid	Tüdrukud		Riik	Poisid	Tüdrukud	
Venemaa	5	4		Gröönimaa	11	22		Gröönimaa	37	48	
Gröönimaa	4	4		Venemaa	15	16		Bulgaaria	28	36	
Ukraina	5	1		Läti	11	10		Austria	24	30	
Portugal	4	1		Malta	9	11		Horvaatia	24	28	
Israael	4	1		Wales	6	12		Läti	30	23	
Läti	3	1		Eesti	11	7		Ukraina	34	17	
Malta	2	1		Bulgaaria	7	11		Venemaa	27	21	
Bulgaaria	2	1		Tšehhi	8	9		Eesti	27	19	
inglismaa	2	1		Ukraina	12	4		Soome	23	21	
Slovakkia	2	1		Leedu	10	5		Ungari	22	21	
USA	3	1		Leedu	8	7		Leedu	26	18	
Ungari	2	1		Austria	8	7		Tšehhi	20	23	
Tšehhi	2	1		Inglismaa	6	8		Malta	19	24	
Rumeenia	2	0		Luksemburg	6	6		Itaalia	20	20	
Iirimaa	2	1		Saksamaa	5	7		Saksamaa	17	22	
Poola	2	1		Šotimaa	4	8		Iirimaa	19	20	
Wales	1	1		Soome	5	7		Luksemburg	17	21	
Šotimaa	2	1		Iirimaa	6	6		Prantsusmaa	17	21	
Leedu	1	1		Itaalia	6	5		Šotimaa	14	23	
Eesti	2	1		Ungari	5	6		Holland	16	21	
Luksemburg	2	1		Slovakkia	7	4		Sloveenia	20	20	
Belgia (Prantsuse)	1	1		Belgia (Prantsuse)	6	5		Belgia (Flandria)	18	17	
Kanada	1	1		Prantsusmaa	5	5		Wales	12	23	
Saksamaa	1	1		Poola	5	5		Hispaania	14	20	
Itaalia	1	0,5		Horvaatia	5	5		Slovakkia	18	15	
Šveits	0,5	1		Holland	4	4		Kreeka	17	16	
Horvaatia	1	0,5		Belgia (Flandria)	4	4		Poola	19	14	
Austria	1	0,5		Portugal	4	4		Belgia (Prantsuse)	14	17	
Prantsusmaa	1	0,5		Kanada	4	4		Ingliismaa	13	18	
Holland	1	0,5		Taani	5	3		Šveits	15	15	
Soome	1	0,5		USA	3	4		Taani	15	15	
Hispaania	1	0,5		Rumeenia	5	2		Rumeenia	20	12	
Sloveenia	1	0,5		Hispaania	3	4		Makedoonia	14	14	
Norra	0,5	0,5		Šveits	4	3		Island	14	13	
Makedoonia	0,5	0,5		Israael	6	1		Portugal	9	12	
Rootsi	0,5	0,5		Sloveenia	3	3		Norra	9	12	
Taani	0,5	0,5		Rootsi	1	3		Israael	12	7	
Island	0,5	0,5		Island	3	2		Rootsi	8	9	
Belgia (Flandria)	0,5	0,5		Makedoonia	2	2		Kanada	7	10	
Kreeka	0,5	0,5		Norra	1	2		USA	7	9	
RIIKIDE KESKMINE	2	1		Kreeka	2	2		RIIKIDE KESKMINE	18	19	

Lisa 16: Vähemalt kord nädalas lahjasid alkohoolseid jooke tarvitavad õpilased osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %				13-AASTASED, %				15-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud		Riik	Poisid	Tüdrukud		Riik	Poisid	Tüdrukud	
Ukraina	12	7		Ukraina	19	15		Ukraina	18	26	
Venemaa	6	3		Wales	11	14		Austria	21	21	
Malta	5	4		Šotimaa	10	10		Inglismaa	14	25	
Bulgaaria	5	2		Malta	10	9		Wales	12	25	
Horvaatia	4	1		Inglismaa	9	10		Holland	16	20	
Slovakkia	2	3		Venemaa	10	9		Malta	19	17	
Läti	3	2		Leedu	9	7		Šotimaa	13	21	
Wales	3	2		Belgia (Prantsuse)	9	6		Belgia (Prantsuse)	20	13	
Šotimaa	4	1		Kreeka	8	7		Leedu	15	17	
Itaalia	4	0		Läti	7	7		Taani	17	16	
Leedu	3	2		Itaalia	8	4		Läti	14	16	
Inglismaa	3	2		Bulgaaria	8	5		Itaalia	17	11	
Israell	4	1		Horvaatia	7	3		Kreeka	16	11	
Belgia (Prantsuse)	3	1		Eesti	6	4		Sloveenia	16	10	
Kreeka	2	1		Ungari	5	5		Horvaatia	13	12	
Prantsusmaa	2	1		Holland	5	4		Ungari	12	11	
USA	2	2		Kanada	4	4		Belgia (Flandria)	13	10	
Ungari	2	1		Belgia (Flandria)	5	3		Venemaa	11	11	
Sloveenia	2	1		Sloveenia	5	3		Eesti	10	11	
Rumeenia	2	1		USA	4	4		Luksemburg	11	8	
Kanada	2	1		Austria	4	3		Prantsusmaa	12	6	
Holland	1	1		Prantsusmaa	4	3		Šveits	10	9	
Eesti	2	0		Israell	6	1		Gröönimaa	8	9	
Gröönimaa	1	1		Slovakkia	3	3		Hispaania	9	8	
Makedoonia	1	0		Taani	4	2		Iirimaa	7	10	
Iirimaa	1	1		Hispaania	2	3		Bulgaaria	9	7	
Saksamaa	1	0		Iirimaa	3	2		Saksamaa	10	6	
Rootsi	1	0		Saksamaa	3	2		Kanada	6	8	
Belgia (Flandria)	0	1		Luksemburg	3	2		USA	7	7	
Hispaania	0	0		Portugal	3	1		Slovakkia	7	5	
Poola	1	0		Island	2	1		Portugal	7	4	
Island	1	0		Šveits	2	1		Israell	7	4	
Portugal	1	0		Rumeenia	3	0		Island	3	6	
Luksemburg	1	0		Rootsi	1	1		Norra	5	5	
Šveits	1	0		Makedoonia	2	1		Rootsi	4	3	
Taani	1	0		Gröönimaa	1	1		Makedoonia	4	2	
Austria	1	0		Norra	1	1		Soome	2	2	
Soome	1	0		Soome	1	1		Rumeenia	3	1	
Norra	0	0		Poola	0	0		Poola	2	1	
RIIKIDE KESKMINE	2	1		RIIKIDE KESKMINE	5	4		RIIKIDE KESKMINE	11	11	

Lisa 17: Elu jooksul kaks või enam korda purjus olnud õpilased osalenud maade ja soo järgi

11-AASTASED, %				13-AASTASED, %				15-AASTASED, %			
Riik	Poisid	Tüdrukud		Riik	Poisid	Tüdrukud		Riik	Poisid	Tüdrukud	
Venemaa	8	6		Wales	27	26		Taani	59	56	
Bulgaaria	9	4		Šotimaa	22	21		Leedu	57	50	
Ukraina	8	4		Eesti	26	16		Wales	52	54	
Wales	8	4		Inglismaa	21	19		Eesti	57	42	
Läti	8	3		Leedu	24	15		Inglismaa	44	50	
Israel	9	3		Venemaa	21	18		Bulgaaria	51	42	
Inglismaa	7	4		Läti	23	16		Soome	47	44	
Šotimaa	7	4		Bulgaaria	23	15		Šotimaa	43	48	
Rumeenia	7	2		Horvaatia	20	11		Läti	50	39	
Horvaatia	7	2		Rumeenia	24	8		Gröönimaa	43	44	
Leedu	6	1		Slovakkia	16	12		Austria	41	36	
Belgia (Prantsuse)	5	2		Ukraina	16	11		Horvaatia	48	29	
Eesti	5	2		Kanada	11	13		Ungari	40	32	
Sloveenia	5	1		Taani	15	9		Kanada	35	36	
Poola	5	1		Sloveenia	15	9		Sloveenia	43	27	
Portugal	5	0,5		Tšehhi	13	10		Slovakkia	39	31	
Itaalia	4	1		Soome	11	11		Ukraina	42	28	
Gröönimaa	3	2		Poola	13	8		Venemaa	38	32	
Slovakkia	3	2		Gröönimaa	9	12		Poola	42	27	
Makedoonia	3	1		Ungari	12	9		Iirimaa	36	31	
Belgia (Flandria)	3	1		Belgia (Prantsuse)	10	7		Tšehhi	36	30	
Kanada	2	1		Iirimaa	10	7		Island	31	32	
Ungari	3	1		Austria	10	6		Hispaania	29	33	
Tšehhi	3	1		Portugal	8	7		Saksamaa	31	28	
Kreeka	2	1		Belgia (Flandria)	8	6		Rumeenia	45	19	
Taani	3	0,5		Malta	9	4		Belgia (Flandria)	33	23	
Luksemburg	2	1		Israel	10	4		Norra	25	32	
Malta	1	1		Saksamaa	7	6		Belgia (Prantsuse)	31	21	
Šveits	2	1		Hispaania	5	7		Rootsi	26	26	
Holland	2	0,5		Holland	6	5		Holland	30	21	
Iirimaa	2	1		Prantsusmaa	5	6		Luksemburg	27	20	
Prantsusmaa	2	0,5		Itaalia	8	3		Prantsusmaa	29	18	
USA	2	0,5		Luksemburg	6	5		Šveits	29	18	
Saksamaa	2	0,5		Šveits	6	4		Portugal	25	18	
Austria	2	0,5		Kreeka	7	4		Itaalia	22	18	
Soome	1	0,5		USA	5	5		USA	20	20	
Norra	1	1		Island	5	4		Kreeka	21	17	
Hispaania	1	0,5		Rootsi	4	4		Makedoonia	25	12	
Rootsi	1	0,5		Makedoonia	6	1		Malta	18	15	
Island	1	0,5		Norra	3	3		Israel	22	11	
RIIKIDE KESKMIINE	4	2		RIIKIDE KESKMIINE	13	9		RIIKIDE KESKMIINE	37	30	

Lisa 18: Kanepit proovinud 15-aastaste õpilaste jaotus osalenud maade ja soo järgi

15-AASTASED, %		
Riik	Poisid	Tüdrukud
Kanada	35	34
Šveits	36	28
Wales	30	32
Hispaania	30	32
USA	31	31
Šotimaa	29	27
Prantsusmaa	29	25
Eesti	31	19
Tšehhi	27	22
Inglismaa	26	23
Holland	26	22
Iirimaa	26	21
Belgia (Prantsuse)	26	21
Luksemburg	25	21
Läti	28	16
Itaalia	25	17
Belgia (Flandria)	25	17
Gröönimaa	23	16
Bulgaaria	20	18
Poola	24	13
Sloveenia	21	14
Slovakkia	21	14
Taani	20	13
Saksamaa	18	14
Ukraina	22	10
Leedu	20	10
Venemaa	17	13
Horvaatia	17	11
Austria	13	13
Malta	14	11
Ungari	14	10
Island	11	9
Portugal	12	7
Soome	10	5
Rootsi	5	4
Iisrael	6	3
Kreeka	6	2
Makedoonia	4	3
Rumeenia	5	2
RIIKIDE KESKMINE	21	16

Lisa 19: Viimase seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanud 15-aastased õpilased osalenud maade ja soo järgi

15-AASTASED, % seksuaalvahekorras olnutest			
Riik	Poisid	Tüdrukud	
Hispaania	83	95	
Portugal	86	84	
Eesti	88	81	
Prantsusmaa	88	80	
Ukraina	88	76	
Kreeka	91	69	
Šveits	89	76	
Horvaatia	82	84	
Inglismaa	84	81	
Läti	86	77	
Bulgaaria	86	76	
Austria	86	76	
Leedu	83	75	
Holland	85	74	
Makedoonia	81	65	
Soomaa	82	74	
Saksamaa	83	73	
Ungari	79	76	
Kanada	80	73	
Wales	82	71	
Iisrael	81	63	
Venemaa	77	73	
Sloveenia	70	84	
Rumeenia	81	61	
Belgia (Flandria)	79	67	
Soomes	80	64	
Gröönimaa	75	63	
Taani	74	63	
Slovakkia	65	67	
Rootsi	69	63	
RIIKIDE KESKMINE	81	72	

ISBN:978-9949-9009-3-0